

GEORG
LURICH

ARH

A-21885 III

O. LANGSEPP

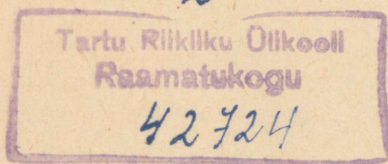
GEORG LURICH

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1958

KAANE KUJUNDANUD

A. Koemets

2

ARHIIVKOGU

SAATEKS

Iga kultuuriala, olgu see kirjandus, kunst, muusika, kehakultuur vm., on andnud oma asendamatu panuse inimkonna kultuuri arenguks. Kui meil kirjandusel, kunstil jt. vaimsetel kultuurialadel on koostatud ajalugu ja asutatud muuseumid, kui on saanud ilusaks traditsiooniks pühitseda nende ajaloos väljapaistvate sündmuste ja isikutega seotud tähtpäevi, siis kehakultuuril see puudub.

Milleks aga siis ajalugu ja traditsioonid?

Ajalugu annab kultuurialale nagu õigustuse olemasoluks, ta näitab, mida on sel alal saavutatud, kuidas on kaasa aidatud inimkonna arengule, milline väärtus on sellel kultuurialal inimkonna ajaloos. Samuti annab ajalugu väärtuslikku ka edaspidiseks. Ajalugu, näidates läbikäidud teed, minevikku, aitab paremini mõista olevikku, aitab kogemuste valgusel paremini kujundada tulevikku. Ühtlasi innustab ajalugu meid võitlema selle ilusama, parema tuleviku eest, mille eest võitlesid meie eelkäijad. Ajalooliste sündmuste ja isikute mälestamine — see innustab taas elustama ning jätkama mineviku edasiviivaid traditsioone.

Ajaloo, muuseumi ja traditsioonide suhtes on kehakultuur meil veel vaeslapse osas. Ometi pole kehakultuur vähem tähtis kui teised kultuurialad. Kehakultuur kindlustab ja tugevdab inimese kalleimat vara — tervist, seda, millel rajanevad inimese vaimsed saavutused, inimkonna kultuur. Peale kehalise arendamise on kehakultuuril tähtis osa inimese kujundamisel ilusaks ka vaimselt, inimese kõrgete moraalsete omaduste kasvatamisel.

«Mens sana in corpore sano!» — «Terves kehas terve vaim!» Nii kehaliselt kui vaimselt ilus ja arenenud inimene — see on ideaal, mida taotleb meie kultuur, ja selle saavutamisel etendab tähtsat osa kehakultuur. Kehakultuuri ja tema kandvaima osa — spordi põhi-eesmärk pole mitte lõbustus või rekordid, vaid nagu teistelgi kultuurialadel — inimese, terve inimkonna arendamine ikka ilusamaks, täiuslikumaks. Sellepärast tulebki anda kehakultuurile väärikas koht meie kultuurielus, suhtuda temasse samasuguse lugupidamise ja aus-

tusega nagu muusikasse, kirjandusse, kunsti ja teistesse inimest arendavasse kultuurialadesse. Sellepärast tuleb uurida ja koostada kehakultuuri ajalugu, tähistada selles silmapaistvate sündmuste ja isikutega seotud tähtpäevi, luua traditsioonid, mis ärataksid kõikides huvi kehakultuuri ja spordi vastu ning õhutaksid ja innustaksid arendama «keha vaimu vääriliseks»!

Kehakultuuri ja spordi alal, nagu teistelgi kultuurialadel, on igal rahval oma kangelased — väljapaistvad sportlased, kes on saavutanud silmapaistvaid tagajärgi ja edukalt kaitsnud oma rahva spordiau. Spordikangelastel on tavaliselt populaarsus, mis nende hiilgeajal kipub ületama paljude kultuuri- või ühiskonnategelaste oma, kuid sellest hoolimata leidub vähe neid sportlasi, kelle kuulsus elab kauem nende hiilgeajast, veel vähem neid, kelle nimi koos teda ümbritseva aupaistega kandub innustava eeskujuna edasi järgnevatele põlvkondadele. Eestil on selliseid sportlasi! Eesti rahva hulgast on arenenud sportlasi, kelle mälestus elab edasi mitte ainult oma rahva seas, sportlasi, kes on jäädvustanud oma nime maailma spordiajaloos.

Eestlaste edukaimaks spordialaks on alati olnud raskejõustik, milles on võrsunud terve rida maailmameistreid, olümpiavõitjaid, Euroopa meistreid jne. Eriti väljapaistvad on olnud ja kindlasti on ka edaspidi meie maadlejad.

Möödunud sajandi lõpul ja käesoleva algul, ajal, kui Eestit peaaegu üldse ei tuntud, võitsid maailmas laialdase kuulsuse kolm eesti maadlejat-tõstesportlast — Georg Lurich, Georg Hackenschmidt ja Aleksander Aberg. Nende kohta kirjutab maadlusajaloo autoriteet prof. H. Lehmusto oma raamatus «Painin historia», et nendest silmapaistvamat ja kuulsamat maadluskolmikut pole ühelgi rahval eestlastele vastu seada...

Rääkides neist kolmest, nimetatakse tavaliselt esimesena Georg Lurichit, ja seda täiesti õigustatult.

Maailma raskejõustiku ajaloos on Georg Lurich väljapaistvamaid ja omapärasemaid, võib öelda, haruldasemaid isiksusi — fenomenaalne maadleja-tõstesportlane ühes isikus ühendatud erakordsete vaimsete võimetega. G. Lurich on kaasaegse võteterohke klassikalise maadluse väljaarendaja, spordiajaloos loetakse teda oma aja kõige täiuslikumaks maadlejaks. Suured on Lurichi teened ka Eesti kehakultuuri ajaloos. Ta on eesti maadluspordi ja selle kuulsusrikaste traditsioonide looja. Lurichi hiilgav eeskuju ja imetlusväärsed saavutused, tema esinemised ja propaganda raskejõustiku ja karske eluviisi eest — kõik see põhjustas sajandite vahetusel Eestis tõelise spordivaimustuse, millest tekkinud kehakultuuriliikumisest tõusis

terve rida silmapaistvaid raskejõustiklasi-jõumehi, kes tõid Eestile suurel Venemaal «jõumeeste maa» kuulsuse. Lurich ise muutus tõeliseks rahvuskangelaseks, tema ümber põimus legendaarse vägilase aupaiste, temast ja tema vägitegudest hakkasid liikuma rahvajutud, mis on kandunud meie päevadeni.

Järgnevatel lehekülgedel on püütud anda lühike ülevaade Georg Lurichi elukäigust, tema saavutustest, tõekspidamistest jne. Selleks on kasutatud teateid ja artikleid nii Lurichi kaasaegsest kui ka hilisemast trükisõnast (peamiselt ajakirjandusest), tema kaasaegsete mälestusi ja fotosid. Osaliselt on käsikirja täiendanud V. R a u d s e p p.

Kindlasti on nii mõnelgi mitmesugust materjali Lurichi elu ja tegevuse kohta (isiklike mälestusi, rahvajutte, pilte, väljalõikeid ajakirjadest ja ajalehtedest, mõni muu mälestusese jne.) või üldse — mingisugust materjali meie raskejõustiku ajaloost. Võib-olla teab mõni, kellel seda on. Autor on väga tänulik, kui sellest teatatakse, samuti kriitiliste märkuste, paranduste, ettepanekute jne. eest, mida avaldatakse käesoleva käsitluse kohta. Tulevikus kavatakse koostada üksikasjalisem ülevaade eesti raskejõustiku ajaloost, kuid et see tuleks võimalikult täielik, täisväärtuslik — selleks on tarvis kollektiivset tööd. Löögem käed külge, aidakem kaasa jõu ja nõuga!

Teated, märkused, ettepanekud jne. palun saata aadressil:

T a l l i n n, Lai tän. 34, Vabariiklik Kehakultuuri- ja Spordikomitee, Eesti Spordi Suurraamatu Toimikond.

Autor

Tartu, 15. V 1957.

GEORG LURICHI ELUKÄIGUST

«Tähelepanemata sellest, et meie rahva arv väike, on meil mitugi rammumeest, kelle tähtsus üle terve jõu- ilma ulatab,» kirjutas «Eesti Postimees» möödunud sajandi lõpul, aastal 1898. «Kõigi nende võimulaste kuningaks,» lisis ajaleht, «tuleb 22 aastast Georg Lurichi ... pidada.»*

See kirjutus väljendab siirast uhkustunnet, mida tol ajal tunti Lurichi üle. Juba ligi 60 aastat tagasi oli Lurich mitte ainult «kuulsam jõumees, maailma esi- maadleja champion-atleet», vaid veelgi enam — ta oli kõige populaarsem eestlane nii oma kodumaal kui ka kogu maailmas.

Juba sellest, kuidas ja kui sageli meil omal ajal on kirjeldatud Lurichi elukäiku, võime näha tema suurt populaarsust. Nendes vanades kirjutistes nõrgast poisikesest, kes hoolsa harjutamise teel sai maailma tugevaimaks meheks, on midagi arhailist ja legendaarset. Kuid tõeliste rahvakangelastega on see ju alati nii — nende elus on tihtilugu legendi raske eraldada tõelikkusest. Lurichi elukäigus on palju sangarlikku. Selles on raudset, vääramatut visadust, hiilgavat tähelendu, ainulaadset triumfi ja lõpuks saatuslikku traagikat.

Rahva seas hüüti Lurichit tavaliselt ikka Luuriks. Juba selle nime ümber tekib mitmesuguseid oletusi. Nimelt on eesti rahvuslikest jõu- ja osavusmängudest teada üks rammukatsumise viis — «luuri vedamine».** Võib-olla sellest, mõne esiisa väljapaistvusest selles

* Käesolevas brošüüris toodud tsitaadid ja artiklid Lurichi-aegsest ajakirjandusest on teatud määral kohandatud tänapäeva keelele.

** Vastased panevad rihma või nõõri teineteisele kukla taha ja püüavad siis teist enda poole vedada; sellel jõuproovil on veel teisi variante, kohati hüütakse ka «vägikaika vedamist» «luuri vedamiseks».

jõuproovis, pärinebki Lurichi nimi, mis arvatavasti saksa mõisniku või vaimuliku vahendusel muutus Luurist saksapäraseks Lurichiks.

Georg Lurich sündis 22. aprillil 1876. aastal Väike-Maarjas Virumaal, kuid Lurichite sugukonna hälliks on Velise vald Märjamaal, kust oli pärit ka Lurichi isa. Kuigi viimane olnud rammu poolest tavalisest mehest tugevam, jäänud ta ses suhtes oma kahe venna kõrval varju. Eriti tugev oli Lurichi onu Hans, kes teinud 18-puudasele* kivile «tuule alla» ja hoidnud 50 naela peo peal sirgel käel (ettesirutatult) 15 sekundit. Ka Lurich olnud tugev laps, kuid haigestunud siis raskelt ja jäänud sellest põdema. Ja kui 10-aastane Jüri Tallinna Peetri Reaalkooli** õppima astus, juhtuski nõnda, et ta vabastati võimlemisest, kuna näis olevat selleks liiga haiglane ja kidur. Poiss aga oli täis kuulsat «eesti jonnit», vihastas oma nõrkuse üle ja . . .

Möödunud sajandi lõpul hakkas raskejõustik Venemaal, nagu mujalgi Euroopas, jõudsalt arenema. Esimesteks, kes selleks tugeva tõuke andsid, olid elukutselised jõumehed-atleedid, kes rändasid linnast linna ning demonstreerisid oma jõudu ja osavust, peamiselt raskuste tõstmises ja maadlemises. See innustas paljusid noori treenima end niisama tugevaks ja osavaks, nagu olid need atleedid, — seda enam, et tavaliselt kutsusid nad oma esinemistel kõiki soovijaid võistlema.

Lurich oli 12-aastane, kui nägi Tallinnas esinemas kahte saksa elukutselist atleeti — Leidnerit ja Lombergit. Nende jõud ja osavus jätsid poisisse sügava mulje. Ta otsustas, maksku mis maksab, saada samuti tugevaks, ja hakkas harjutama. Algul toimus see süsteemilt, ta maadles teiste poistega, tõstis raskusi ning tegi muid jõu- ja osavusharjutusi. Koolivaheajal maal isakodus kestis see täie hooga edasi. Maadlusvastasteks eelistas Jüri tavaliselt endast tugevamaid. Tõsteabinõudeks olid kivid ja kaalupommid. Harjutada tuli poisil salaja, sest isale sellised «tembutused» ei meeldinud.

* Puud = 16,38 kg = 40 (vene) naela; nael = 409,5 g.

** Praegune II Keskkool.

Tõstepommide ostmiseks puudus noorel Lurichil esi-
algu raha. Isa spordivastasena ei andnud selleks
«punast krossigi». Kuid hakkaja poiss leidis ka siin nõu:
seni maiasmokk, kes taskuraha kulutas mitmesugustele
maiustustele, hakkas nüüd raha koguma ja hoidma.
Lisaks sellele hakkas ta — ise koolis käies — tunde
andma, ja varsti olid soovitud tõstepommid käes.

15-aastaselt alustas noor Lurich juba süstemaatilist
treeningut. Ta astus Tallinnas esimesse eesti raskejõus-
tiku ringi, millele oli aluse pannud 1888. aastal Gustav
Bösberg. 15-aastaselt toimus ka Lurichi «esimene suu-
rem jõukatse». Nimelt vedas ta ühe koolivennaga
kihla, et surub kahenaelased hantlid kummaski käes
korraga üles 3000 korda järjest. Lurich võitis kihlveo
— ta surus pommikesed üles koguni 4000 korda.

1894. aastal kirjutatakse ajalehes «Valgus» ühest noo-
rest eesti jõumehest, kes kahtlemata polnud keegi muu
kui Georg Lurich:

«Rammumehed on nüüd nii kangeks läinud, et ka Eestlaste seas
mõndagi tugevat meest leida on. Nii on siin Eestimaal üks 17 aas-
tane kangeline, kes harjutustega oma rammu välja näidanud on.
Mina, pealtnägija, tahan tema tõstmise üle rohkem seletust anda.
Oma noorte kontidega võib ta 4 puuda (160 naela) ühe käega ülesse
tõsta ja selle nagu kannikese ühe käe pealt teise visata. On mehi,
kes ühe käega 2 puuda (80 naela) tõstavad ja ennast sellejuures ka
tugevaks nimetavad: mis vahe on aga 80 naela ja 160 naela vahel?!
Imestamise väärt on see küll, et niisugune noor poisikene nii palju
tõsta võib. Siis laskis jõumes 10 puuda (400 naela) vihtisid kokku
siduda, ja tõstis seda maast ühe sõrmega üles, kus juures ta pahemas
käes sirgelt 95 naela pidas. Siis laskis jõumes ennast käte ja jal-
gade najale toetades selili maha, kus juures ta selle viisiga 13 meest
kandis, umbes 50—60 puuda. Nende harjutuste järel võttis jõumes
ühe 160 naelase pommi ja tegi sellega 20 korda ülesse ja alla ühe
käega harjutusi. Sellest nägin mina, et see koguni veel ta viimne
jõud ei olnud. Peale selle hoidis jõumes ühte 7½ puudast raudriista
ühe käe otsas üleval. Omalt poolt teeb see rõõmu, et Eestimaa just
üsna vaene kangelastest ei ole. Ainult ütler: mina, et ta julgesti oma
jõu peale lootes vastalist välja kutsuda võib, ilma et karta oleks, et
see tema harjutusi järele tegema saaks. Head õnne ja tervist soovin
Eesti kangelasele edasijõudmiseks.»

Võrreldes artiklis märgitud jõunumbreid Lurichi saavutustega paar aastat hiljem, võib esitatud andmeid lugeda usaldusväärseteks.

Kidurast poisikesest oli saanud tugev noormees. Tallinnas ja Väike-Maarja ümbruses oli ta ka juba tuntud tugeva maadlejana.

1895. aastal lõpetas Lurich edukalt reaalkooli. Isa tahtis teha pojast kaupmeest, isegi koht oli talle valmis vaadatud, kuid noormees otsustas pühenduda spordile. Pärast kooli lõpetamist sõitis Lurich Peterburi, «Vene raskejõustiku isa» dr. Krajevski juurde oma võimeid näitama. Krajevski «Atleetide Klubis» püstitas ta juba esimesel õhtul kaks maailmarekordit raskuste tõstmises. Järgmistel õhtutel seljatas ta prantsuse maadluses (nagu tollal nimetati praegust klassikalist maadlust) kõik klubi paremad maadlejad. Dr. Krajevski soovitas Lurichil veel paariks kuuks koju sõita ja šveitsi võõritlust harjutada, mida Lurich ka tegi.

Sügisel ilmus Lurich jälle Peterburi. Võitnud kõiki paremaid amatöörmaadlejaid nii klassikalises maadluses kui ka šveitsi võõvõitluses ja täiendanud end Venemaa tollaegse parima maadlusspetsialisti Vladislav Pytlasinski juures, siirdus Lurich 1896. aasta suvel professionaalsete (elukutseliste) jõumeete ridadesse. Tolleaja tingimustes oli see talle ainus tee kõrgemate sportlike tulemusteni.

Lurichi tõsterekordid ja võidud maadluses tegid ta peagi kuulsaks üle kogu Venemaa. 1896.—1897. a. esines ta peamiselt Peterburis ja Tallinnas. Ta võitis maadluses kõik oma vastased ning püstitas rea Venemaa ja maailmarekordeid raskuste tõstmises.* Talle omistati «Venemaa esimaadleja» ja «Venemaa tšempion-atleedi» tiitlid. Kuna Lurich oli eriti tugev ühe käega tõstetes, milles püstitas mitu maailmarekordit, siis sai ta veel ühe aunimetuse — «Maailma tšempion ühe käega tõstmises».

Kõige tugevamaks loeti seda, kes püsti seistes tõstab maast pea kohale sirgetele kätele kõige suurema raskuse. 1896. aasta jaanuaris ületas Lurich selles tõstes

* Maailmarekordeid võis tollal püstitada mitmesugustes tõstetes ja tõstekombinatsioonides.

Lurich 19-aastaselt.

kuulsa jõukangelase Moor-Znamenski nimel oleva Venemaa rekordi — ta tõukas kahe käega üles 112-kilogrammise kangi, asetas selle siis paremale käele, võttis maast veel 37-kilogrammise sangpommi ja surus ka selle üles. Kokku oli ta pea kohale tõstnud seega 149 kg, mis oli tollal kolmas tagajärg maailmas. Sellega omandas ta nüüd «Venemaa kõige tugevama mehe» nimetuse. Ajaleht «Valgus» kirjutab sel puhul:

«Kui Tallinn seni Venemaa kõige kõrgema ehitusega, Oleviste kiriku torniga, uhkustas, võib ta seda nüüd Venemaa kõige tugevama mehe Georg Lurichiga teha...»

Dr. Krajevski andmetel sooritas Lurich 9. mail 1897. a. järgmised tõsted:

- 1) paremaga rebimine ilma allaisteta 65,5 kg;
- 2) paremaga tõuge 112,5 kg, 1 kord;
- 3) paremaga tõuge 104,25 kg, 2 korda;
- 4) paremaga tõuge 100 kg, 3 korda;
- 5) kahega tõuge selili 156 kg, mille võttis paremale käele;
- 6) kahega tõuge selili 164 kg, 1 kord;
- 7) kahega tõuge selili 160,75 kg, 2 korda;
- 8) kahega tõuge selili 133,75 kg, 8 korda;
- 9) püsti tõukas kahega 115 kg, mille võttis paremale käele ja surus vasakuga üles veel 39 kg, kokku seega 154 kg;
- 10) hoides paremal käel pea kohal 82 kg, laskis end pikali ja tõusis jälle püsti;
- 11) maas istudes võttis selja tagant kinni 82-kilogrammisest sangpommist ja tõusis püsti.

Samuti suutis Lurich sel ajal parema käega tõugata üles umbes 70 kg 20 korda järjest.

1897. a. suvel esines Lurich suure eduga Lõuna-Venemaa linnades, võites maadluses kõiki ettejuhtuvaid jõumehi ja hämmastades pealtvaatajaid mitmesuguste jõuja osavusdemonstratsioonidega. Näiteks oli tal üheks tavalisemaks numbriks tõsta seljas üles hobune ühes ratsanikuga. Sel ajal oli Lurichi poolt võidetute nimekirjas üle Venemaa tuntud William Moor-Znamenski, «kolmikvennad Rassod» (selle varjunime all esinesid

jõumehed Weber, Schultz ja Daniel), Kossinsky, Kazolaki, «Karukütt» Matušenko ja «Härjatassija» Trussov, maadlustreener Dunajev ning samuti Lurichi õpetaja Pytlasinski. Teiste hulgas võitis Lurich Musta mere sadamates kuulsa jõukangelase, laadija Ivan Poddubnõi. Lurich märkas kohe noores ukrainlases eeldustega maadlejat ning veenis teda tõsiselt pühendumata spordile. Poddubnõi võttis asja tõsiselt ning mõne aasta pärast tunti Venemaal uhkust järjekordse suurmaadleja üle.

1898. aasta mais teatasid ajalehed, et Lurich on asutanud Sevastopoolis «jõu-etenduste ja maadlemise kooli». Üks sõnum kõlas järgmiselt:

«Tuttav Eesti jõumees ja maadleja Georg Lurich on «Rev. Isv.» teatuse järele 26. Apr. s. a. Sevastopoolis jõu-etenduste ja maadlemise kooli asutanud, kus järgmist õpetatakse: 1) Jõukatsumine 34 mitmesuguse vihi-tõstmisega; 2) Prantsuse maadlemine 49 kunstliku käehakkamisega ja 3) Schveitsi maadlemine 17 kunstliku käehakkamisega, mis seniajani ainult etteastuvatele maadlejatele tuntud olivad.»

Lurichi elav, alati edasipüüdev iseloom ei lubanud tal aga kusagil pikemat aega peatuda. Sama aasta sügisel oli ta taas Eestis. Kuni 1899. a. suveni esines Lurich Tartus, Valgas, Viljandis, Pärnus, Narvas, Rakveres, Väike-Maarjas, Tallinnas, Kuressaares, Haapsalus, Vana-Vändras jm. kodumaal, samuti Riias ja Põhjalätis. Kõikjal leidis ta vaimustatud vastuvõttu.

Kui lehitseda tollaegset ajakirjandust, leiame mitmeid hüüdnimesid meie esimese suursportlase iseloomustamiseks. Teda nimetatakse «nooreks kalevijõulaseks», «eesti jõukangelaseks», «kaleviliseks jõumeheks», «Eesti jõumeeste kuningaks», «teraslihastega suguvennaks», «kuulsaks vägilaseks» jne. Kuid olulisem kui Lurichi isiklik kuulsus oli tema poolt rahvahulka des tehtud spordipropaganda.

Kuigi mitmesugused rahvalikud jõuproovid olid tuntud meil juba kaugest minevikust, ei olnud see kõik veel raskejõustik tänapäeva mõistes. Sellepärast võib kõhklemata öelda, et Lurich oma eeskuju ja spordipro-

pagandaga viis rahva sekka raskejõustiku — tõste- ja maadlusspordi, mille populaarsus ja edu püsib ka tänapäeval.

Rahvale oli see ühtlasi mingiks oma jõu äratundmise ja väljendamise demonstratsiooniks. Mõnes paigas oli küll juba nähtud ringireisivaid välismaalasi-atleete, Lurich oli aga eesti mees ja tema jõu- ja osavusnumbrid oli seninähtamatud. Nii näiteks selili maas lamades tõukas ta kehaga hoogu andes sirgetele kätele 180 kg. Kätele ja jalgadele toetudes hoidis ta oma rinnal 20—25 täiskasvanud meest jne.

«... Pommisid, mis teised küürus kannavad, tõstab ta väikese sõrmega üles ja hiigla pommi, mida harilikud surelikud kahe käega vaevalt maa küljest liigutada suudavad, hoiab ta ühe käe pääl püsti...» kirjutas «Postimees» Lurichi esinemistest.

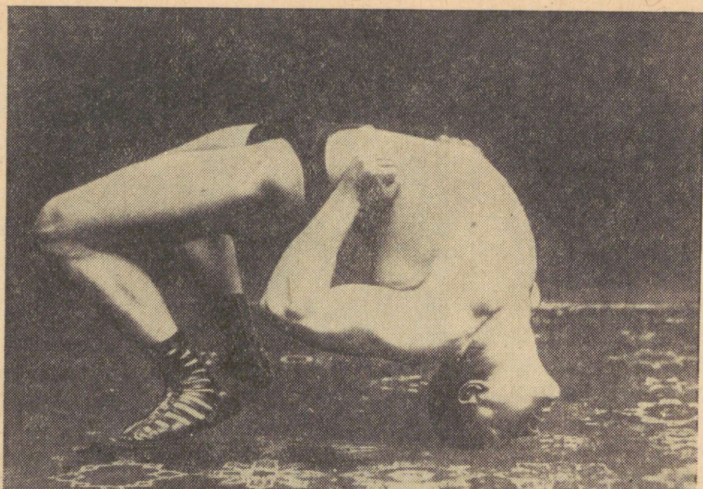
Teatud kujutluse tema esinemistest annab «Valguses» ilmunud artikkel:

«Viljandist. Maailma kuulus, keda ükski vägimees veel ära võitnud pole, hra G. Lurich, andis siinses Põllumeeste Seltsimajas oma määratumast jõust proovisid... Kolmandamal etenduse päeval, 27. okt., olivad kuus võitlejat ennast üles andnud, üks maamees pani koguni 30 rbl. välja, et kui Lurich teda ära võidab, siis 30 rbl. saab; Lurich lubas aga igale ühele, kes teda ära võidab, 200 rbl. Võitlus algas. Nüüd näitas hra Lurich alles oma täit Kalevi jõudu: Kõik viis vastast (kuues, keegi talumees, oli vist hirmu pärast, et kondid ehk enam terveks ei jää, tulemata jäenud, sest Lurichi imestamise väärilise jõu kuulsus oli välgu kiirusega linna ümbruses laiali läinud), siinsed tugevamad rammumehed näitasivad tema käes kui tited. Põhjatatu tore ja huvitav oli vaadata, kui noor Kalev nendega nagu kass hiirtega mängis, ehk mitmed tema vastased temast küll pikkuse kui ka keha paksuse poolest suuremad olivad. Kõige tugevam Viljandi jõumees sai härra Lurichi käest võidutõstmises, mis siinse jõumeeste eneste vahel härra Lurichi juhatusel toimetati, hõbe auraha. Imestama peab Lurichi kassiosavust määratu raskete pommide pildumises, mida ta, jalgade vahelt läbi visates ja ennast imeliku kiirusega ümber pöördes, enne jälle kinni püüab, kui pomm maha langeda saaks. Kõigi pealtvaatajate nägudelt võis ehmatust lugeda, kui Lurich enesel laskis silmad kinni siduda ja siis koledate raudpommidega, nagu gummipallidega, aruta osavusega mängis, vahel neid kõrgesse

Võidutee algul.

õhku visates ja siis sealt oma palja rinna ning turja peale kukkuda lastes. Seda hiiglamängu nähes ei tahtnud mõned mehed hästi uskuda, et need pommid rauast on ja läksivad näitepõranda peale, et neid oma käega järel katsuda. Aga kuidas ehmatasivad mehed ja nende suud vajusivad ammuli, kui nad neid pommisid kahe käega vaevalt jalga poolteist jõudsid üles kergitada... Tugevat täiskasvanud meest veikese sõrme otsas sirgelt üle pea õhku tõsta ja ühe käega nõndasamuti neli meest (umbes 20 puuda) tõsta ning nendega näitepõrandat mööda jalutada, näitas härra Lurichil päris nalja asi olevat. — Vahetpidamata kõlasivad vaimustatud rahva seas «bravo» ja «hurraa» hüüded, mille sekka vahete vahel hüüded: «Kalev! Kalev!» kajasivad...»

Lurichi kuulus sild.

Lurich kutsus ümbruskonna tugevamaid mehi endaga võistlema nii tõstmises kui maadluses ja organiseeris nende endi vahel võistlusi, mille võitjaid autasustas hõbedast aurahadega kui vastava linna või maakonna «esimest rammumeest» ehk «kõige tugevamat meest». Lurichi tegevusele on iseloomulik ka see inimeste ring, kellega ta oma ringreisil kokku puutus, kelle vahel ta võistlusi organiseeris. Need olid peamiselt lihtsad tööinimesed rahva hulgast — talupojad, sepad, vabrikutöölised jt. Valgas võitis Lurichi poolt väljapandud hõbeauraha karujõuga Sangaste mees Jaak Karu. Tõstmises oli siin tubli ka kingsepp Gustav Järv. Viljandis võistlesid Lurichi auhinnale talusulane Jüri Laan, katelsepp Aleksander Laur, habemeajaja Joosep Sprinkovski ja teised. Eriti suur edu oli Lurichil Narvas, kus kavatseti korraldada 5 etendust, tegelikult oli aga 9, neist üks tööliste karskusseltsi «Võitleja» seltsimaja ehitamise ja üks invaliidide heaks. Siin olid Lurichi vastasteks sepp Kaalep, kalevivabriku lukksepp Neelus jt.

Lurich demonstreerib oma silla tugevust.

Neelus oligi see õnnelik, kes võitis punase siidlindi külge kinnitatud hõbeauraha pealkirjaga: «Esimesele Narva linna jõumehele G. Lurichi poolt mälestuseks 4. XII 1898.»

Narvas toimus ka Lurichi debüüt kõnemehehena. Ta rääkis elavalt, selgestimõistetavalt ja kaasakiskuvalt. Ta propageeris raskejõustikku ja selles edu saavutamiseks vajalikku eeldust — karsket eluviisi. Samuti andis ta juhiseid treeninguks, selgitas maadlusvõtteid ja taktikat.

Lurichi esinemised, tema sütitavad sõnad tekitasid laiaades rahvahulkades suure huvi raskejõustiku vastu. Mitmel pool Eestis tekkisid mitteametlikud ringid, kus hakati tegelema maadluse ja tõstespordiga. Nendele lisandusid veel sajad Lurichist vaimustatud noored, kes hakkasid omapead «Luurit tegema».

Peale vaimustuse raskejõustiku vastu õhutas Lurich ka eestlaste rahvuslikku iseteadvust, rõhutades oma rahvust ja kutsudes üles suguvendi harjutama end sama

tugevaks ja terveks nagu tema. Balti mõisnike ja tsaarivalitsuse šovinistliku rahvuspoliitika alla rõhutud rahvale oli ta tõeliseks rahvuskangelaseks, kes näitas kogu maailmale, et ka «eestlane on mees», et ka tema on suuteline suurteks tegudeks. Mitte põhjusega ei hüütud Lurichit juubeldades «Kaleviks» või «Kalevipojaks». Lurichis oli kehastunud eesti rahva ideaal oma muistsest kangelasest. Lurichi nimi muutus eestlaste hulgas rahvusliku jõu sümboliks.

Ajakirjanduse kaudu oli Lurichi kuulsus ulatunud ka välismaale, kus suhtuti aga tema saavutustesse kahtlevalt. Kahtluseks andsid põhjust tema kehamõõdud — kuidas suudab selline sale noormees rohkem kui tolleaegsed kuulsad korpulentsed atleedid?!

Olemasolevad andmed Lurichi kehalisest arengust on järgmised:

Kui Lurich hakkas süstemaatilisel treenima, s. t. 1891. aastal, oli ta 150 sm pikk ja kaalus umbes 50 kg.

1895. a.: raskus 70 kg, pikkus 172, õlavarre ümbermõõt biitsepsi (õlavarre kahepeane lihas) kohalt 31—35, kaela ümbermõõt 37, rinna ümbermõõt 110 sm.

1898. a.: raskus 82 kg, pikkus 175, biitseps 33—37, kael 44, rind 114—118, reis 58 sm.

1901. a.: raskus 90 kg, pikkus 177, biitseps 36—40, kael 45, talje 87, rind 117—124, reis 59, sääär 39 sm.

1899. aasta sügisel sõitis Lurich välismaale. Lahkudes Eestist, saatis ta «Postimehe» toimetusele kirja, milles kirjutas:

«Austatud «Postimehe» toimetus!

Sest et mina täna oma teekonda Austriamaale, Saksamaale, Belgiasse, Prantsusmaale jne. algan, tänan mina kõigest südamest oma sugurahvast rohke osavõtmise eest minu jõu etendustel... Ma olen siin maal muud kui selle pärast oma jõudu näidanud, et Eesti rahvas näha võiks saada, et ma tõelik Eesti rahva poeg olen ja oma sugurahvale ka võõral maal jõu poolest jälle au võin teha.

Jumalaga kodumaa!

Jumalaga Eesti rahvas!!

Eestimaal, 2. okt. 99.

G. Lurich.»

Lurich 24-aastaselt.

Algas uus lehekülg Georg Lurichi elus — ta sõitis pikemale ringreisile Lääne-Euroopasse. Oleks aga ekslik, kui me tema «esimest Euroopa turneed» kujutleksime triumfisõiduna võidult võidule. Lurichil tuli oma teel kuulsusele ületada palju raskusi, takistusi ja ootamatusi. Juba oma esimesel välismaareisil 1899. aastal sai Lurich Saksamaal Alslebenis ameeriklase Jacksoniga maadeldes rinnahaava, mille paranemiseks kulus terve kuu.

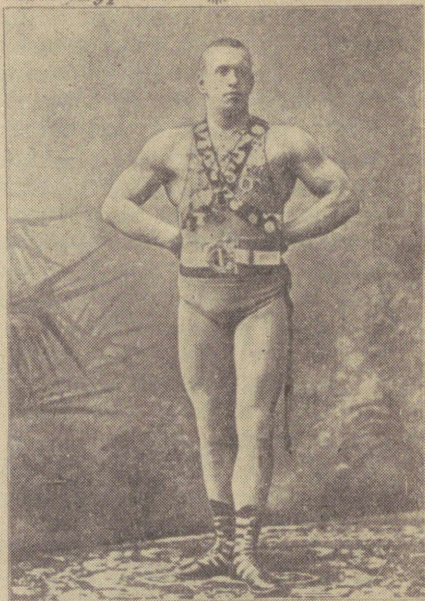
Ent Lurich oli oma taotluses sihikindel. Trotsides kõiki takistusi, mis temale kui esialgu vähetuntud maadlejale teele veeretati, jõudis ta kiiresti kuulsusele. Juba pärast esimesi võistlusi Saksamaal nimetas Alslebenis ilmuv ajaleht «Siegfried» teda «maailma kõige tugevamaks meheks».

Austria-Ungari, Saksamaa, Belgia, Taani, Rootsi, Norra, Hollandi, siis jälle Saksamaa — selline oli üldjoontes tema teekond. Kõikjal hämmastas ta rahvahulki oma tohutu jõu ja hiilgava tehnikaga nii raskuste tõstmises kui maadluses. Peaaegu igas suuremas linnas püstitas Lurich tõstmises maailmarekordeid, võitis mängleva kergusega kohalikke tšempione maadluses. Tuntumatest maadlejatest, keda ta võitis, olgu nimetatud: Konietzko, Jerusalem, Ossendorf, Koch, Hitzler, Eberle, Jensen, Anderson, Louis. Viimast võitis Lurich koguni vabamaadluses (muidu võistles ta ainult klassikalises). Ainuke, kellest ta jagu ei saanud, oli türki hiiglane Nurlah-Hassan, kes oli 2 m 8 sm pikk ja kaalus 167 kg. Lurich heitis türklase küll parteri, kuid ei suutnud teda seljatada.

Magdeburgis saavutas Lurich 1899. aasta detsembris omapärase maailmarekordi — 38 minuti jooksul seljatas ta järjest 18 parimat Magdeburgi ja selle ümbruskonna maadlejat.

Suure eduga jätkas Lurich samal ajal rekordite püstitamist raskuste tõstmises. Tema rekordite arv tõusis juba paarikümneni. Euroopa spordispetsialistid märkisid suure imestusega Lurichi mitmekülgstust — seda, et nii maadluses kui ka tõstmises on ta jõudnud nende spordialade tippu.

Ж. Луричъ. * G. Lurich.

Des Diplome: für
Самсонъ XX. вѣка. * Samson des XX. Jahrh.
Herrn Waher für l. o. 280 u. 1/2 kg
Hessen lv A. Jahn - Schae-
Kewer 24/11 Jahn - Hülshaus-

Lurichi piltpostkaart
diplomina.

Lurich külvati üle loorberipärgade ja aurahadega, teda hüüti «Ilmvõitmatu venelane»*, «Maailma tugevaim mees», «XX sajandi Simson» jms. 1900. aastal Rotterdami raskejõustiku klubis «Hercules» sooritatud fenomenaalsete tõstete eest anti Lurichile tiitel «Meie aja tugevaim atleet».

1901. a. jaanuaris toimusid Hamburgis maailma-meistrivõistlused klassikalises maadluses, millest võttis

* Kuigi Lurichi kodulinnaks märgiti «Reval» (Tallinna saksa-pärane vaste), «ristiti» ta peaaegu alati «venelaseks», sest eesti rahvast tollal ei tuntud — Eesti oli Venemaa kubermang.

osa mitukümmend maadlejat. Lurich saavutas seal hiilgavalt esikoha ja maailmameistri nimetuse. Võidetute hulgas olid spordimaailmas tuntud suurused, nagu Constant le Boucher, Lassartesse-Bordeaux, Paul Pons, Aimable de la Calmette, Weber jt.

Lurichi tugevaimaks relvaks oli algusest peale tema leidlikkus ja ammendamatu võteterohkus. Ikka ja ikka jälle oskas ta oma võtete arsenalist välja tuua midagi uut ja ootamatut. «Lurichi tehnikat ja osavust peavad koguni tema õelamad vaenlased ainulaadseks tunnistama,» kirjutab üks tolleaegne saksa ajaleht, «tema jõu eest kõnelevad tema tõsterekordid.»

Alates 1901. aastast on võimatu anda täpsemat ülevaadet Lurichi võistlusreisidest — olemasolev materjal on selleks veel liiga kasin ja lünklik. Tema teekond võidult võidule käis endiselt risti-rästi läbi Euroopa, kaasa arvatud arvukad võistlused tsaari-Venemaa suuremates keskustes. Kõikjal, kuhu Lurich ilmus, äratas ta tohutut huvi maadluspordi vastu, vaimustas rahvahulki oma virtuoosse maadlusstiiliga. Eriti suur oli tema mõju noorsoole.

Korduvalt viibis Lurich oma võistlusreisidel ka Soomes. Esmakordselt võistles ta Helsingis 1904. aasta jaanuaris, tulles esikohale Abergi ees. Lurich jättis soomlastesse sügava mulje, tema esinemised avaldasid suurt mõju soome maadluse arengule. Heikki Lehmusto kirjutab oma «Painin historias»: «Lurich oli väga võimas, kuid veel enam suure nõtkusega maadluskunstnik, temas on ühendatud maadleja ja hea artist. Tal olid kõik eeldused püsida hurmunud Helsingi publiku soosikuna.»

Lurich polnud siiski esimene eesti maadleja, kes võistles Soomes. Spordisuhted üle lahe avas Georg Hackenschmidt, kes 1898. aastal läks esimestele Soome esivõistlustele ja võitis esimese Soome tšempioni tiitli klassikalises maadluses. Finaalmatš Hackenschmidti ja Soome parima — Carl Allèni vahel kestis kolm tundi!

Pärast seda muutusid spordisuhted soomlastega aasta-aastalt tihedamaks. 1901. aastal võttis «Helsingin Atleettiklubi» (HAK) poolt korraldatud esimestest rahvusvahelistest võistlustest osa eestlane Mart Liiv ning tuli

V. Järvis ja C. Allèni ees esikohale. 1903. aastal võistlesid Helsingis G. Vaher, A. Veichel ja T. Viedeman (Võimula), kuid väiksema eduga.

Ent kõik eelmised külaskäigud jättis varju Lurichi ja Abergi võidukäik 1904. aastal...

Üks Soome omaaegsest kuulsast spordikolmikust Tuomisto-Meriluoto-Dahlmann, nimelt John Dahlmann, kirjutab oma mälestusartiklis «Kuinka pojista tuli painijoita» («Kuidas poistest tuli maadlejaid») eriti südamilikult Helsingi noorte poiste, pärastiste Soome meistermaadlejate Lurichi-vaimustusest. Üks katke sellest:

«Helsingi tänavatel kuuldus sagedasti vilistatavat «Petit Tonkinoise'i»*. Oi, kuidas need helid tõmbasid oma poole meid, kasvavaid poisse! Õnnelik oli see «poisinaaskel», kellel oli sedavõrd raha taskus, et pääses võistlusi vaatama.

Järgmisel päeval siis usuteldi teda ja ta jutustas, mida kõike oli näinud ja õppinud võistlustest...

Mitmest kujunesid Soome meistermaadlejad ja hiljem mõned nendest siirdusid elukutselisteks maadlejateks. «Petit Tonkinoise» oli neid võlunud...»

Soome vanima raskejõustikuorganisatsiooni, «Helsinki Atleettiklubi» maadlejad jõudsid kõrgele rahvusvahelisele tasemele just Lurichi maadlus kunsti tähe all. Ja kui Lurich veel lisaks oli andnud otseselt nõu ja juhatust HAK-i liikmetele-maadlejatele, valiti ta «Helsinki Atleettiklubi» auliikmeks.

1903. aasta paiku spetsialiseerus Lurich ainult maadlusele. Treeningutel harjutas ta ka edaspidi raskuste tõstmist, kuid mitte enam eesmärgiga püstitada rekordeid. Sel ajal olevat tema tõsterekordite arv ulatunud juba kolme tosinani.

Teadaolevaid Lurichi tõsteid sellest ajast:

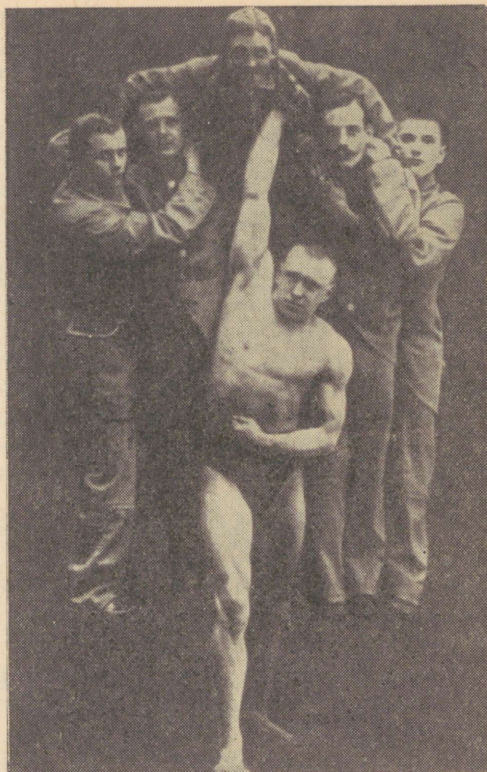
- 1) paremaga surumine 96 kg;
- 2) kahega surumine 85 kg, 24 korda;
- 3) paremaga rebimine ilma allaisteta 78 kg (sang-pomm);
- 4) paremaga rebimine 70 kg, 12 korda;

* «Petit Tonkinoise» oli siis Lurichi lemmikmarss. Seda mängiti alati tema ilmunisel maadlusareenile.

- 5) 50-kilose sangpommi viskas parema käega üles ja, hoides seda üleval, viskas vasakuga üles veel teise, niisama raske;
- 6) paremaga tõuge 121 kg, 1 kord;
- 7) paremaga tõuge 100 kg, 6 korda;
- 8) paremaga tõuge 90 kg, 10 korda;
- 9) paremaga tõuge 81,5 kg, 15 korda;
- 10) paremaga tõukas 112 kg, mille viskas pea kohal ühelt käelt teisele;
- 11) paremaga tõmbas biitsepsi jõul aeglaselt maast rinnale 70-kilose sangpommi;
- 12) vasakuga tõuge 109 kg;
- 13) kahega tõuge 165 kg;
- 14) kahega tõukas 140 kg, mille võttis pea kohal paremale käele;
- 15) kahega tõukas 128 kg, võttis selle siis pea kohal paremale käele ja surus vasakuga veel 37-kilose sangpommi üles, seega tõstis pea kohale kokku 165 kg;
- 16) kahega surumine selili 164 kg;
- 17) kahega tõuge selili 201 kg;
- 18) kahega tõukas selili 150 kg üles, võttis selle siis paremale käele ja surus vasakuga veel 36-kilose sangpommi üles, kokku seega 186 kg;
- 19) selili tõukas kahe käega 187 kg üles ja hoidis seda siis paremal käel;
- 20) selili surus jalgadega 164,5-kilose kangi 30 korda üles;
- 21) selili surus jalgadega 115-kilose kangi 100 korda üles;
- 22) hoides ülessirutatud kätel 50-kiloseid sangpomme, tegi sügava küki, muutmata selle juures käte asendit;
- 23) hoides 85-kilost kangi ülessirutatud paremal käel, laskis end pikali ja tõusis üles;
- 24) 85 kg rebis maast rinnale 10 korda.

Lurich oli silmapaistev ka «sillas» surumises. Tema kuulus «sild» kandnud 50-puudast raskust.

Peale selle tegi Lurich rea hämmastavaid, suurt jõudu ja osavust nõudvaid tõsteid elava raskusega. Nii tõstis

Üks Lurichi
tuntud
jõudemonstratsioone.

ta parema käega üles 7 täiskasvanud meest, väikese sõrme abil aga 5 meest.*

Kui palju Lurichi rekorditest hiljem ületati, pole teada. 1910. aasta paiku oli neid tema nimel veel ligi 20. Et tema fenomenaaalsed võimed tõstmises säilusid ka pärast «rekordite jahist» loobumist, näitab artikkel «Sõnast» (1907):

«Peterburist... Kolmapäeval 7. juulil s. a. oli prof. I. V. Lebedevi jõu proovimiste jõuskonnas ja hulga pealtvaatajate juuresolekul

* See toimus järgmiselt: end põlvist kõverdades ja kätt sirgelt ülal hoides, võttis ta raskuse käele ja tõusis siis püsti.

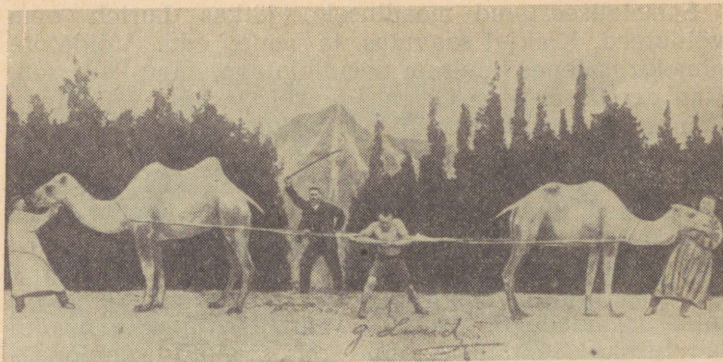
Ameerika parema jõumehe Lui Tsöra ja meie jõumehe Lurichi vahel ilmatõstete (Weltrekorde) võitlus. Lurich tõstis jalgadega 10 puuda 10 naela 25 korda üles ja Lui Tsöra tõukas 9 puuda 15 naela 17 korda üles. Siis tegi Lurich veel teised jõuproovid. Ta seisis sillas olekus ja hoidis nelja mehe raskust, 21 puuda rinna pääl, peale selle viskas 7 puudase raud kangi õhku ja laskis oma kaela pääle maha kukkuda. Peale nende rekordite ülesseadmist anti Lurichile kuld auraha tähendustega, et sarnaste jõuproovidega ükski jõumees Lurichiga võistelda ei saa. Lurichil on peale selle rekordi suur rida teisi ilmatõsteid (Weltrekorde), mida Lurich juba aastate eest välja-
maa jõukarastuse seltsides on üles seadnud ja mida tänini veel keegi jõumees täiendanud ehk üle löönud ei ole.»

Ükskord hiljem, kui Peterburis toimus Lurichi osavõtul maadlustšempionaat, hakkasid levima kuuldused, et Lurichil pole kaugeltki seda jõudu, mis arvatakse jne. Laimujuttude ümberlökkamiseks kutsus Lurich ajakirjanikud Lebedevi «jõustiku-kabinetti». Üks kohaloluist kirjutab:

«... Seal polnud kahjuks käepärast raskemat kangi kui 7 puuda 30 naela. Selle tõukas ta üles kui jalutuskepi. Ja siis demonstreeris ta oma silla tugevust. Ta heitis silda, võttis pea kohalt maast umbes kuuepuudase kangi, tõstis selle rinna kohale ja laskis peale selle rinnale ja põlvedele istuda neli rasket meest...»

Mõnikord üllatas Lurich omapäraste jõuproovidega. Näit. 1908. aastal Kaukaasias esinedes laskis ta rakedada oma kummagi käe külge tugeva hobuse. Hobused ei suutnud lahti rebida tema käsi, mida ta hoidis rinnal koos. Sama katse sooritas Lurich edukalt ka kahe kaameliga, kes on teatavasti tugevamad kui hobused. Sellest kirjutas Lurich üksikasjaliselt ka oma Velisel elavale sugulasele Anton Lurichile. Hiljem saatis ta «võidetud» kaamelid Velisele. Temale omase täpsusega andis Lurich reas kirjades sugulasele juhiseid, kuidas kaamelite eest hoolitseda, millega neid toita jne. Ent «kõrvelaevad» ei kannatanud nähtavasti meie kliimat välja, sest ühes 1909. a. lõpul Kaunasest Tallinnas elavale tädile saadetud kirjas pärib Lurich: «Kas oled kõnelnud Tallinna muuseumi valitsusega, et ma kaamelite luukered heameelega kingin nendele?»

Lurichit imeteldi ka tema kauni, klassikaliselt harmoonilise kehaehituse pärast. Teda peeti kõige ilusama

Lurich kaamelitega jõudu proovimas.

kehaga meheks maailmas. Mitmed kuulsad kunstnikud, nagu Rodin (Pariisis), Begas (Berliinis), Hueppe (Prahas) jt., palusid teda olla neile modelliks. Ka tuntud eesti skulptor Amandus Adamson lõi temast paar skulptuuri. Nendest «Tšempion» omandas 1904. aastal olümpiamängude ajal St. Louis'is Ameerikas korraldatud maailmanäitusel esimese auhinna. Teine Adamsoni skulptuur Lurichist on «Kalevipoeg põrgu väravas», milles Kalevipoega kujutatakse vabanemise hetkel — vabastamas oma kätt «kaljukammitsasta».

1910. a. avaldas «Rižski Vestnik» põlgliku märkuse tolelaegse kavatsuse kohta avada Lurichile Tallinnas mälestussammas. Riia ajalehe märkusele vastas Lurich kirjaga lehe toimetajale:

«Mitte keegi ei ole kunagi tahtnud mulle kui jõumehele mälestussammast avada, vaid kunstnike ja teiste seas on lihtsalt mõte tekkinud ühe Tallinna väljaku kaunistamiseks klassikalist kuju üles panna... Need kunstnikud leidsid ainult sobivaks mind kui korraliku kehaehitusega inimest mudeliks võtta. Mul on sellele juurde lisada, et niisugused autoriteedid nagu Rodin, Klinger, Begas ja Werner on enam kui üks kord mind oma kujude mudeliks tarvitanud, mis nüüd mitmetes Lääne-Euroopa muuseumides näha on.

Austusega Lurich.»

Spetsialiseerunud maadlusele, jätkas Lurich oma võiduteed. Kõikjal saavutas ta suurt edu. Võidetute nimekiri täienes kuulsate maadlejatega, nagu Pedersen, Van der Berg, Bech Olsen, François le Marin, Robinet, Laurent le Beaucairois, Zbyczko-Cyganiewicz, Ali Kadi Ogly, Kara Mustafa, Pohl-Abs, Belling, Fengler jt.

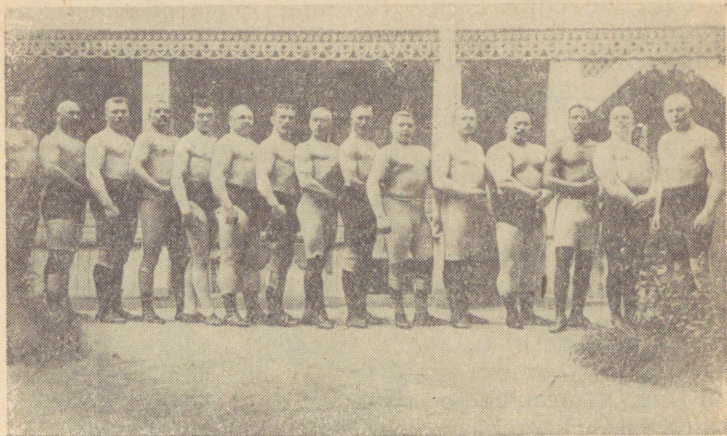
Käesoleva sajandi algul muutusid atleetide-jõumeeste esinemised üha populaarsemaks. Eriti populaarseks kujunes maadlus, milles hakati korraldama ka iseseisvaid tšempionaate (muidu olid maadlusvõistlused osa tsirkuse programmist). Maadlustšempionaatide jälgimine sai laiade rahvahulkade armastatuimaks meelelahutuseks. Iseäranis levinud olid maadlustšempionaadid Venemaal.

Teatavasti hakkas ka Lurich koos Abergiga organiseerima tšempionaate.* Olukord dikteeris seda, kuna ta ei tahtnud lahkuda võistlusareenilt, siis jäi valida — kas jääda edasi palgaliseks, ettevõtjaist sõltuvaks artistiks, või hakata ise tšempionaate korraldama. Tõenäoliselt ajendas seda Lurichi sammu ka mõnede ettevõtjate diskrimineeriv suhtumine temasse. Nii oli see näiteks 1903. aastal.

1903. aasta keskpaiku, kui Lurich koos Abergiga maadles Minskis, tõusis Euroopa spordiajakirjanduses esile küsimus, miks Lurich ei võta osa Moskva tšempionaadist. Lurich vastas sellele pikemas kirjas, et ta on kirja ja telegraafi teel end mitu korda osavõtuks üles andnud, kuid tagajärjetult. Seejärel sõitis Lurich koos Abergiga Moskvasse, et seal kohapeal lõppu teha tüliküsimusele, kes on Venemaa parim maadleja. Ta pöördus Peterburi Atleediklubi esimehe krahv Ribeaupierre'i poole, kelle protektoraadi all Moskva tšempionaat toimus. Kuid ka see ei andnud positiivset tulemust.

Lurichi kirjale vastas krahv Ribeaupierre kaks-kolm korda pikema kirjaga. Krahvi kirjas on öeldud, et publiku poolt avaldatud nõudmine Lurichi järele Moskva tšempionaadil olnud Vene politsei andmetel Lurichi enda korraldatud. Ribeaupierre jätkas oma kirjas:

* Tšempionaate hakkas korraldama terve rida väljapaistvaid maadlejaid ja tõstesportlasi, nagu Pytlasinski, Poddubnoi, Jankovski, Moor-Znamenski, Krölov jt.

Tšempionaat 1905. a. Peterburis. Paremalt esimene A. Aberg, seitsmes G. Vaher, kaheksas G. Lurich. Vasakult kolmas I. Poddubnõi.

«Lurich pole iialgi Moskvas maadelnud ja Peterburis maadles ta ainult kord, minu privaatmaneežis 1897. a. Pytlasinskiga, kusjuures Lurich kaotas. Lurich ei ole Peterburis ega Moskvas tuntud...»

Ribeaupierre'i kiri ilmus Lääne-Euroopa spordiajakirjanduses. Lurich vastas sealsamas, öeldes muuhulgas:

«Naeratan oma «tundmatuse» üle, samuti ka kaotuse üle Pytlasinskile! Mul oli Peterburis 11—14 tuhat pealtvaatajat — nii palju pole Peterburis olnud ühelgi teisel. Peterburis maadlesin ühe aasta jooksul neljas maneežis, ühes tsirkuses ja seitsmes aias. Mind on kindlasti näinud mitu sada tuhat piiterlast maadleja ja atleedina. Mulle andis see klubi, mille esimeheks on krahv G. J. Ribeaupierre, nimelt Peterburi Atleediklubi, oma 10. a. juubelil kuldse Vene tšempioni medali. Päevast-päeva püstitasin tõstmises maailmerekorde, millest pikalt kirjutati. Kuidas on see unustatud? Võitsin juba tol ajal Pytlasinski, mis ka kõikides lehtedes avaldatud...»

Lurich lisas, et Ribeaupierre'i vastuseis tema osavõtule Moskva tšempionaadist olnud põhjustatud kartusest, et Lurich võtab seal võidu Poddubnõilt.

Lurichi vaidlus krahv Ribeaupierre'iga ei olnud tingitud millestki muust kui rivaliteedist tšempionaatidel. Hiljem on Lurich korduvalt Moskvas maadelnud ja enamasti ikka võiduga lahkunud. Järjekordselt olid Lurich ja Aberg Moskvas ka 1910. aastal, mis on üks kirjumaid ja segasemaid aastaid maailma maadlusareenil. Moskvas tekitas palju kõmu Lurichi võit poolaka Kornatski üle. Tegelikult sai siin esimese auhinna Aberg, kuna Lurich võttis tšempionaadist osa «väljaspool võistlust». Samal aastal esinesid Lurich ja Aberg Peterburis. Lurichi kõvemaks ja kardetavamaks vastaseks peeti seal Solovjovi. Vene kui ka Tallinna ajalehed kirjeldasid pisima üksikasjani otsustavat matši Lurichi ja Solovjovi vahel, mille Lurich võitis 50. minutil uue, senitundmatu võttega. Kuid lõpptulemusena tunnistati tšempionaadi võitjaks ikkagi Solovjov... (Muide — Aberg sellest tšempionaadist osa ei võtnud.) Lõpliku revanši Solovjovilt sai Lurich sama aasta oktoobris Tallinnas peetud tšempionaadil. See võit sai ühtlasi alguseks Lurichi auhindade vargusloole, millest veidi tagapool.

Nüüd pisut küsimusest, mis kunagi tekitas palju poleemikat — kuidas suhtuda maadlustšempionaatidesse? Olid ju neil ka omad puudused... Need tulenesid põhiliselt sellest, et maadlustšempionaadid olid oma iseloomult äriettevõtted. Pole kahtlust, et nendel esines sageli demonstratsioonmaadlust, esines lavastatud võite ja kaotusi. Kuid sellest n.ö. teatraalsest küljest hoolimata etendasid nad tähtsat osa maadluse ja üldse spordi arengus nii Venemaal kui mujal. Maadlustšempionaadid äratasid laiares rahvahulkades suurt huvi maadluse ja spordi vastu üldse; maadlejate jõud ja osavus ning nende tore kehaehitus õhutasid paljusid, eriti noori, tegelema kehakultuuri ja spordiga, et saada samasuguseks — tugevaks, osavaks, ilusaks.

Jõumeeste-maadlejate esinemistele kaasnes tavaliselt poleemika ajakirjanduses, vähemalt toimus see nii Eestis. Raskejõustikku kritiseeriti kui «toorest sporti», mõisteti hukka professionalismismi jne. Ning kunagi ei jäänud kritiseerijad vastuseta. Sageli pidi ka Lurich haarama sule, et lüüa tagasi raskejõustikule, eriti maad-

Lurich koos õe ja õemehega.

lusele sihitud kallaletunge; sealjuures rõhutas ta, et maadlejad oma esinemistega propageerivad tegelikult kehakultuuri ja karsket eluviisi. Poleemikas asusid paljud kaitsma seda seisukohta. Siinkohal katke ühest erapooletust ja leidlikust vastusest kritiseerijaile.

«... Austatud -a seab oma kirja etteotsa küsimuse: «Kas tugevad jõumehed just nende ilusate omaduste, tervise ja karske eluviisi kättesaamiseks ehk alalhoidmiseks linnast linna ja tsirkusest tsirkusse rändavad, et suurte rahvahulkade ees oma jõudu näidata?» Lubatagu vastu küsida: Kas kontserdiandjad ja ooperi lauljad just oma meelte ülenduseks linnast linna laulma rändavad, või on ka siin varalik kasusaamine põhjuseks? Ma arvan seesama lugu on ka elukutsete jõumeestega. Igas asjas on oma eeskujulikud tegelased olnud ja saavad arvatavasti ka tulevikus olema. Olgugi, et nüüd vahest

suur kõmutegemine ja muud näitelavalised varjuküljed tõsisele jõu-
karastusele enam kahju kui kasu kipuvad tegema. Jõustikuga raha-
teenimise eest oleks siin paigas küll kohane noori inimesi hoiatada.
Igaüks ei ole ammu veel Hackenschmidt või Lurich, jõustikus on
nagu muiski näitamise või kuulutamise kunstides näitelava laud
õige libedad, kus vast üks üheksast seisma jääb...» — *Quod licet
Iovi, non licet bovi!**

Võisteldes enamasti välismaal ja Venemaal, esines
Lurich vahel ka Eestis, peamiselt Tallinnas, mida ta
luges oma kodulinnaks. Kui Lurich võistles 1910. aastal
Tallinnas, varastati ära tema auhinnad, umbes 90
eset mitme tuhande rubla väärtuses. See sündmus sai
aluseks pikale kohtuprotsessile Lurichi ja Tallinna
politseimeistri Tšitserošini vahel. Mõlemad süüdistasid
teineteist solvamises. Politseimeister Lurichit selles, et
too avaldas arvamust, nagu oleks tema, politseimeister,
selles varguses süüdi; Lurich politseimeistrit selles, et
viimane oli rääkinud temast halvustavalt. Näib olevat
selge, et marušovinist Tšitserošin oli varguse initsiaatoriks
ja soodustajaks — kättemaksuks Lurichile selle
eest, et ta seljatas tšempionaadi esikoha pretendendi,
vene publiku lemmiku Solovjovi. Kõigist tõenditest
hoolimata mõistis kohalik kohus Lurichile 10 päeva
aresti. Lurich kaebas edasi Venemaa Senatile, kuid see
kinnitas tehtud otsuse.

See toimus 1912. aasta novembris. Tegelikult jäi
Lurichil «karistus» kandmata, sest ta viibis välismaal.

Seal, kus Lurich saavutas oma esimese suurema rahvus-
vahelise võidu Euroopas, saavutas ta ka viimase.
1912. aasta augustis võitis ta Hamburgis suure rahvus-
vahelise maadlustšempionaadi. «Tallinna Teataja»
sõnum sellest kõlas järgmiselt:

«Suured maadlusvõistlused Hamburis lõppesid 19. augustil. Esi-
mese võiduhinna 15 000 marka (7500 rubla) sai Eesti jõumees
Georg Lurich, teise võiduhinna sakslane Saft ja kolmanda hinna
ameeriklane Westergard-Smith ja serblane Saikov kokku.»

Sama aasta sügisel sõitis Lurich koos Abergiga Ameerikasse,
et seal vabamaadluses jõudu proovida. Nagu

* «Mis lubatud Jupiteril, pole lubatud härjall!»

nähtub ühest 24. dets. 1912. a. Chikagost Tallinna saadetud postkaardist, kavatses Lurich esialgu Ameerikas viibida ainult neli kuud. Neljast kuust sai aga rohkem kui neli aastat. Samalt postkaardilt nähtub, et Lurichil oli ikka veel südamel auhindade varguselugu — ta ütleb, et tagasijõudmisel alustab ta uut protsessi politsei vastu.

Pärast mõnenädalast tutvumist ameerika vabamaadluse tehnikaga, võitis Lurich hiilgavalt kuulsaid vabamaadlejaid, nagu Mangoff, Cutler, Roggers, Roller, Zbyczko-Cyganiewicz (noorem) jt. Ainuke, kellele ta kaotas, oli maailmameister vabamaadluses Frank Gotch. See toimus 1913. aastal Kansas City's. Võrreldes Lurichi ja Gotchi võite teiste maadlustuusade üle, pidi olema vastamisi kaks enam-vähem võrdvõimelist vastast. Seda suurem oli üllatus, kui Lurich võrdlemisi kiiresti kaotas. Lurich olevat maadelnud hästi, kuid millegipärast ärritatult. Kolmel korral pääsenud ta Gotchi selja taha ja omanud seega kindlaid võidušansse, kuid jätnud need kasutamata. Ta näis olevat nagu hajameelne... Gotch võitis mõlemad ringid, aegadega vastavalt 18 min. 10 sek. ja 5 min. 35 sek.*

Ajalehed teatasid, et Lurich valmistub revanšiks. Et see toimus, näitab väljalõige ühest ameerika ajalehest, millel on Lurichi foto ja selle all: «Georg Lurich, who recently forced Gotch to battle 48 minutes for two falls.» Selle kõrvale on kirjutanud väljalõike omanik, Lurichi kaasaegne ja eesti raskejõustiku ajaloo materjalide koguja Tõnu Võimula: «Lurich viskas revanš (tasu) võitluses Gotchi Havana linnas 48 minutis 2 korda.» Sama kinnitab ka teade «Tallinna Teatajast» 1913. a. juuni algul:

«Lurichi võit Gotchi üle. Pühade ajal tuli meile Ameerikast teade, mis terves spordiilmas, iseäranis aga meie kitsal kodumaal tähelepanemist äratav. Georg Lurich on tasuvõitlusel kuulsa Ameerika kangelase Frank Gotchi 48 minuti jooksul kaks korda ära võitnud...»

* Vabamaadluses koosnes matš kahest ringist.

Viimane foto enne surma.

Suurt triumfi pühitses Ameerikas Lurichi õpilane Aberg. Tugevakondiline Aleks omandas kiiresti ameerika maadlejate metsiku võistlusstiili ning ei jäänud vastastele ühtki toorust «võlgu». Ameeriklased andsid talle hüüdnime «Aberg the Awful» — «Aberg Hirmus». Gotch hoidus temaga kohtumast, kuigi Aberg väljakutsetes lubas talle üle paarikümne tuhande dollari.

1917. aastal jõudsid Lurich ja Aberg Hiina kaudu tagasi Venemaale. Algul võistlesid nad Peterburis, siis Tallinnas. 1918. aastal esinesid nad jälle Peterburis (siis juba Petrogradis), seejärel mitmel pool Lõuna-Venemaal. 1920. aastal suri Lurich Kaukaasias Armaviris plekilisse soetõppe. Varsti järgnes talle tema õpilane, lähim sõber ja võistluskaaslane Aberg. Lurich suri 22. jaanuaril, Aberg 15. veebruaril. Ligi 20 aastat olid Lurich ja Aberg koos rännanud ja võistelnud, nüüd maeti nad ka ühisesse hauda... Kalmistu, kuhu nad maeti, on vahepeal hävinud ning nende haud kahjuks leidmatu.

Ei täitunud ka Lurichi soov — pärast maadleja elukutsest loobumist pühenduda täielikult tiitlipärijate kasvatamisele. Kuid... inimesed kaovad, nende töö elab edasi!

LURICHI KAASAEGETEST

Rääkides Lurichist, peab rääkima ka tema parimast õpilasest ja võistluskaaslasest Aleksander Abergist, kes puhtsportlikus mõttes näis hiljem maadluses oma õpetajat isegi ületavat.

Aleksander Aberg sündis 11. augustil 1881. aastal Kolga mõisas Harjumaal. Kui Aleks oli 8-aastane, asusid tema vanemad elama Tallinna. Juba 12-aastaselt hakkas poiss kaalupommidega harjutama ja 14-aastaselt astus ta Bösberg-Andrushevitsi «Tallinna Lõbu-Jõulaste Klubi» liikmeks. Siis oli klubi «jõustiku-professoriks» juba A. Andrushevits. Treenides nii raskuste tõstmises kui maadlemises, jõudis Aberg mõlemas raskejõustikuharus kiiresti edasi. 17-aastaselt suutis ta juba 3 puuda ühe käega ilma allaisteta üles rebida 30 korda. 1900. aastal tuli ta klassikalises maadluses Eestimaa meistriks. Veel samal aastal pani ta endast kõnelema ka Peterburi. Ta võitis seal rea vastaseid, nende seas tuntud türgi maadleja Ali Jusmani võitja Kossovski. Sellest võistlusest kirjutas Peterburi ajaleht muuhulgas:

«Osavus on mõlemal ühesugune, kuid jõud on härra Abergil palju tugevam, teda ootavad Hackenschmidt'i pärjad...»

Varsti pärast seda võttis Lurich ta oma õpilaseks. Maailmakuulsa meistri käe all tõusis Aberg mõne aastaga maailma maadlusparemiku esirinda. Aberg kui maadleja on väljapaistev ka selle poolest, et välja arvatud mõned kaotused oma maadluskarjääri algul, ei kaotanud ta hiljem ühtegi matši. Suure edu eest võlgnes ta tänu väga heale tehnikale ja haruldasele vastupidavusele, milles talle ei leidunud võrdset. Aberg kaalus 95—100 kg ja oli umbes 178 sm pikk.

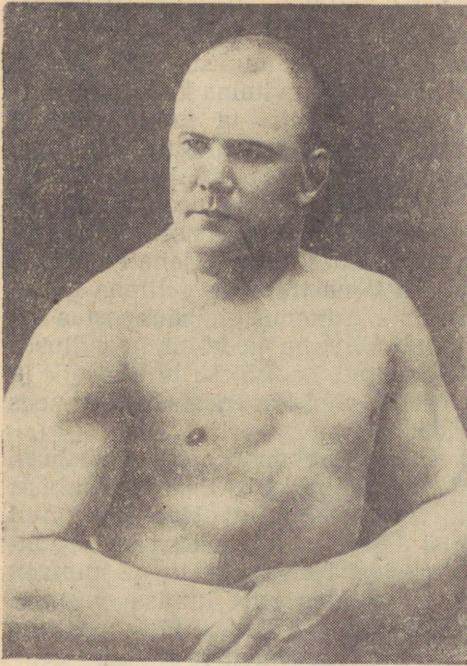
Möödunud sajandi lõpust kuni 1911. aastani esines rahvusvahelisel spordiareenil suure eduga kolmanda

eestlasena Georg Hackenschmidt — üks suurest kolmikust. Heitkem siinkohal põgus pilk ka tema eluteele!

Georg Hackenschmidt sündis 2. augustil 1878. aastal Tartus. Teda hakkasid varakult huvitama kehalised harjutused ja juba 1891. aastal võitis ta kooliõpilasena Tartus võimlemisvõistlustel esimese auhinna. Hackenschmidt tegeles edukalt ka teiste spordialadega. Eriti paistis ta silma jalgrattasõidus, vehklemises ja tõstmises. Lõpetanud reaalkooli, siirdus Hackenschmidt 1895. aastal Tallinna, kus hakkas tööle joonestajana Fr. Krulli masinaehitusvabrikus. Ka tema treenis «Tallinna Lõbu-Jõulaste Klubis». Avalikel esinemistel hämmastas ta pealtvaatajaid oma jõunumbritega ja võitis maadluses kõiki vastaseid, välja arvatud Lurich, kelle uudseile ja välkkiireile maadlusvõtteile veel kogenematu noormees ei suutnud vastust leida.

1898. aasta algul sõitis Hackenschmidt Peterburi. Järgnesid treeningud dr. Krajevski «Atleetide Klubis». Neli kuud hiljem, aprilli lõpus, seati Hackenschmidt maadlusmatil vastamisi äsja maailmameistri tiitli võitnud prantslase Paul Pons'iga. Heitlus kestis 45 minutit, misjärel Hackenschmidt seljatas oma kuulsa vastase. Järgnenud võistlused Venemaal ja Lääne-Euroopas tõid heraklesliku muskulatuuriga noormehel suure kuulsuse. 1898. aastal Viinis korraldatud esimestel Euroopa meistrivõistlustel raskejõustikus saavutas Hackenschmidt maadluses esikoha, tõstmises kolmanda koha. Samal aastal võitis ta tšempionitiitli Soome esimestel meistrivõistlustel klassikalises maadluses.

Käesoleva sajandi algul siirdus Hackenschmidt elukutseliste jõumeeste ridadesse. 1901. aastal võitis ta Pariisis maailmameistri tiitli klassikalises maadluses ja 1904. aastal Londonis vabamaadluses. Siinkohal tuleb märkida, et tollal puudus keskne organisatsioon, kes oleks korraldanud maailmameistrivõistlusi professionaalidele regulaarselt, nagu see toimub praegu. Peaaegu kõik suurlinnades peetavad suuremad maadlustšempionaadid kuulutati tavaliselt maailmameistrivõistlusteks, kui neist võtsid osa rahvusvahelisse klassi kuuluvad maadlejad. Sellest tingitult oligi käesoleva sajandi algul ligi parkümmend maailmameistrit maad-

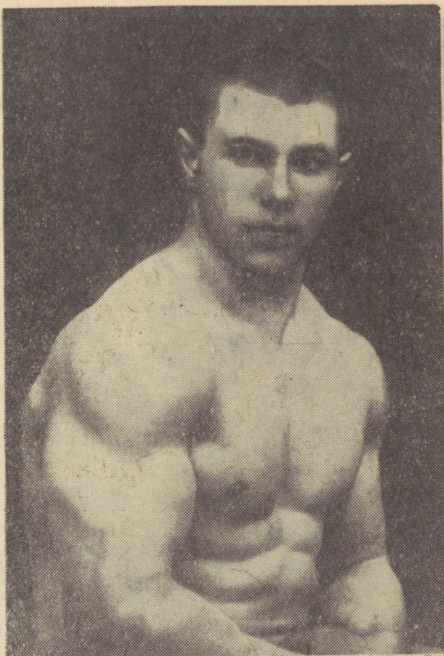

Aleksander Aberg.

luses. Sellega on seletatav ka asjaolu, et Hackenschmidt ja Lurich said maailmameistreiks samal aastal, esimene Pariisis, teine Hamburgis. Mis puutub nende omavahelisse kohtumisse maadluses, siis seda pärast 1896. aastat avalikult ei toimunud. 1904. aastal, kui Lurich ja Aberg esinesid Londonis, ei võtnud Hackenschmidt nende väljakutseid vastu. Selleks olid ka omad kaaluvad põhjused. «Vene Lõvi» (nii hüüti Hackenschmidti Lääne-Euroopas) oli vahepeal spetsialiseerunud täiesti vabamaadlusele ja teiseks vigastanud hiljuti jala. «Hack» oli muutunud inglaste lemmikuks ja ei tahtnud riskida oma võitmatuse oreooliga. «Kui ma võidan, pole ma midagi võitnud, kui kaotan, olen kõik kaotanud!» lausunud ta.

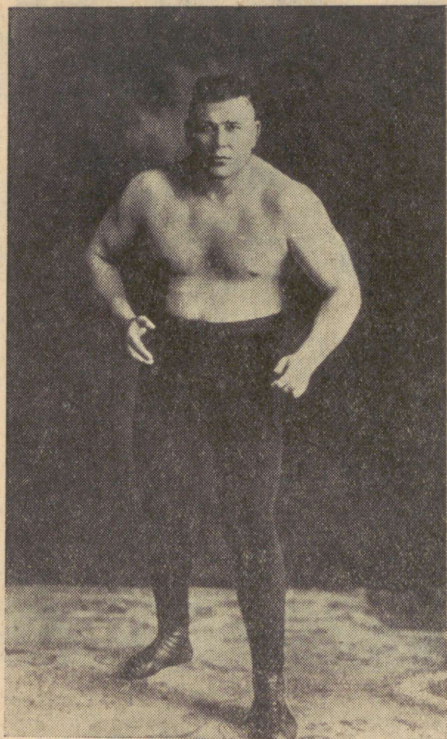
1908. aastal oli Hackenschmidt siiski sunnitud loovu-

Georg
Hackenschmidt.

tama maailmameistri tiitli ameeriklasele Frank Gotchile. See toimus Chicagos. Gotch maadles äärmiselt toorelt, kasutades valemõtteid. Kohtunikud olid «erapooletud» ja ei seganud end vahele. Hackenschmidt, üleni verine, loobus pärast 2 tundi kestnud matši edasi võistlemast. Võitjaks kuulutati Gotch, kuid isegi omamaalase võidust joobunud ajakirjandus pidi tunnistama, et algusest lõpuni oli Hackenschmidt võistelnud fair'ilt (ausalt). 1911. aastal tegi Hackenschmidt katse tõugata Gotchi maailmameistri troonilt, kuid tagajärjetult. Varem saadud jalavigastus ei võimaldanud tal enam esineda maailma tugevamate hulgas ja ta lahkus võistlusareenilt.

Hackenschmidt, nagu eespool juba mainitud, oli samuti kuulus tõstesportlane. Ta püstitas terve rea maa-

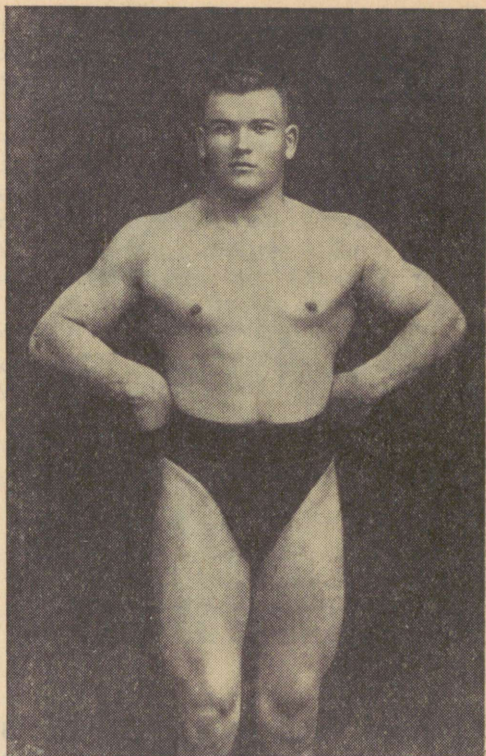

Jaan Jaago.

ilmarekordeid. Näiteks suutis ta parema käega üles «kruvida» 7,5 puuda.* Hackenschmidt kaalus 90—100 kg, pikkus oli 177 sm.

Vaimsetelt saavutustelt on Hackenschmidt kuulsa kolmiku seas aukohal. Juba noorelt tundis ta suurt huvi kehakultuuri filosoofilise sisu vastu ning pärast võistlusspordist loobumist pühendus filosoofiale. Hackenschmidti sulest on ilmunud hulk teoseid, milles on filosoofiliselt käsitletud kehakultuuri probleeme. Käes-

* Treeningul saavutas ta kord oma isiklikuks rekordiks koguni 8 puuda! «Kruvimine» — surumine kere painutamisega kõrvale.

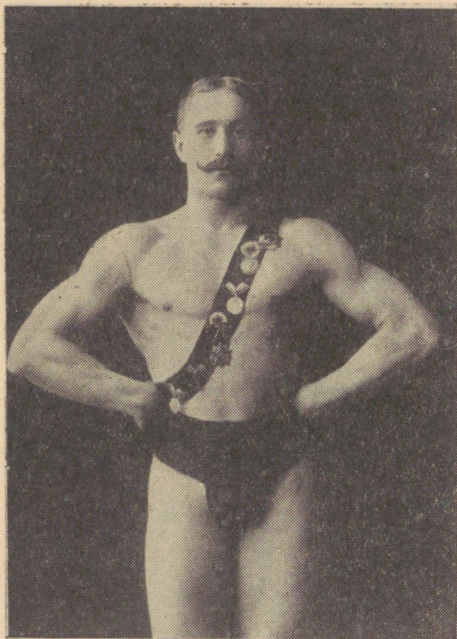
Juhan Tihane.

oleva sajandi algul valis Hackenschmidt oma elukohaks Inglismaa ning elab seal ka praegu.

Peale Abergi oli Lurichil teisigi väljapaistvaid, rahvusvaheliselt tuntud õpilasi. Kuulsamatest on teada Gustav Vaher (Vahar), Jaan Jaago, Juhane Tihane, Ivan Romanov, Ivan Kaštšejev.

Heikki Lehmusto oma «Painin historias», rääkinud maailma maadlusajaloo eestlaste osas pikemalt kuulsast kolmikust — Lurich-Hackenschmidt-Aberg, jätkab:

«Teistest eesti elukutselistest maadlejatest, keda muide Eestis on palju, on eriti mainimisväärne G. Vaher... Nõtke, väle ja osav.»

Gustav Vaher.

Gustav Vaher (Vahar) sündis 1879. a. Läänemaal Lihula vallas. Ka tema on «Tallinna Lõbu-Jõulaste Klubi» kasvandik... 1903. aastal Tallinnas tuli Vaher Eesti meistriks klassikalises maadluses. Varsti pärast seda sõitis ta Lurichi kutsel Helsingisse ja hakkas professionaaliks. Vaher kaalus 85 kg ning tema isiklikuks rekordiks kahe käega tõukamises oli 130 kg.

Saksa allikates leidub Vaheri kohta, et ta on võistlusel toime tulnud «meistritükiga, mida ainult Lurichi juures on nähtud» ja et ta on ühel matsil kaks korda tarvitanud «Lurichi griffi». Lurich leiutas ja viimistles palju võtteid, kuid tema eriliseks võtteks peeti üldiselt silla kasutamist pealetungi otstarbel, mida on mõeldud ka siin.

1906. aastal toimusid Pariisis suured rahvusvahelised võistlused «Le Grand Prix de Paris'le». Kergemas kaa-

lus võistles üle 40 mehe, finaalvõistlustele pääses neist 8. Vaher võitis seal kokku 15 vastast, nende hulgas prantslase Maurice Gambieri, keda hinnati kõigi aegade üheks hiilgavamaks prantsuse maadlejaks. Vaher kaotas ainult helveetslasele Deriazile (nooremale) ning seegi juhtus viimase valevõtte tagajärjel. Vaher võitis hõbemedali ning tehniliselt parimale maadlejale väljapandud eriauhinna.

Pärast seda tuli Pariisi ka Lurich, et osa võtta raskekaallaste võistlustest. Lurich tekitas Pariisis otse furoori. «C'est du delire!» — «See on hullus!» ütleb Lurichi tekitatud vaimustuse kohta Pariisi ajaleht. Korraldati erilisi rahvaetendusi odavamahinnaliste pääsmetega, et võimaldada pariislastel näha Lurichi esinemisi.

1907. aastal võitis Vaher Lissabonis maailmameistri tiitli kergemas kaalus. Lurich tegi sedasama raskekaalus.

TERVES KEHAS TERVE VAIM

«Georg Lurich ... on ses suhtes fenomeen, et tal õnnestus ühes isikus ära käia nii tõstesportlase kui ka maadleja elutee nõnda tulemusrikkalt, et suutis mõlemal alal omandada maailmameistri tiitli ja sellega veenvalt kummutada väite, nagu kõrgema klassi maadleja ei ole iialgi hea atleet ning ümberpöörduvalt — väljapaistev atleet ei suuda kunagi saavutada erakordset maadluses. Tänu oma ebatavalisele intelligentsile ja haruldasele leidlikkusele — omadused, mis ka selles ilmnevad, et Lurich valdas mitte vähem kui 10 keelt — oli ta enne sõda kuulnud kui atleet, kes lõi maailmarekordeid kõige mitmesugusemates harjutusviisides, püstitades raskuste tõstmises ühe maailmarekordi teise järel, siis tegeles maadlusega nii intensiivselt ja sügavamõtteliselt, et kreeka-rooma maadluskunst võlgneb talle tänu paljude uute võtete, asendite, vastuvõtete eest. Lurich töötas püsivalt oma tehnika parandamiseks, mis võis paista täiuslik nii kriitikule kui ka tema sõpradele, ja tegi nii palju maadluskunsti väljakujundamiseks. Viis, kuidas ta eritles ja üles ehitas tavalisi võtteid vastavalt nende eesmärgile, ulatus täiuslikkusse. Ta oli originaalne, ettearvamatu, leidlik ja nõtkes nagu angerjas. Nendele omadustele võlgnes ta võidud kõige kuulsamate maadlejate üle, nagu Hackenschmidt, Pedersen, J. Pohl, Weber, Cyganiewicz, G. Raicevich jt., ning võideti teda mõnikord, siis võlgnes ta kaotuse eeskätt oma sportlikule uurimistungile, mis laskis teda otsustavas võitluses uut võtet proovida, oma liigjulgele ettevõtlikule vaimule. Ta oli läbi ja läbi spordimees...»

Nõnda kirjutab W. Becker oma teoses «Die bedeutesten Ringer der Welt» (Berlin, 1922).

Oma saavutustelt on Georg Lurich kahtlemata väljapaistvamaid kujusid maailma raskejõustiku ajaloos. Kuid Lurich ei olnud silmapaistev üksnes oma kehalistelt võimetelt, ka tema vaimsed võimed olid hämmastavad. Lurich oli väga hea maletaja, kellele asjaarmastajate ringkondades polevat leidunud võrdset. Näib, et ta

oli isiklikult tuttav toleaegsete malesuuruste Laskeri, Tarraschi ja Tšigoriniga. Nagu juba eespool öeldud, valdas Lurich umbes 10 võõrkeelt. Ta oli väga musikaalne, eriti hästi mänginud ta klaverit. Välismaal kirjutas Lurich peale raskejõustikualaste artiklite ka spordinovelle. Samuti on teada, et Peterburis esines ta kord menukalt näitlejana teatrilaval.

Lurich oli populaarsemaid sportlasi maailmas. Tema populaarsusest annab tunnistust Lurichi-nimeliste raskejõustikuklubide ja seltside tekkimine mitmel pool Euroopas ja hiljem ka Ameerikas, samuti rohkearvulised artiklid temast ja tema saavutustest. Esines õige mitmesuguseid nähteid, mis ilmutavad Lurichi populaarsust. Näiteks ei ole see tänapäeval enam midagi erilist, kuid poolesaja aasta eest oli küllaltki uudne ja tähelepanuväärne, kui teatati, et Santschi & Mangubi tubakatehas Peterburis sai suurema summa eest õiguse «Lurichi-paberosside» väljalaskmiseks. Paljudes maades hankisid fotograafid ainuõiguse Lurichi fotode valmistamiseks ja müümiseks.

Saksa tähtsam spordiajakiri, Münchenis ilmuv «Illustrierte Athletik-Sportzeitung» kirjutas 1903. a. eriartiklis Lurichi kohta, et ta on tänapäeva armastatuim ja populaarseim atleet, mis ilmneb juba sellest, et Berliinis, Prahast, Nürnbergis jm. on asutatud Lurichi-nimelised spordiklubid. Neid Lurichi nime kandvaid raskejõustikuklubisid oli olemasolevate andmete põhjal Euroopas kokku 14. Nürnbergis oli asutatud koguni kaks «Lurichi-klubi», kes omavahel tülitsevad selle üle, kumb nendest on «ehtne» ja «esimene». Kumbki klubi saatis Lurichile rea kirju, et viimane oma otsusega lahendaks nende tüli. Berliini läänesektoris töötab veel praegugi üks Lurichi-nimeline raskejõustikuklubi.

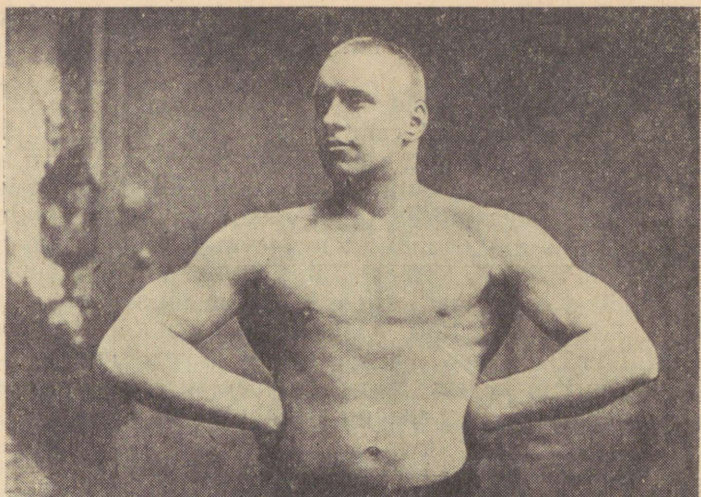
Lurich oli ka esimene eestlane, kes sattus filmilinale. Inglise lehtede teatel filmiti 1904. aastal Londonis Lurichi demonstratsioonmatš sakslase Siegfriediga. Filmi näidati paljudes inglise kinodes kui ka mandril. Inglismaal filmiti 1905. aastal veel Hackenschmidt-Janerney matš, mille võitis Hackenschmidt. Hiljem, 1908. aastal, filmiti Peterburis ka Lurichi matš türklase Kara Mustafaga.

Lurichit seati õige, ideaalse kehaarenemise eeskujuks. Tema isik inspireeris mitte ainult skulptoreid ja teisi kunstnikke, vaid ilmus ka romaane ja näidendeid, mille peategelaseks oli Lurich.

Kõigest sellest järeldub, et oma eeskujuga aitas Lurich kaasa kehakultuuri ja spordi arengule mitte ainult Eestis, vaid ka mujal maailmas.

Pikki ja põhjalikke artikleid avaldati omal ajal Lurichi kohta inglise ajalehtedes. Palju arutati seda, millised olid Lurichi ja Hackenschmidt suhted. Seda küsimust käsitleb inglise spordiajakiri «Health & Stength» 1903. aastal, kui mõlemad olid vaieldamatult maailma väljapaistvamad maadlejad. Spordimaailmas liikusid mitmesugused kuuldused ja teated selle kohta, et Hackenschmidt ei taha Lurichiga võistelda. Inglastele oli teada Lurichi sõit 1895. aastal dr. Krajevski juurde Peterburi. Aasta pärast lahkus Lurich Krajevski koolist, mille järel tuli sinna Hackenschmidt, kes jäi Peterburi peaaegu kaheks aastaks. 1897. a. võistles Hackenschmidt amatöörina Lenzi nime all Lurichiga, kes oli siis professionaal ja võitis «Lenzi». Hackenschmidt ühe aasta nooremana võis inglaste arvamusel tol ajal Lurichist tugevam olla ja kaotada ainult Lurichi parema tehnika tõttu. Sellest ajast — 1897. aastast saadik — olid mõlemad rivaalid. Nad on teineteist sageli välja kutsunud, kuid ilma ühegi matsini jõudmata. Kuidas ka ei olnud, nad näisid teineteisest alati eemale hoiduvat. Hackenschmidt oli aastal 1901 maailmameistrivõistlustel Pariisis ja tuli maailmameistriks, Lurich oli ära. 1902. a. peeti maailmameistrivõistlused Riias, kus maailmameistriks tuli Lurich, puudus aga Hackenschmidt. On andmeid, et pärast seda viibis Hackenschmidt mõnda aega Lurichi vanemate kodus Väike-Maarjas, kus mõlemad maadlejad, nagu arvatakse, sõpruse sõlmisid.

Inglise asjatundjate arvates ei ole mingit võimalust kindlalt öelda, kes nendest kahest oli parem maadleja. Konstateeriti, et mõlemad on tugevad, väga tugevad, kusjuures erinevus olevat ainult selles, et Hackenschmidt on sündinud atleet ja maadleja, kuna Lurich on peaaegu kõik võlgu oma imetlusväärsele tahtejõule ja tohutule treeningule.

Kahtlemata on selline seisukoht ilmne liialdus. On arusaadav, et ilma visa ja sihikindla treeninguta poleks mõeldavad Lurichi fenomenaalsed saavutused, kuid samuti on mõistetav, et ta ei oleks kindlasti kunagi nii kaugele jõudnud, kui poleks olnud vastavaid eeldusi, teatavat sünnipärast andekust. Lurichi sugukonnas on teada väga tugevaid mehi, ka Lurichi õde oli ebatavaliselt tugev. Oelduga pole kaugeltki tahtnud vähendada harjutamise, treeningu tähtsust. Põhiline on ikkagi treening! Üsna keskpärane inimene võib sihikindluse ja visadusega teha imet, ta võib jõuda väga kaugele, kaugemale kui suuremate eeldustega laisem inimene, kuid üle oma võimete nn. «füsioloogilise piiri» ei jõua keegi. Sellepärast on arusaadav, kui üks saksa autoreid avaldas oma atleetikakäsiraamatus võõrastavat imekspanekut selle kohta, et Lurichi saavutuste puhul kõneldakse asjatundjate ringkondades üksnes «hullumeelse treeningu viljast» ja «auahnest tahtejõust».

Inglased, käsitledes Lurichi ja Hackenschmidt'i küsimust, konstateerivad resümeerivalt, et Lurich on era-

kordselt erk, valvas ja väle nagu angerjas ning et oleks «jumalate pidusöögiks» näha neid kahte tõsiselt võitlemas.

«Ükski prohvet pole kuulus oma maal!» See tuntud rahva kõnekäänd kehtib teatud määral ka Lurichi kohta ja seda just eesti ajakirjanduse suhtes. Kui välismaal pühendati Lurichile pikki vaimustatud artikleid, kirjeldati üksikasjaliselt tema võistlusi jne., siis kodumaal suhtus ajakirjandus temasse märksa jahedamalt. Peamiselt avaldati temast lühisõnumeid. Mõningatest pikematest artiklitest Lurichi kohta on tähelepanuväärseim kirjanik Jakob Mändmetsa artikkel 1910. a. «Tallinna Teatajas». Kuna see artikkel aitab palju kaasa Lurichi ja tema suure populaarsuse mõistmisele, siis avaldame selle peaaegu täielikult:

«Georg Lurich on üks neist maadlejatest, kes endale üleilmise lugupidamise ja kuulsuse on võitnud. Võib ütelda, ta on võitlemise teoorias ja tehnikas kõige kõrgemale jõudnud ja töötab ka praegu täie jõu ja raudse püüdega sellel kõrgusel edasi.

Georg Lurich võidab ruttu rahva lugupidamise ja armastuse. Praegu on väljamaa riikides väga palju jõustikuseltsid, mis Lurichi nime kannavad. Saksamaal üksi on niisuguseid seltsid üle 10.

Miks Lurich ruttu rahva poolt suurt lugupidamist võidab, sellel on mitmesugused põhjused. Kõige pealt muidugi ta väga meeldiv kehahitus ning väledus ja paenduvus maadlemise puhul. Tema maadlemist vaadates paistab kergesti silma, et Lurich mitte lihtsalt ülevõimuga ja juhtumiste kaupa tabamistega oma vastastest ei püüa jagu saada, vaid ta töötab kindla süsteemi järele, loob võtteid ja viib oma vastase pikema ettekavatsuse järele niisugusesse seisukorda, millest vastasel võimata on välja pääseda.

Sellepärast võib ütelda: Lurichi juures on võitlemise puhul vaimline jõud kehalisest vahest palju tähtsam.

Lurichi võitlemist tahetakse alati ja ikka näha ja ta ei lähe ilmaski tüütavaks. Paljudel vaatajatel on see juba täitsa ükskõik, kas Lurich oma vastase maha paneb või mitte — ainult ta võitlemise viisi tahetakse näha...

Lurich ei ole mitte ainult oma jõust maailma jõumeeste etteotsa tõusnud, vaid selleks on juba ta vanemad ja esivanemad teda ette valmistanud.

Lurich on tugevast ja kõva tervisega sugukonnast. Nii hästi ema

kui isa poolt on ta vanemad, niisama ka esivanemad, väga hea tervisega, tugeva kehaehitusega ja sealjuures kangesti kained inimesed olnud. Kolm inimest on ta esivanemate hulgast teada, kes ligi sada, üks koguni 103 aastat vanaks on elanud. Praegu elab tal üks onu, kes ka umbes 100 aasta ümber vana ja sealjuures veel väga hea tervisega...

Tallinnas koolis käies sai poisikene-Lurich jõumehi näha. Sel ajal oli maadlemine alles uus asi. Ta vaatas võitlemist suure huviga pealt ja arvas: «Kui ma ühe kümnendiku sellest jõust peaks omandama, mis neil meestel on! Ka sellega oleksin ma rahul!»

Seal algasid siis väsimata harjutamised ja peagi jõudis 15-aastane poisikene nii kaugele, et ta omale koolis ühtegi väärilist vastast ei leidnud. Sellel ajal pööras ta oma kopsu tugevamaks tegemise peale kõige suuremat tähelepanemist. Ja ta on nii kaugele jõudnud, et kops, mis kuni 20 aastani haiglane oli, nüüd täiesti eeskujulik on ja Lurichi seega ka võitlejate hulgas kõige kauemini vastupidajate hulka tõstab.

Nagu juba tähendatud, seisab Lurich praegu maailmas oma jõu kui ka teooria poolest võitlejate eesotsas. Aga iseenesest ei seisa see koht ta käes, vaid ta peab seda ka hoida oskama.

Kõige pealt on selleks täiesti karsket elu tarvis. Sellepärast on siis ka Lurich täiskarsklane (suitsetanud ei ole ta eluaeg, sest suitsetaja jõumehe kops ei suuda kuigi palju vastu panna) ja keha tervise eest kannab ta piinlikult hoolt.

Korralik elu on jõumehe peatingimustest.

Härra Lurich on oma juures alkoholiga ka katseid teinud ja tagajärgedest jutustab ta järgmist:

Ei või ütelda, et joomine kohe keha jõudu vähendaks, kuid seda võib peagi aru saada, et vastupidavus suuresti langeb. Mitmed jõumehed, kellest esialgu palju võidi oodata, on just joomise tagajärgede pärast lühikese aja jooksul pidanud esimeste hulgast ära astuma.

Ka arvab härra Lurich risti-inimeste hulgast tõusnud jõumeestest vähest vastupidamist just sellest tulevat, et nende vanemad ja esivanemad on alkoholi tarvitanud. Hoopis teistsugune on lugu näiteks türklaste juures. Koran keelab seal alkoholitarvitamise ära ja türklased on oma vastupidavuse poolest ka terves maailmas esimese koha peal. Türklane võib 5—6 tundi ühesuguse sitkuse ja jõurohkusega võidelda, kuna see teiste rahvaste jõumeestel hoopis võimata on.

Kas need sõnad ei ole tähelepanemise väärilised?...

Lurich armastab kõigest hingest võitlemist ja ei või ilma selleta elada. Aga ühtlasi on ta ka oma elu ülesandeks teinud keha jõu ja keha ilu tõstmiseks inimeste hulgas propagandat teha. Tema ütle-mise järele näevad teda iga aasta ligi pool miljonit inimest ja pealt-vaatajate hulgast leiab ta suure protsendi niisuguseid, keda ta keha-ehitus ja ta võtted suuresti vaimustavad. Need inimesed panevad enestele kohe küsimuse ette: kui tema võis oma keha nii välja harida, oma jõu niivõrd suureks teha, miks see minul korda ei lähe? Kui see inimene küll jõumeheks ei hakka, kuid sellegipärast tõuseb temas tahtmisejõud, ta hakkab oma jõudu välja harima ja ühtlasi läheb ta tervis ka palju paremaks.

Lurich arvab neid inimesi, kes just tema nägemisel enese tervise ja jõu tõstmiseks kõige tõsisemalt tööle hakkasid, oma tahtevõimu sel teel tugevaks tegid, tuhandete peale.

Lurich on ka igasuguse teise spordi poolehoidja. Kuid ühes asjas peab tugeva loomuga inimene ikkagi meister olema, ja et tema endale just võitlemise, mis tema juures kunstiks on saanud, on välja valinud, seda ei kahetse ta sugugi.

Meie rahva seas on jõutagavara suur, aga siamaale ei ole see mitte välja haritud. Lurich on rahva peale, kes oma ülipisukese arvu peale vaatamata, maailmale esimese maadleja, esimese ujuja ja esi-mese võidusõudja on andnud, täiesti uhke. Ainult tarvis siin kõik-suguseid sportisid veel osavalt ja järjekindlalt välja harida, siis võib see miljoniline rahvas sajamiljonilised rahvad imestama panna. Siin on suur söötis väli, mis osavaid ja tugeva energiaga tegelasi ootab.»

Eesti kehakultuuri ja spordi ajaloos on Lurichil välja-paistev koht. Täie õigusega loetakse teda «Eesti maad-lusspordi isaks». Ühtlasi andis Lurich tugeva tõuke eesti raskejõustiku hoogsale arengule. Käesoleva sajandi algul võrsus sellest liikumisest terve rida silmapaistvaid raskejõustiklasi, nii et Venemaa spordiringkondades hakati Eestist rääkima kui «jõumeeste maast». Kõige suuremat triumfi pühitses eesti raskejõustiku seltsidest Peterburi «Kalev», mis võitis enne Oktoobrirevolut-siooni enda kätte kõik raskejõustiku rändauhinnad kogu Venemaal. Pole kahtlust, et hoogne raskejõustiku-liikumine avaldas oma ergutavat mõju ka teistele spor-dialadele.

Lurich oli eestlastele rahvuskangelane. «Tšuhhonski bog» — nii hüüdsid teda venelased. Inimesena oli Lurich

«Tšuhhonski bog» saabus! (Peterburi ajalehest).

tuntud kui «rahva mees», suur naljahammas ja tore seltsimees. Eesti maadlejad hüüdsid teda «Vana Jüriks», rahvas «Meie Jüriks», milline nimetus talle endale väga meeldinud. «Jüri» lahutamatuiks saatjaiks reisidel oli tema lõõtspill, millega ta kaaslasi lõbustas, ja maadlusmatt, millel harjutades ta ei andnud armu ei iseendale ega oma kaaslastele. Lurich esines sageli ka heategevaks otstarbeks — karskuse, tuletõrje, heategevuse jt. seltside ning muude heategevuslike ürituste heaks. Tema toetusel said mitmed vaesemad noored kõrgema hariduse, pidevalt toetas ta oma venda, kolme õde ja tädi.

Lurich pidas tihti peale esinemist kõne, mõnikord esines ainult kõnega. Nii toimus see 1910. aasta sügisel Tallinna tööliste karskusseltsis «Valvaja». Pealtkuulajaid oli üle 600 ja kõneõhtu sissetulek läks seltsi toetu-

seks. «Tallinna Teataja» kirjutas sellest Lurichi esinemisest järgmist:

«Georg Lurichi kõne «Tervisest ja karskusest» «Valvajas» 7. novembril.

Nagu juba eila lühidalt teatatud, oli pealtkuulajate arv niivõrd suureks kasvanud, et «Valvaja» enesesse ennemalt vaevalt nõndapalju inimesi kokku on suutnud meelitada, juurde arvamata veel need hulgad, kes ruumipuuduse pärast tagasi olivad sunnitud minema.

Muidugi teada, ei avaldanud rahva kokkukogumiseks mitte kõneaine, vaid isik, kes kõneles, mõju. Igaüks tahtis ju oma rahva kangemat poega palest-palesse näha ja tema kõnet kuulda. Kauakestvate kiiduavaldustega võeti kõneleja ilmumine näitelavale vastu.

Oma kõnes tähendas Lurich peasjalikult seda, et tervis ja jõud inimesele kõige tähtsamad ja tarvilisemad asjad on. Meil on mitmesugused spordid olemas, mis jõudu inimese lihastes kosutama peavad. Kuid kõige kasulikum sportide seast olla, kõneleja arvamise järele, võitlemise-(maadlemise)sport, kus kõik kehaosad ja lihased tublisti välja arendatud saavad. Rattasõitmise-spordi armastajatel arenevad selle vastu aga jalad, aerutamise-spordi armastajatel käed jne. välja, kuna aga maadlemise-spordi juures kõik kehaosad välja arenema peavad, kuna vastane nende arenemise eest juba hoolitseb.

Väljamaal on maadlemise-(jõustiku)spordi arenemise peale suurt rõhku pandud. On sellekohased spordi ajalehed ja ajakirjad olemas, kuna ka poliitikalistes ajalehtedes ja ajakirjades oma spordi-osa-kond sisse on seatud. Meil, Baltimail, valitseb aga senini ikkagi veel ajalehtede juures see ärakivistunud kilplaste vaade, peasjalikult maadlemisespordi kohta, et seda maha teha püütakse, mis aga kõneleja arvamise järele muud ei olla, kui iseäralik kadedus ja vihavaen nende vastu, kelledel korda on läinud harjutamise ja karske ning korraliku elu tagajärjel enesele jõudu koguda.

Kudas saab aga inimene tugevaks? Peaosa selles mängib tervis. Et aga täieste terve olla, selleks on vaja igasuguste olluste eest kõrvale hoida, mis tervist kudagi nõrgendada ja hävitada võiks. Ühed suuremad tervise vaenlased on viin ja tubakas. Nende eest peab iga inimene, kes terve tahab olla ja ka enese järeltulevat sugu tervena näha, kõrvale hoidma.

Kõneleja tõi näitusi iseene juurest ette: Ta pole veel kunagi alkoholi tarvitanud, ning selle tagajärjel on tema jõud alatasa kasvanud. Seal teinud ta kord proovi alkoholiga. Tagajärjed olnud silma-

paistvad: vaimustus olnud küll suurem, kuid vastupidavus raugenud jne.

Baltimaal on joomine iseäranis suur: peaaegu võivad Baltimaa elanikud võidujoomise puhul esimese auhinna vääriliseks saada, kuid selle vastu on teistes maades joomine hoopis vähem, kuna aga spordi-armastajaid ja tugevaid mehi seal selle eest rohkem on. Saksamaal üksinda on üle 100 spordiseltsi. Et inimene enesele jõudu ja tervist võiks omandada, selleks on kindlat, raudset tahtmisejõudu vaja, ilma milleta inimene kuigi kaugele ei pease.

Vanal ajal on meie esivanemad arvatavaste tugev rahvas olnud, sest muidu poleks nad võinud enesele sarnast kangelast, nagu Eesti Kalevipoeg on, luua. Seda tõendab ka see asja lugu, et praegusel ajal neljas spordiharus eestlased ilmameistri aunime on pärinud ja üleilmse rekordi võitnud. Ujumisespordis on Tiisvelt, aerutamise spordis — Kuusik ning maadlemise ja raskusetõstmise-spordis — Aberg ja Lurich üleilmse rekordi võitnud. Eestlased on väikene rahvas, keda väljaspool peaaegu sugugi ei tunta, kuid selle peale vaatamata on tema pojad neljas spordiharus ilmameistrid.

Koolides tuleks rohkem jõustiku- ja turnimiseõpetuse peale rõhku panna, niisama tuleks lastele igasugusel teel, koolides ja kodus, selgeks teha, missugust hävitavat mõju alkohol tervise ja jõu peale avaldab. Kõige soovitamaks abinõuks oleks karskuseõpetundide sisseseadmine koolides. Kuid ikkagi tuleb seda silmas pidada, et ka vanemad ise mitte ei jooks, sest sarnasel juhul poleks ju kõigest õpetuseandmisest ja hoiatusest sugugi kasu. Alles siis, kui rahvas karsk on, võib loota, et eestlased veel kauaks spordialadel ilma-meistriteks jäävad.

Kõne lõpul teatas kõneleja, et tema parajal silmapilgul võitlemisest tagasi astub, ilma et ta Eesti rahva ja tema üleilmse championi nime sellega häbisse saadaks.

Kõnele pidivad läbirääkimised järgnema, kuid need jäivad sellepärast, et rahvast liiga palju kokku oli kogunud, kuna õhk selle tagajärjel palavaks muutus, ära.

Kõnele järgnesivad suurepäralised kiiduavaldused. Lurich kutsuti umbes 15 korda kulisside tagant näitelavale. Avaldati soovi, et Lurich veel jõustikust ja maadlemisekunstist võimalikul korral kõneleks.»

Nagu näeme, oli Lurichi kõnes tähelepanuväärseid mõtteid, mis pole kaotanud oma aktuaalsust ka tänapäeval.

Lurich esines samuti ajakirjanduse veergudel, kas siis raskejõustikku, eriti maadlust propageerides ja lüües tagasi sellele kui «kahjulikule spordialale» suunatud kallaletunge, või siis ümber lükates tema kohta liikuvaid valekuuldusi. Neid valekuuldusi ja väljamõeldisi levitasid sageli tema võistlejad või teised vaenlased, kes tahtsid nendega saavutada kas otsest kasu või lihtsalt varju heita Lurichile. Lurichi nimele varjuheitmiseks lasti välja teateid, et Lurich kardab või väldib seda või teist maadlejat, või et ta on kellelegi «haledalt» kaotanud jne. jne. Mitmel korral käis ajalehtedest läbi sõnum Lurichi surmast. Nii kirjutati kord käesoleva sajandi algul «Illustrierte Amateur-Athleten Zeitung'is» (ilmus Münchenis):

Üks halb näli liigub praegu Aachenis, kus levitatakse kuulust, nagu oleks Jak. Koch G. Lurichi maadluses surnuks heitnud, mis peab igaühele juba sellepärast näima võimatu, kuna — me soovime samuti lõbusalt lõpetada — surnu pole meile sellest «raskest kukkumisest» midagi teatanud.»

Vaateadete tekkimist ja levimist soodustasid osaliselt ka nn. «vale-lurichid», s. t. jõumehed-maadlejad, kes olid endale võtnud kõikjal populaarse Lurichi nime või midagi selle sarnast. Vahetegemiseks hakati õiget Lurichit nimetama «Georg Lurich I (tõeline)».

*

Vaadates Lurichi elukäigule, tema saavutustele, tõuseb tahtmatult küsimus — kuidas suutis ta seda kõike, kuidas jõudis ta nii kõrgele?

Nagu nägime juba eespool, etendas selles kahtlemata teatavat osa tema sünnipärane andekus, päritud eeldused, kuid määravaks tema saavutustes tuleb siiski lugeda tugevat soovi, tahet, millest tulenesid püsiv, sihikindel õppimine, treening ja lõpuks ka hämmastavad tagajärjed. Eriti maksab see tema kehaliste saavutuste suhtes. Seda «raudset tahtejõudu» ning püsivust ja sihikindlust, millega ta treenis, kriipsutasid alla nii Lurichi kaasaegsed kui ka ta ise, kui oli juttu tema saavutustest.

Teine tegur, millele rajanes Lurichi areng ja mida ta

samuti kõikjal rõhutas, nii artiklites kui kõnedes, see oli — karske eluviis. Ta hoidus kõigest, mis kahjustab tervist. Kord Tallinnas esinedes levitas Lurich lendlehti viie käsuga, mida pidi täitma igaüks, kes tahab saada jõumeheks: 1. Ära tarvita alkoholi! 2. Ära suitseta! 3. Ära tegele «neiudega»! 4. Ära söö soolast! ja 5. Ära mängi kaarte!*

Nagu nähtub, oli Lurichil oma süsteem ka söömisel. Lurich sõi mõõdukalt, eelistas taimetoitu, eriti armastas ta süüa puuvilja ja haljast aedvilja (salateid), samuti magusat.

Mõned Lurichi poolt eesti ajakirjanduses avaldatud artiklid võimaldavad tutvuda tema tõekspidamiste ja seisukohtadega mitmesugustes küsimustes. Kuigi need on kirjutatud aastakümneid tagasi, on neid huvitav ja õpetlik lugeda, seda enam, et osa neis käsitletud küsimustest pole veel nüüdki kaotanud oma aktuaalsust.

Järgnevalt väljavõtteid Lurichi ühest suuremast artiklist — «Võitlus — tervise allikas»**.

Lurich kirjutas:

«Vaidlemata kõige suurem ilmlik hüve on tervis. Sellepärast peaks igaühe püha kohus olema oma tervist edendada.»

Kuidas?

«Vastus: kehalise harjutamise, s. o. spordiga.»

Kuna tervise lahutamatuks kaaslasteks on jõud, siis soovitas Lurich keha arendamiseks valida selline spordiala, mis «kõige rohkem kehajõudu kosutab, karastab». Sellele nõudele vastas Lurichi arvates maadlusport. Analüüsides teisi spordialasid, näitas Lurich, et need arendavad keha ühekülgset — vastavalt spordialale arenevad ainult teatud kehaosad, kusjuures teised jäävad tagaplaanile, ja selle tagajärjeks on ebaühtlane, ebakorrapärane kehaehitus.*** Teiste spordialade juures peitus Lurichi arvates hädaoht, et

* Kaardimäng oli tollal hasartmänguna väga levinud.

** Avaldatud 1917.—1918. a. ajakirjas «Meie Mats».

*** Kahtlemata oli Lurichil tollal selliseks järeltuseks täielik alus, sest alles hiljem tõsteti üles ja võitis mitmekülgse printsiip.

«... inimene ennast ainult selles harjutama hakkab, mis tal kõige paremini õnnestub, ja auahnus teeb ta peagi rekordijäagriks. Hiiglasammudega jõuab ta niisugustes eriharjutustes edasi, teatud lihasgrupid muutuvad tal tugevaks teiste kulul, mis hooletusse jäetakse, kuid selle tagajärg on keha ebaühtlane (kooskõlata) arenemine, ja see toob omalt poolt kaasa ebaloomuliku vereringvoolu, mille tagajärjeks on aastate pärast — südamerike.»

Teistest spordialadest pidas Lurich kõige tervislikumaks ujumist, kuid maadlusega, ütles ta, ujumine siiski võistelda ei saa, sest ujumine ei sea kehale niisuguseid nõudeid ja ei arenda ka nii hästi kui maadlemine; pealegi ei saa ujumist harrastada igal aastaajal. Väga teravalt kritiseeris Lurich neid spordialasid, mis on paratamatult seotud keha vigastamisega, sest «sport on selleks, et keha arendada», mitte vigastada. Nii mõistis ta võistlusspordina hukka näiteks poksi ja džudžitsu.

«Maadlemisel ei ole ühtegi nendest varjukülgedest, mis teistel spordiharudel, iseäranis aga mitte spetsialiseerumise hädaohtu, sest maadleja ei arenda ennast nii, nagu ta ainult ise tahab, vaid ka tema vastane aitab teda selles asjas. Kui näiteks maadlejal on nõrk kael, siis saavad tema vastased sellest kohe aru ja halastamatult rebitakse ja tiritakse teda nüüd — mahapanemise mõttega — kaelast, seni kui see nn. «nõrgem koht» muutub aegamisi tugevamaks ja tal, järelikult, ei ole enam seda nõrka kohta. See aga annab ühtlase, kooskõlalise kehaehituse, järelikult — korrapärase vereringvoolu. Vanasõna ütleb, et «sõber kiidab sind, aga vaenlane näitab sulle sinu varjuküljed», mis sul endalgi veel tundmata, ja aitab neid parandada. See on ka see, mis annab maadlusele õilsa helgi.»

Suure vaimustusega kirjeldab Lurich maadlust, mille jälgimine pakub esteetilist naudingut:

«See on kahe ideaalse kehaehitusega gladiaatori kehaosade esteetiline, elastne, korrapärane ühtepaindumine. Kord suruvad nad vastamisi, kord tõukavad teineteist eemale, siis hüppavad jälle teineteisest lahku. Väljusarnase kiirusega üksteisele järgnevad võtted vahelduvad kui lülid lõpmatus ahelas, kusjuures iga üksik võtte oma mitmesugustes teisendites, peensustes (nüanssides) on jällegi isegune, tehakse teoreetilise täpsusega ja eksimatult — mitte ainult selleks, et vastasele põhjust anda selle või teise asendi võtmiseks, vaid et temale samuti peale sundida matemaatilise täpsusega iga

pööret. See on otse inimkeha väleduse ja osavuse paraad, kus kombinatsioonid ja vastukombinatsioonid, kallaletungid ja vastupealetungid tulevad nagu iseenesest ülevoolava loomuanni allikast, nagu purskkaevust, mis on jälle omakorda publiku silmale mõnus ja vaheldusrikas vaadata, koguni mitte nii üksluine ja vaimuaher nagu teistes spordiharudes.»

Eksiarvamuste vältimiseks lisab Lurich aga kohe:

«Sellega ei taha ma spordi poolehoidjaid nende armsamatest spordiliikidest koguni mitte eemal hoida, sest kõige tulusam sport on igaühel ikkagi see sport, mis temale kõige armsam ja sealjuures kõige kohasem. Iga sport värskendab keha ja vaimu, kui seda mõõdukalt harrastatakse. Niisama, nagu «paljud teed viivad Rooma» ja niisama, nagu iga usk igaüht taeva viib, on lugu ka spordiga. Või nagu Friedrich Suur ütles: «Igaüks saab oma moodi õndsaks» ja «igaühel olgu oma lõbu». Mis ma aga ütelda, iseäranis rõhutada tahtsin, on see: maadlemine annab, võrreldes teiste spordiharudega, kõige rohkem tugevust ja kindlustab korrapärase kehaehituse.»

Siinjuures on huvitav märkida, et Lurich ise oli väga mitmekülgne sportlane — peale maadluse ja tõstespordi, milles ta teatavasti kuulus maailma parimate hulka, oli ta tuntud samuti kui suurepärase võimleja, hea akrobaat, jooksja, hüppaja, jalgrattur, uisutaja. Kas ta veel teisigi spordialasid harrastas — selle kohta pole praegu andmeid.

Tõendiks, et maadlus on inimorganismile kõige loomulikum, tervislikum spordiala, tõi Lurich fakti, et vastupidiselt teiste spordialade esindajatele, on aeg maadlejatele kõige «armulikum», fakti, et maadlejad «suudavad ennast hoida oma kõige kõrgemal jõutipul 20—30 aastat».

Lurich tegi teravat vahet «maadlemise kunstniku» ja maadleja vahel. Mitte igaüks, kes maadleb, ei ole veel maadleja.

«Maadleja, sõna tõsisel mõttes, on ainult see, kes noorest põlvest peale oma keha eest hoolitseb ja on eluviisi poolest kõige karskem.»

Lurich tõendas, et

«harjutamist (treenimist) peab noores eas alustama, et alusmüüri ja juhtnööri terve eluaja jaoks võtta. Noores eas on liikmed veel

painduvad ja sooned, tõmbsooned, kops, süda, mis muud ei ole kui lihas, ja teised elundid harjuvad aegamisi suurenevate jõupingutustega, peavad nendega sammu ja saavad kõrgendatud nõuetele täielikult vastavaks, mille tõttu kõik südamevead, kopsulaienemised ja muud rikked hoopis kõrvaldatakse.»

Siinjuures rõhutas Lurich:

«Selle kõige peatingimuseks on kainus, eemalehoidmine alkoholist, «neiudest», tubakast; ülepea kõige karskem eluviis... Alkoholi kahjulikkus on igaühel teada, nii et mul seda eraldi seletada küll vist vaja ei ole. Tahaksin ainult niipalju tähendada, et teda täie õigusega «kuradi vereks» nimetatakse...»

Alkoholi tarvitamine mõjub kahjulikult ka järeltuleva soo peale. Lurichi arvates oli türgi maadlejate suur jõud ja kuulus vastupidavus tingitud just sellest, et

«Türgi rahvas on Koraani seaduse põhjal... alkoholist kristallpuhas ja ei ole oma verd sellega mürgitanud».

Lurich väitis, et mõne maadleja juures esinevad südame- ja muude elundite vead on tingitud võhiklusest, liialdustest, sellest, et nad pühendusid alles siis spordile,

«kui keha on juba valminud, valatud kindlasse vormi» ja «nüüd tulise kiiruga seda kätte püüavad saada, mis noores eas tegemata jäänud. See enese tagapiitsutamine teeb aga rohkem kahju kui kasu ja selles peitub idu kõigiks tulevasteks elundite riketeks, mida nad ise endale otsinud.»

Väga iseloomulikud Lurichi kirjutisele on ka järgmised read:

«Tuleb ette, et maadleja, kui ta endale oma elukutses juba kuulsa nime on «teinud», ennast üle annab õgimisele, prassimisele, kiimalusele ja muudele pahedele. Selle asemel nüüd, et kehale peale maadlemise jõupingutusi tarvilikku puhkust anda, tuiskab ta sagedasti viina ja tubakavinguga rammestatud ruumides ööd läbi... Peale selle suudavad ainult vähesed nendele elukiusatustele vastu panna, mida eriti see elukutse kaasa toob. Suurem osa nendest

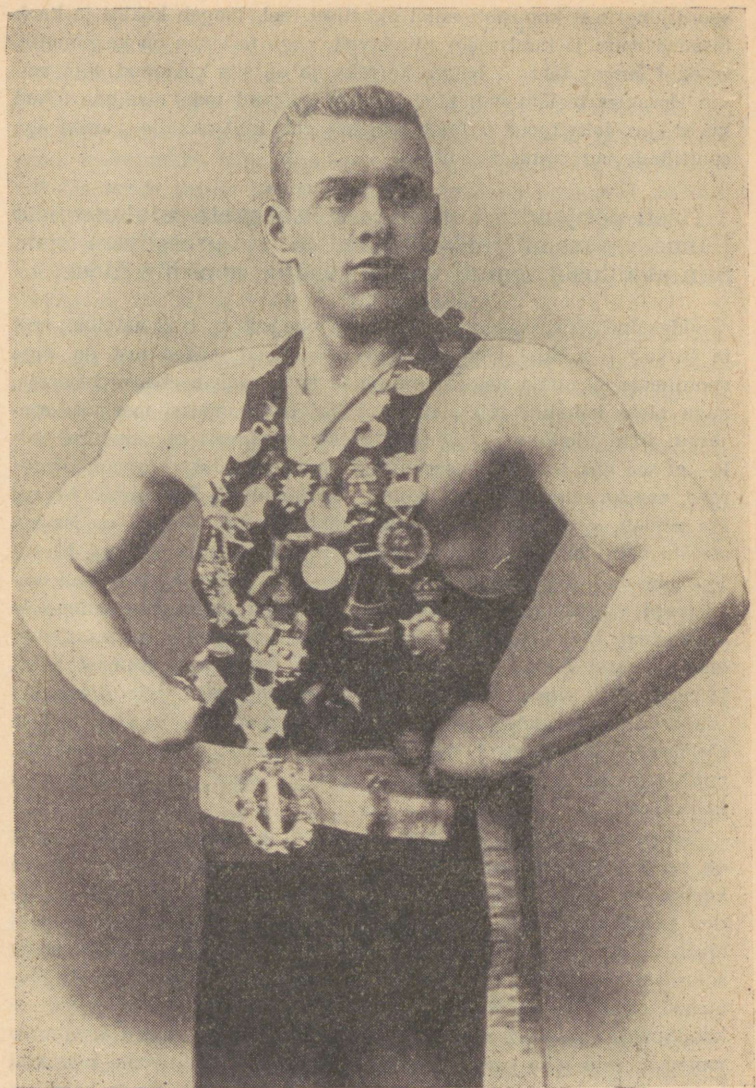

Photo of a bodybuilder, showing the results of his training. The man is wearing a dark, patterned tank top and a wide, light-colored belt with a large, ornate buckle. The background is a plain, light-colored wall.

spordijüngeritest komistab sellel okkalisel teel, langeb kokku ja kaob niisama ruttu ja kuulsusetä näitelavalt, nagu ta sinna on kerkinudki, otsekui langev täht — helgib korra, ja on siis kustunud. Siin seisab Herakles teelahkmel: ühel pool meelitavad teda maailma lõbud kuristikku, teiselt poolt avaneb tee, mis ehk küll okkiline, siiski aga sportlikule surematusele viib.»

Hästi põhjendas Lurich ka tollaegsete elukutseliste jõumeeste-maadlejate esinemiste progressiivset sisu. Siin avaldusid samuti Lurichi vaated spordile üldse:

«Ideaalne jõustiku-spordi väärtus ei ole isiklik, vaid aateline, sest ta tutvustab kõikjal kehalise kasvatuse ideed; sellepärast on õige spordimees-maadleja nagu teerajaja ja selle rumala ebausuhävitaja, nagu oleks kehaline töö alatu ja kehajõud praegusel masinate aja-järgul isegi üleliigne... Jõustiku ideaalne väärtus ei ole mitte selles, et see ehk teine jõumees endale midagi võidaks, nagu kuulsust, raha, ega ka mitte selles, et Aberg Poddubnõi või Poddubnõi Abergi ära võidab, — sellega on inimsugu vähe aidatud, niisama on isamaa seeläbi vähe kaotanud, kui ta tugevam poeg maha pannakse. Maadleja ideaalne ülesanne on nagu kord öeldud, selles, et meie kui eiväelased virguksime ja tõsise hoiatushüüde nõrkevale inimsoole hüüaksime. Meie üleskutse oleks järgmine: «Inimene, pööra ümber oma pöörasel eluteekonnal, vaata, meie oleme sellest samast lihast ja luust nagu sinagi. Sa võid või oleksid vähemalt võinud niisama jõuline olla kui meie, aga sa ei ole seda soovinud. Sa oled tervise tõelisemad ja väärtuslikumad käsulauad maksvusetuks tunnistanud, mille eest sa oma eluea lühenemisega, vere ja rahaga pead maksma.»

Tuhanded ja sajad tuhanded raamatud ja kõned, mis seda ainet on puudutanud, on olnud asjatud ja kustunud kui hüüdjad hääled kõrbes. See kasu, mis nad on toonud, on olnud ainult ajutine, möödunud ja on ära jahtunud kui aur, ning vana, kuid igavesti uus laul algab uuesti. Sellepärast — miski ei avalda laiema rahvahulga peale suuremat mõju kui elav eeskuju. Kõikjal, kus esmaklassilised jõumehed esinevad, valitseb suurepärase vaimustus spordi vastu — kooliõpilased hakkavad maadlema, kisuvad riided katki, kusjuures vanemad neid selle eest karistavad ja neid spordist eemale katsuvad hoida. Kuid sport võib istutada noorte südamesse ainult karskuse ja kainuse seemneid ning sellega kindlustada jõustiku ja spordi tulevikku. Samuti huvituvad ka kõik teised maadlemise pealtvaata-

jad, vanad ja noored, kusjuures tegelikke tähelepanekuid arvestades, sport on esimestele alati tugevasti mõjunud.

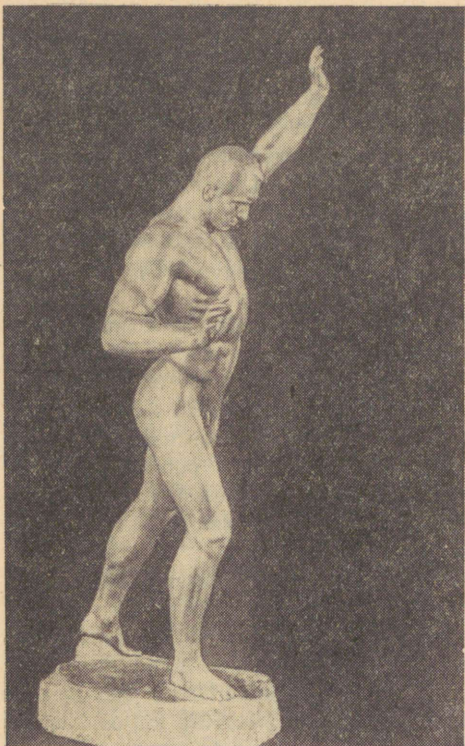
Niisamuti, nagu kurjad eeskujud heatahtlikke püüdeid surmavad ja halb muna võib kogu pudru ära rikkuda — nii avaldavad igal juhtumil suurtes linnades üksikud maadlejad tervete rahvahulkade peale eeskujulikku mõju. Kui ka mõned vanemad nähes, kuidas noored üle nende peade kasvavad, nukrutsevad, et muutuvad kõlbmatuiks laste väikseks jäänud riided, mida nad suure vaevaga on muretsenud, siis peavad nad ometi tunnistama, et riideid võib uusi osta, kuid mitte tervist ja jõudu. Sellepärast olgu jõud ja tervis alati tervitatud, kui ta ka üleliigses külluses tuleks.

On aga lapsed tõesti oma riided katki käristanud, kusjuures liikmed aga selle eest paremini «kuuletuvad» kui enne, siis ei saa ometi salata, et õige spordiharjutus annab igale asjatule ronimishaigusele sobivat vastumürki, nii et tervis on hea ja ka riided terveks jäävad. Siin on juba küsimus selles, missugust sporti tuleb teha ja eeskujulikuks pidada. Sest lapsed, kes oma vaba aega pühendavad kasulikule jõukulutusele ja väsivad keha tugevdamisest, tunnevad voodisse heitmisest palju suuremat lõbu kui alkoholist, kaardimängust või «trehvimisest» jne. jne. jne.

Vaimselt enam arenenud rahvas mõistab, et tugevaks saamise esimeseks põhitingimuseks on kõlbeline ja eeskujulik eluviis. Inimeste järeltegemise tung on ju väga suur: ta sunnib neid jõumehi jäljendama, kusjuures noorsugu nende hüüdsõnu omaks tunnistab. Mitmetest tuhandetest surmakandidaatidest on eeskujulikud spordimehed saanud ning paljud on muutnud oma senist eluviisi. Miljonid inimesed võlgnevad oma jõu ja tervise eest tänu esmaklassilistele jõumeestele, kelle ülistused neid vaimustasid ja ergutasid. Seda peab lugema heateoks inimsoole. Et paremini ette kujutada seda kasu, mida jõumehed annavad, peab ise spordimees olema. Võib öelda, et kui kõik nii elaksid nagu meie, siis ei oleks kellelgi mingisuguseid haiguse, nõtruse ega jõuetuse tundemärke, keegi ei tunneks alkoholi iha, joomist ja riidu, sest kõik tugevad inimesed on heatahtlikud ja ka sõdades oleme võitmatud.»

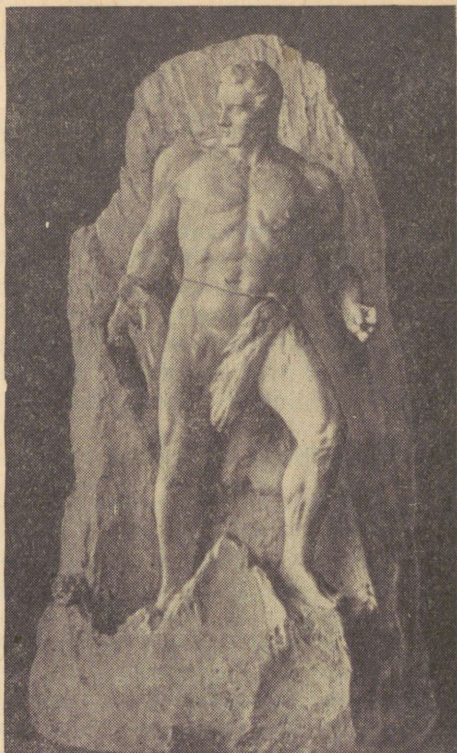
«Igaüks on oma õnne sepp!» Lurich kirjutas:

«Igaüks võib tugevaks saada, sest inimene sai juba siis, kui ta hällis lamas, looduse käest passi kaasa, et ta niisama tugevaks võib saada, nagu näiteks mina, kusjuures samal ajal aga saatan ise surub kätte sarnase elu, mis nooruse jõudu hävitab, näidates talle meelituks kaugel silmapiiril kõiksuguseid asju, mis vaimu ärritavad ja

A. Adamsoni
skulptuur
«Tšempion».

liha nõrgendavad, tehes inimesest kõige väetima, jõuetuma olevuse. Ja just viimased on need, kes kadeduse ja jäledusega hüüavad, kui nad näevad, missugust au ja kuulsust jõud annab: «Niisugune oleksin võinud olla ka mina, aga missugune olen ma nüüd!» Teistsuguseid jõustiku ja spordi vaenlasi leidub nende inimeste seas, kes sportlike ettevõtete läbi kahju saavad. See tekib kadedusest ja uute võistlejate juurdesaamise kartusest. Kuid niisuguseid inimesi, kellele pealegi puudub laiem silmapiir, ei pea tõsiselt arvestama. Inimene võib endast kõik teha, kui tal aga tahtmine on, ja tulevik saab ainult selle küsimuse läbi otsustatud, kas tahtmine on tugevam kui liha. Keegi prantsuse õpetlane ütles kord, et ka kõige nõrgem võib nõnda tugev olla kui kõige tugevam, kui ta ainult tahab. Seina külge nee-

A. Adamsoni
skulptuur
«Kalevipoeg
põrgu väravas».

ditud mees, keda ärapõletamise surm ootab, tõmbab nõnda kõvasti ahelaid, et vaevalt luud või ahelad suudavad vastu panna, ja kui seda jõudu jõumõõtjaga mõõta, ei suuda kõige tugevam mees nii tugevasti tõmmata, kui alles kõige nõrgem suutis. See on tõsiasi, mida ei saa salata ja mis näitab, missugused jõud inimeses peituvad, ja mis saavad seda tugevamaks, mida suurema tahtejõuga inimene neid tarvitab.»

Lurich võitles harmoonilise, nii vaimselts kui kehali-
selt arenenud inimese eest:

«Kehaline ja vaimne arenemine peavad käima kooskõlas ja käsi-
käs, sest ühe hooletusse jätmine mõjub ka teise peale kahjulikult.

Sest ainult terves kehas elab terve vaim — «mens sana in corpore sano». Täiuse tipuni arenenud vaim viletsas, kõdunevas kehas on nagu liiva peale ehitatud loss. Ja sama õigusega, nagu me kehaliselt, kuid mitte vaimselt arenenud inimest nimetame harimatuks, võime nimetada harimatuks ka professorit, kes hoolimatuse ja tahtejõu puudusel on alandanud oma keha moodsa riidevarnani, sest tema haridus on kooskõlata, ühekülgne.»

Lurich arvustas samuti teadlaste vähest tähelepanu kehakultuurile ja spordile. Teaduses on jõumõõtmise ühikuks võetud hobujõud, kuid miks mitte inimjõud, mis hobujõust väiksem ja järelikult täpsem. Miks ei uurita inimjõu avaldusi, vaid antakse selles eesõigus loomariigile? Miks ei toetata materiaalselt kehakultuuri liikumist, millel on tohtu tähtsus inimese arendamisel?!

Milline tähtsus on spordil teadusele? Lurich kirjutas:

«Nagu öeldud, on moodne teadus jõustiku vastu võõrasemalik olnud, ja see piirkond oleks ka siamaani veel terra incognita'ks* jäänud, poleks meie, jõumehed, seda ala läbi töötama hakanud, igale liigutusele kohase, õige nime andnud, neid põhjalikult uurinud, analüüsinud, selgitanud ja jõustiku kui ka maadluse otse teaduseks arendanud. Maailmarekorditega on meil korda läinud inimjõu (kehajõu) piire kõigis üksikute lihasgruppide liigutusviisides matemaatilise täpsusega kindlaks määrata. Maailmarekordid on inimjõu (füüsilise jõu) piirikivid. Kui nüüd seda või teist maailmarekordit lüüakse, siis ei ole see enam tähtsusetu asi, vaid niisugune suursündmus, mida varem pole maailmas veel juhtunud. Uhtlasi on see ka teadusliku tähtsusega, sest nüüd nihutatakse teatud lihasgrupi jõuavalduse piiriki vi mõne kraadi võrra edasi. Selle edasilikumise tähtsus ei ole sugugi väiksem kui mõne põhjamaade uurija mõnekraadiline lähemine Põhjanabale. Kestvate jõupingutuste abil raskejõustikus nii kui ka maadluses võime kopsu, südame, vereringe vastupidavust ja püsivust täpisealt välja arvutada, uurida ja kindlaks määrata, andes sellega teadusele hindamatut materjali mitte ainult anatoomia, vaid ka füsioloogia alal.»

Paljastades toleaege ühiskonna pahesid, näidates, kuivõrd vähe hoolitakse inimestest, inimeste tervisest,

* terra incognita (lad.) = tundmatu maa.

ja rõhutades alkoholi tarvitamise suurt kahju ühiskonnale, kirjutas Lurich:

«Tänapäev ei peaks enam imestama, kui mõni inimene sureb, vaid vastupidi — peaks imestama, et mõni inimene veel elab! Sest ööd kui päevad inimesed uurivad ja murravad pead, kuidas inimjõu ja tervise viimastki haledat jäänust rusuhunnikuks muuta, hävitada. Need «armsad» annid, mida inimkonnale annab tema auväärt leidur — mürgised gaasid, dum-dum kuulid, lõhkevad granaadid, hiiglasuurtükid, aeroplanid, zeppelinid, veealused paadid, miinid, õhu- ja veetorpeedod, mõõgad, piigid ja muud mõrtsukariistad, — nende abil peavad üksteist tapma vastamisi seatud võhivõõrad inimesed, kes üksteist kunagi pole näinud! Nõnda hävitatakse õitsvaid inimelusid miljonite viisi. See on sõja ajal. Rahu ajal jälle töötatakse niisama inimlikkuseta hoolimatult selleks, et inimsugu lõplikult hävineks.

Ärivaime, mis iialgi ei uinu ja mille põhimõtteks on — «ühe hukatus on teise heaolu» —, ja kõrikõdistuse rahuldamine mõtlevad alalõpmata välja ikka jälle uusi «maitsvamaid» ja veel kangemaid, veel mürgisemaid jooke, mille ülesandeks on igapäevastest elumuredest nõrkenud tervist lõplikult hauda saata. Peab otse ütleva, et nendel meestel ainuski abinõu liiga halb ei ole inimsoo hävitamiseks.

Ei ole sugugi liialdatud ja mõtlematu väide, kui ütlen, et alkohol rohkem ohvreid nõuab kui sõda. Sest välja arvatud need sajad tuhanded, kes end otsekohe surnuks jooval, saab sellega võrreldes palju rohkem inimesi surma õnnetute juhtumiste läbi tänaval ja mujal — joonud pea tagajärjel. Need ülaltähendatud alkoholi ohvrid on veel õnnega pääsenud, võrreldes nende joomavendadega, kes kohe äkilist surma ei leia, vaid pikaldaselt põdema jäävad. Nende viimaste elu on täiesti otstarbetu, üksluine ja ei eraldu peaaegu sugugi loomaelust, või veel õigem — nende elu ei ole muud midagi kui pikaldane määndumine. Seda liiki ohvrite arv tõuseb igal aastal paljudesse miljonitesse.

Alkohol on inimsoo kõige hirksam vaenlane. Tema esimene tagajärg on tervise rikkumine, teine — äri- ja elukutseline, varanduslik hävitus, kolmandaks hukutab ta õigelt eluteelt kõrvale, harilikult otseteed vangihoonesse, või ka haige-, seegi- või hullumajasse, neljandaks paneb ta süütud perekonnaliikmed, sõbrad jne. meeletult likku ja abitusse seisukorda. Peale selle on alkohol kahtlemata kõigi haiguste ja nende idude toidupind ja hõlbustaja, nii kui ka kõige kurja juur. Et seda paremini selgitada, toon veel järgmise näite.

Ütleme, et keegi sureb kas tiisikusse, kopsupõletikku, kõhukatarri, südamerabandusse vm. haigusse. Arstitunnistus kõneleks niisugusel korral, et see inimene on surnud sellesse või teise nendest haigustest. Maailma kohtumõistja otsus aga oleks: see mees suri alkoholisse, sest joobnud peaga külmetas ta ja sai selle või teise haiguse, või jälle: üleliigse joomisega rikkus ta endal mao, ergud, südame, ja surmapõhjuse juureks oli — alkohol.»

Siinkohal lisab Lurich:

«Siin oleme meie, maadlejad, alkoholi vastu võitlejateks ja elavateks eesmärkideks kainusele. Aateline maadleja vihkab viina kui kihvti ja kuulutab oma jõu ja tervisega iga päev teistele: vaata, missugune ma olen sellepärast, et ma ei joo; jätke joomine, harjutage oma lihaseid, ja teie saate samasuguseks!»

Kuigi andmeid Lurichi tõste- ja maadlustehnikast on napilt, pakuvad olemasolevadki meile nii mõndagi huvitavat ja õpetlikku. Lurich oli väljapaistev raskejõustiku praktik, kuid ka teoreetik. Juba 1904. aastal kirjutas üks saksa doktor Lurichist:

«... Lurich on haritud ja väga intelligentne inimene. Igas asjas on tal välja kujunenud kalduvus iseseisvale mõtlemisele, mis viib otse kangekaelsuse ja veidruseni. Selles, millega ta kõige rohkem tegeleb, atleetikas ja maadluses, ei ole ta kellegi õpilane, vaid täielik iseõppija. Ta on uurinud oma keha põhjalikul, otse teaduslikul viisil ja loonud oma teooriad lihasjõu väljaarendamise kohta selle kõikides üksikosades. Sel viisil on tema kehaline areng kujunenud võimalikult mitmekülseks. Lurich ühendab endas suurel hulgal jõudu ja osavust. Võib vaevalt võimalikuks pidada, et selline kõõluste elastsus nagu temal, mis võrdub peaaegu siuginimese omaga, on ühendatud niisuguse jõuga. Oma raskusharjutustel abistab ta käte liikumist alati kogu kehaga; valitsevate määruste järgi ei peeta seda korrektseks. Nende määruste vastu võitleb Lurich kõige teravamalt. «Ma võiksin,» ütleb ta, «kui ma tahaksin seda õppida, arvatavasti niisama hästi suruda» — s. t. raskust puht-kätejõul, ilma keha abita, peakohale viia, — «kui teised. Seda ei taha ma aga õppida. Maadlejana ei tohi ma end harjutada sooritama liigutust liikumatus kehasseisus, keha abita. Vastupidi, peab alati püüdma abistada igat käte liigutust kogu kehaga. Selles on küsimuse lahendus, kas maadlus ja

atleetika sobivad üksteisega. Kindlasti, kui atleetikat õpetatakse reeglite järgi, mis paljudele harjutusviisidele kirjutavad ette liikumatu kehaseisu, siis võib ta maadlejale ainult kahju tuua. Õpetatakse teda aga arukalt, siis pole ta mitte ainult kahjutu, vaid äärmiselt tarvilik ja põhjustab nii jõu kui ka osavuse suurimat arengut.» ... Vestlus Lurichiga maadlusest on äärmiselt õpetlik ja omapärane. Maadluse kohta on küll tänapäeval suur hulk teooriaid ja mitte keegi, kes maadelda tahab, ei või nendeta läbi saada. Sellest hoolimata on veel igal võttel ja vastuvõttel niipalju nüansse, mida veel igal üksikul juhul ründaja ja kaitsja individuaalse vaimse ja kehalise omapära läbi komplitseeritakse; ja neid nüansse ei ole siiani veel keegi kavatsenud süsteemi viia, vaid igaüks jätab igal praktilisel juhtumil teostuse eri viisi loomupärasusele, igas inimeses peituvale tasakaalutundele. Sellega ei rahuldu Lurich, teoreetik, vaid püüab kõiki neid kõige peenemaid nüansse süstematiseerida. Kui temaga satutakse kuidagi ühest või teisest võttest rääkima, näiteks lihtsaimast, eesthaardest, siis hakkab ta kooliõpetajalikult loengut pidama: «Tuleb eristada eesthaarde 12 eriliiki: esiteks, kui...» ja pärast seda, kui ta on pidanud kolmveerandtunnise ettekande eesthaardest, ütleb ta lõpuks: «Õigupoolest, kui täpselt võtta, peab eristama veel 13. ja 14. liiki, nimelt, kui vastane...» See pedantsus on ju nüüd kahtlemata liialdatud, kuid see on väga iseloomulik Lurichile. Atleedi ja maadlejana on ta mõtleja ja juurdleja, ja selle eest, kes ta on ja mida ta suudab, võlgneb ta tänu niihästi oma kehalistele võimetele kui ka oma kõrgele intelligentsile ja võrratule püüdlikkusele.»

Vaatamata sellele, et Lurich esines võidukalt mitmesugustes maadlusviisides — klassikalises, vabamaadluses, šveitsi, pärsia, türki-tatari, kaukaasia ja muidugi ka eesti rahvuslikus maadluses — oli tema pealaks siiski klassikaline maadlus, millesse ta tõi palju uusi võtteid, vastuvõtteid jne.

Nagu märkisid paljud kaasaegsed, erines Lurichi maadlusstiil teistest oma ilu, esteetilisuse poolest, millest sattusid vaimustusse isegi tema vastased. Lurich maadles kergelt, elegantselt, akrobaatilise osavusega. Tema võtted paistsid silma suure leidlikkuse, haruldase puhtusega.

Lurichi maadlusstiilist kirjutab Tõnu Võimula oma mälestustes:

«Ta pani hoolega tähele oma vastase asendit kui ka igat tema liigutust, tabades alati parajat silmapilku. Tema võtted olid kiired ja hästi läbimõeldud — kui vahest üks võte ei õnnestunud, läks ta silmapilkselt üle teisele. Tema ei olnud mitte pusija maadleja, nagu olid paljud teised, vaid ta oli kunstnik maadluse alal — üks võte tuli teise järel, ei ta and' kunagi oma vastasele aega mõtlemiseks... Tema võtted olid järsud ja pehmelt võetud, sest tema ei pigistanud kunagi sinu käsi, nagu tegid seda teised maadlejad — kui said vastase käe kätte, siis pigistasid nii, et võttis vee silma...»

Lurichil oli silmapaistev omadus — võime tahtlikult liigutada lihasgruppe kas üksikult või koos, ilma et end ise oleks seejuures liigutanud. Sageli tegi ta seda muusika, tavaliselt marsi või valsi saatel, kusjuures lihasgrupid «mängisid» kaasa vastavalt selle rütmile ja tugevusele.

Tuntud oli samuti Lurichi suurepärase «sild», mida keegi ei suutnud sisse suruda, veel enam — tema vastased kartsid seda katsetadagi. Praktika näitas, et «sillamurdja» leidis end hetke pärast õlgadel. Välkkiired ja omapärased võtted — need saatsid Lurichi maadlust alati, toimus see siis püsti, parteris või sillas. Üks tema efektsemaid sillavõtteid olnud järgmine: tõstes ülakeha sillast umbes meetri kõrgusele, tegi ta järsu pöörde ja heitis vastase enda alla õlgadele. See näib vahest võimatuna, kuid tuleb arvestada Lurichi haruldast painduvust*, tohutut jõudu ja ületamatut tehnikat. Kahtlemata oli seejuures oluline ka vastase asend.

Eriti selgelt avaldus Lurichi omapära tema suhtumises partermaadlusse. Tavaliselt loeti parterit maadlejale selgeks õnnetuseks, kuid Lurichile isegi meeldis parteris maadelda. Ta väitis, et parteris-olija pole sugugi halvemas seisukorras kui pealmaadleja. Seda tõestas Lurich praktikas. Keegi ei suutnud talle parteris midagi nimetamisväärtset teha, ja kui Lurich ei tahtnud, ei saadud teda tõstagi. Seejuures ei leidunud maadlejat, keda Lurich poleks jaksanud parterist «ristvööga» üles tõsta. Samuti oli Lurich, olgugi suhteliselt lühikest kasvu, haruldaselt tugev «eestvöös».

* Lurichit hüüti tema painduvuse pärast ka «kautsuk-meheks». Nii suutis ta teha silda tavalisel toolil.

Omapärane ja väga huvitav oli Lurichi maadlustaktika. Kuigi see vastab toleaeagsetele maadlusmäärustele*, võib sellega tutvumine pakkuda nii mõndagi huvitavat ja õpetlikku ka tänapäeval.

* Tollal maadeldi otsustavates matsides tavaliselt selge võiduni — selja- või loobumisvõiduni. Nõnda kestis maadlusmatš mõnikord mitu tundi.

KLASSIKALINE KREEKA-ROOMA MAADLUS

Katkend G. Lurichi kirjutisest «Võitlus — tervise allikas»

Maadlemine (võitlus), mis niisama vana kui inimsugu, on rüütellik sport. Ta seisneb selles, et panna oma vastast, kellega võidupärja pärast heideldakse, jõu, väleduse, püsivuse, vaimuteravuse, kavaluse, geniaalse, vaimurikka leidlikkuse ja oma keharaskuse ning -suuruse kaasabil kõigi kunstinoüete järele mõlema õla peale, tarvitades sealjuures kunstipäraseid, osavaid ja kavalaid võtteid. Nagu keha ja tema liikmete liikumisvabadus on piiramatu, on ka neid võtteid arvutu hulk, ja seda mitmelaadilisemaid võib neid olla, mida suurem on leiutaja and, millel niisamuti pole piire määratud. Võidupärja pärib see, kes on pannud vastase kunstinoüete kohaselt mõlema õla peale ja teda hoidnud selles seisukorras mõne sekundi paigal, või on teda sundinud, kaasvõitleja ülevõimu tunnistades, põlve painutama, s. o. alla andma, ja edasisest võitlusest lahti ütlema.

Keelatud on kõik võtted, mis käivad vastu liikmete ja liikmejatkude loomulikele liigutustele, sest maadlemine on selleks, et keha karastada, tugevdada ja värskendada, mitte aga tema vigastamiseks ja moonutamiseks.

Niisamuti, nagu inimsugu ei koosne ühestainsast rahvusest või ühestainsast rahvatõust, nii on ka kujunenud ja arenenud mitmesugused maadlusviisid — iga rahva iseloomu kohaselt.

Mõnel maal, kus maadlus kõige kodusem, leidub mitu selle spordi süsteemi, nii näit. Šveitsis 2, Kaukaasias 2 ja Eestimaal koguni 3. Peale selle veel hulk teisi jõuharjutusi, mille abil need rahvad oma kehajõudu mõõdavad ja tugevdavad. Nendest mitmesugustest maadlusviisidest kõnelen kord edaspidi.

Kõigist maadlusviisidest on aga kõige tervislikum, esteetilisem (ilunõude kohasem) ja keha korrapäraselt arendav vana-kreeklaste ja roomlaste klassikaline maadlus, mida nimetatakse sellepärast ka kreeka-rooma võitluseks ja mis oli, pärinedes juba Homerosel aegadest, Olümpia mängudel hiilgepunktiks. Vana Kreeka ja Rooma riikide langemisega varises ka nende sport unustushõlma, kuni viimaks, umbes poolesaja aasta eest, prantslased, kes ei nimeta end ülekohtuselt «la grande nation» (suur rahvus), tõid selle ühe jalaga hauas seisva spordi uuesti päevavalgele, uuendasid ajakohaselt, moderniseerisid, arendasid ta peaaegu teaduseks ja seadsid väärilisele, kõrgele alusele — nagu kuninga kunagi teiste spordiharude seas. Sellest ajast peale algas selle lugupeetuma maadluse uuestisünd (Renaissance), mispärast ta ka omandas täie õigusega kreeka-rooma maadluse kõrval veel prantsuse võitluse nime.

Maadluse tehnilist külge arutuse alla võttes, pean kõigepealt tähendama, et enne kui keegi võib koostada endale teatud kindla võitlusplaani, olgu see kaitse või pealetungimise seisukorraks, peab ta välja uurima oma vastasel kõik tema tugevad kui ka nõrgad küljed, ühe sõnaga — peab õppima teda täpselt tundma. Kui ta selle vastasega pole veel kordagi võidelnud ja teda isiklikult ei tunne, siis tunneb ta teda vähemalt kuulu järele. Ta vaatab spordiajakirjandust, et tutvuda tema jõuavaldustega, rekorditega, teeb sealt järeldusi tema tugevate ja nõrkade külgede kohta, mis spordimeeste ringkondades enam-vähem ka juba kuulujuttude kaudu tuttavad, muretseb temast endale niipalju kui vähegi võimalik fotosid igas asendis, et temast anatoomilist pilti saada, mis võib küll olla ainult ligikaudne, suudab aga siiski näidata, missugused lihased on vastasel arenenud kõige rohkem ja missugused kõige vähem. On see teadete kogumine õnnestunud, siis teab ta täpselt, missuguste võtetega vastane võib talle saada kardetavaks ja missuguste abil ta ise võib vastast visata.* Täiesti kindlale otsusele jõudmiseks, oma arvamuse kontrollimiseks, vaadatakse veelkord spordiajakirjandust. Sobivad nüüd

* Viskama — (siin) seljatama (O. L.).

enda kogutud ja spordiraamatute teated, siis on see suur pluss ehk samm edasi. Siiski on see kõik alles pealiskaudne, teoreetiline vastase tundmaõppimine ja mõõduandvaks jääb ikkagi tegelik kokkupuutumine. Sel põhjusel on ka kahe vastase esmakordseks kokkupuutumiseks määratud kõigest 20—30 minutit, et nad selle aja jooksul üksteisega tutvuneksid, üksteist väljaprooviksid, uuriksid ja neil võimalus oleks koostada järgmiseks maadluspäevaks hästi läbimõeldud ja organiseeritud võitlusplaan — niihästi strateegiline kui taktikaline, praktiline kui ka teoreetiline. Isegi siis kui mõlemad vastased tunnevad teineteist väga hästi, mõne aja eest on teineteisega ehk koguni maadelnud, on see järeleproovimine siiski otstarbekohane. Sest maadleja kaju ja omadused on alati muutlikud ja mitmekesised, sagedasti temast endast olenematud olude mõjul nagu kliimavahetus, toidud jne. (teatavasti on igal maal omad rahvustoidud, mis ühele maitsevad head ja kosutavad, teisele aga mitte). Sellepärast on uus, värske järeleproovimine, veelkord analüüsimine soovitav, isegi tingimata tarvilik, sest nagu lihalik inimene ülepea ei saa midagi täielikku luua, nii ei või ka keegi oma vastast üleliiga hästi tunda. Lastakse aga esimene kord üle 20—30 minuti maadelda, siis on vastased peale seda, kui nad üksteist on eksamineerinud, juba kaunis väsinud ja maadluse-ägeduses ei leia nad enam aega hästi läbimõeldud võitlusplaani välja töötada — maadlevad selle asemel ülepeakaela edasi ja maadlemine kujuneb igavaks, lolliks, publikule haigutusi pealeajavaks rassimiseks. Võib ka nõnda juhtuda, et üks maadlejatest on vahepeal paremaks saanud. Ja just selle läbi, et ta paremaks saanud, on ta sageli halvemaks muutunud. Esimesel pilgul paistab niisugune tõendus olevat küll vassimine, kuid lähemalt vaadates näeme, et see on täiesti õige. Võtame näiteks, et üks maadlejatest selle aja jooksul, kui ta tänase vastasega viimast korda võitles, on ennast parandanud, nimelt, ütleme, ta on eriharjutustega oma käsi arendanud kaugelt üle korrapärase kehaehituse harilike piiride. Usaldades oma käte eba-harilikku jõudu paisub tal nüüd hari ja ta laseb end hukutada võtetele, mis tema käte tugevusele küll läbi-

viidavad, kuid teistelt lihastelt toetust ei leia, niisiis on kindla aluseta. Kätelihaste arenemisega ei ole nimelt teised lihastegrupid suutnud sammu pidada ja jätavad ta nüüd haledalt hädasse. Nõnda langeb nii mõnigi oma ettevaatamatuse ohvriks ja peab end alaväärsemaks tunnistama.

Vastase «läbi ja läbi» tundmaõppimiseks juhivad maadlejad, igäüks muidugi omaette, oma vastastikuseid, üheaegseid kallaletunge nii, et pingutatud saavad mitte ainult üksik lihasgrupp eraldi, vaid ka teised, et sel viisil nende omadusi — püsivust, jõudu, painduvust läbi proovida, sealjuures aga oma mitmesuguste lihaste jõudu ja omadusi võimalikult varjates ja tumestades. Selgemaks arusaamiseks toon mõned näited. Kui ma vastasel käerandmest kinni võtan ja tema kätt enda poole tõmban ning see õnnestub mul ilma suurema vastupanuta üsna kergesti, siis tean, et tema vastumõjuga lihasgrupp, käesoleval juhul *biceps* (kahepäine õlavarrelihas) on minu omast nõrgem. Ümberpöördult — püüan ma suruda vastase käevart tagasi, siis eksamineerin ma tema *triceps*i (kolmepäine õlavarrelihas) jõudu. Mitmesuguste teiste liigutuste ja manöövrite abil proovin ma tema deltoidi (õla kolmnurklihas), *latissimus torsi* (lai seljalihhas), *pectoralise* (rinnalihas), *supinatori* (labakäe pöördelihas), *pronatori* (ümmargune sissepöörajalihas) jne. jne. jõudu. Kuid ka minu vastane ei haiguta ega hoiä käsi taskus, vaid uurib mind samasuguse õigusega, ühtlasi takistades mind täiesti vabalt tegutsemast. On mul siiski õnnestunud avastada vastase nõrk koht, siis pean juhima kõik oma kallaletungid, paraadid, kontra-atakid (vastulöögid) jne. selle ainsa hella koha peale ja seda nimelt mitte otseste tormijooksude näol, sest lollus oleks minu poolt vastasele oma kaarte näidata ja talle ilmutada, et olen teda ära tundnud. Ei — minu vastane peab alati pimedusse jääma ja arvama, et mina olen jõudnud tema kohta valeotsusele. Ma pean seda tegema mitmesuguste luure-manöövrite ja kavalate kombinatsioonide näol, mille järelsus aga siiski alalõpmata, nagu halastamatu auruhaamer tabab vastast mehaanilise täpsusega just sinna, kust ta on kõige hellem.

Kuid, nagu tähendatud, ei ole ka minu vastane maganud ja on eksamineerinud samal määral ka mind, et minu nõrka külge välja nuuskida. Ütleme, et ka minul on nüüd üks või mitu «Achillese kanda»*, mis pakuvad vastasele head kallalekippumise punkti, siis pean kõige endal käepärast oleva kavalusega ja kõige suuremaid jõupingutusi tehes vastast eksiteele viima oma nõrkade külgede suhtes. Piltlikumaks seletuseks ütleme, et minu nõrgaks küljeks on kael, käed aga esindavad tugevat külge.

Kui tema nüüd mind kaelast** rebib, katsun kaela ära peita õlgade vahele, et talle vähem tabamispunkti anda. Muidugi, kaela ma maha lõigata ja tasku pista ei või — ikka saab ta selle viimaks kätte. Uhtlasi teen ma kaela, mis nagu tähendasin, oli nõrk, veel nõrgemaks, kui ta mul tõesti on. Isegi sedavõrd nõrgaks, et teine kahtlema jääb, arvates — ei, nii nõrk ei või tal küll kael olla! Sellega saavutan ma vastupidist, nimelt — ta hakkab minu nõrka külge tugevaks pidama, millega olen viinud tema valearvamusele, ja ta jätab mu kaela rahule, nii nagu algebras miinus ja miinus annavad plussi.

Kui ta mind kätest tirib, mis mul tõesti tugevad, siis annan ka seal järele, mitte aga nii silmatorkavalt palju, vaid loomulikult ainult sedavõrd, et ta arvama hakkab, nagu oleks see minu nõrk külge. On mul see korda läinud, siis olen ma juba võitnud ja võin suure Caesarina ütelda: «Tulin, nägin, võitsin!» Sest mul läks korda välja uurida vastase nõrku kohta, viies teda enda kohta eksiteele ja jäädes talle «terra incognitaks». Kõige tähtsam

* Kõigil vanaaja kangelastel oli teatavasti üks õrn koht, mille kaudu vastane hõlpsasti tema üle võimu võis saada, nii näit. Simsonil juuksed, Siegfriedil pärnaleht selja peal ja Achillesel kand. Viimast tarvitatakse nüüd üleüldse õrna koha tähendamiseks.

** Kael on ülepea kõige mõnusamaks kallaletungimise kohaks. Võib otse ütelda, et kael on inimesel sama, mis laeval tüür. Kui ma näiteks tahaksin vastast paremale poole painutada, siis oleks minu poolt lollus ja asjatu jõukulutus teda õlgadest tõmmata, vaid palju hõlpsam ja kasulikum on teda lükata või tõmmata kaelast, millega võin teda, kui olen hästi osav ja ettevaatlik, juhtida igasse soovitavasse asendisse.

selle juures on veel see, et tema jätab täitsa rahule minu nõrga kaela, mida peab ülitugevaks, juhtides kogu oma jõu minu tõesti tugevate käte peale, mis nüüd tema arvates on nõrgad. Ja nii koondub terve kallaletungimine aina ja üksnes minu käte peale. Sellepärast võin kogu oma jõu, mis mul seni oli kaelas, õlgades jne. tagavaraks, sealt vabastada ja juhtida kättesse, s. o. kallaletungimise kohtadesse. Suur kasu on nüüd see, et ma tean, missuguseid võtteid ta nüüd ainult ja üksnes võib teha, nimelt käeviskamise, käetõmbe, üle- ja vahe- kae jne. võtteid. See kõik on mulle nagu ette signali- seeritud.

Vastasel juhul oleks minu seisukord märksa halvem ja seda võiks võrrelda umbes sõjalaevaga lahingupiir- konnas. On merel lahingut oodata, siis peab soomus- laev alatasa auru all olema, ja ka valvel, sest ta ei tea, kust kohalt ja missugusel ajal hoop vaenlase poolt tuleb. See alaline valvamine ja täie auru all olemine on aga suur jõukulutus. Niisamuti ka maadlemisel. Kui ma ei tea, kustpoolt vastane mulle mõtleb kallale kippuda, pean hoidma oma lihased alaliselt, igast küljest ja kõige tugevamalt pingul. Kõige tugevamalt sellepärast, et ma ei tea, kui suure jõuga vaenlane katset teeb — kas 4- või 20-puudase rõhumisega. Lihaste pingutamine on aga suur jõukulutus, ja teadmine, et ma seda jõudu, mida mul ei või olla iialgi üleliiga palju tagavaraks, pean raiskama nüüd asjata — see teeb meelega haigeks, rõhutuks, kusjuures aga vastane naerab ja irvitab, tehes mitmesuguseid võtteid minu ärritamiseks. Samuti on vastasel võimalik oma jõudu kokku hoida ja atakeerida ainult siis, kui tahab, kas või üsna väikese jõuga, millele mina pean vastu panema oma täie jõu.

Tihti küsitakse, miks maadlejad alati vehivad ja on liikumises. See on selleks, et jääda liikumishoogu (temposse), just niisamuti nagu juukselõikaja klõbistab kää- ridega ka siis veel edasi, kui ta ühe juuksetuti maha on lõiganud ja teist lõikama hakkab. Kui ma maadlemises korraks seisma jään, ja siis äkki teen liigutuse, teab vastane kohe — «ahah, nüüd tuleb see ja see võtel!» Liigun ja vehin ma aga alati, siis on ta nagu pimedu- sega löödud ega tea, kust kohalt ja missugune hoop

võib järgneda. Pealegi on ka füüsikaseaduse järele iga-sugune liigutuse seismapanek — jõu kulutus ja tempo kaotus, ja uuesti liikumapanemine — jällegi jõukulutus.

Vastast nõnda petta, et ta sellest aru ei saaks, ei ole sugugi nii kerge, nagu ehk mõni mees arvab, ja kauge-ltki iga maadleja ei saa sellega hakkama. Võrdlemisi kerge oleks see siis, kui vastane oleks tuim, vähese aru-saamisega, kuid olud ise teevad ta elutargaks. Elukutse-line maadleja saab palju reisida, puutub igasuguste ini-mestega kokku ja muutub tahes ehk tahtmata hinge-teadlaseks. Kui ma nüüd näit. ühe lihasgrupi teen 30% nõrgemaks, siis peab see ka selleks jääma, s. o. ma ei tohi seda unustada ega pärast kogemata tugevamaks teha — niisugusel korral oleks vastane mind läbi näi-nud ja mina haledasti sisse kukkunud. Vastane ei ole ju ka «pea peale kukkunud» ja võib hakata mind ootama-tult uuesti eksamineerima, nimelt siis, kui sa ülepea ei aima, hakates tõmbama seda lihasgruppi, mis temale kuidagiviisi kahtlaseks jäänud. Olen ma oma «viguri» vahepeal unustanud ja panen nüüd täie jõuga vastu — sellega olen ühtlasi oma kaardid temale lahti teinud ja jään pika ninaga. See ei ole veel ainuke viis, kuidas võid sisse kukkuda, vaid sa ise võid talle selles asjas koguni veel abiks tulla: oma pealetungimisega ärritab ta sind mingisugustele järskudele liigutustele, ja äge-dusse sattudes unustad pimedas vihas, et ettevaatus on tarkuse ema. Kõige selle pealt, mida poole tunni jook-sul tema eest hoolega varjul oled hoidnud, tõmbad siis loori ühe sekundi jooksul.

Nagu sellest näha, peab võitleja olema hea psühho-loog, et teada, kui kaugele võib minna teise ninapidi vedamises ja kas vastane seda kõike ka ära seedib.

Niisiis on maadlemiseks vaja palju häid omadusi: kõigepealt 1) jõudu ja tervist, mis nagu juba mitmel korral tähendatud, on üks ja seesama; 2) osavust; 3) väledust; 4) kiirust;* 5) püsivust; 6) kõigi võtete tund-mist; 7) head orienteerumist (silmapilgu jooksul igast seisukorrast õigesti aru saada); 8) ettevaatust; 9) südi-

* Kiirus pole muud kui kiire liigutus, ja kiire liigutus on — jõud. Kellel jõudu on, see tõstab ka raske asja kiirelt, kuna aga see, kellel

dust (seda, mis nõuks võetud, ka kohe teoks teha); 10) julgust; 11) eneseusaldust; 12) leidlikkust ehk vaivuteravust, sest maadlemises ei ole aega hakata sepitsema tarvilikke võtteid nagu kokaraamatu järele roogasid, vaid see peab sul nagu välk peast läbi käima, et oleksid alati löögivalmis; 13) külmaverelisust; 14) halastamatust; 15) enesevalitsemist; 16) enesesalgamist; 17) ettevõtlikkust; 18) võidujulgust; 19) silmamõõtu; 20) mitmeaastast praktikat; 21) energiat. Peale selle peab maadleja tuim olema iga häda vastu, mis maadlemises juhtub. Kõige selle kõrval veel hea psühholoog, matemaatik, füüsik, anatoom jne. Mõjuvat osa etendab muidugi ka keha raskus ja suurus.

Ülitähtis on selle kõige juures veel kombinatsiooniand, sest maadleja ei ole ka siis veel kaugeltki täielik, kui tal on kõik eespool loetud omadused. Otse niisamuti, nagu need kõik pole veel malemängijad, kes tunnevad malelaua ruute ja vigurite käike. Mängu alguses on mõlemal vastasel ju vigureid ühepalju ja võidulootus ühesugune, kuid võidab see, kellel on parem kombinatsiooniand.

Kui ma nüüd vastasest eksamineerimise teel õige pildi olen saanud, siis pean kõiki tema maadlusomadusi enda omadustega võrdlema, karvapealt hindama ja ühise nimetaja alla viima. Ütleme, et arvestamise teel olen saanud nüüd temale 100, endale aga kõigest 80 maadlusüksust. Meeletu, otse enesetaplik eksitus oleks nüüd vastasega otsekohest lahingut lüüa. See poleks muud kui ühe jao teisest lahutamine, kusjuures mina, jäädes 20 üksuse võrra vähemusse, kaotaksin.

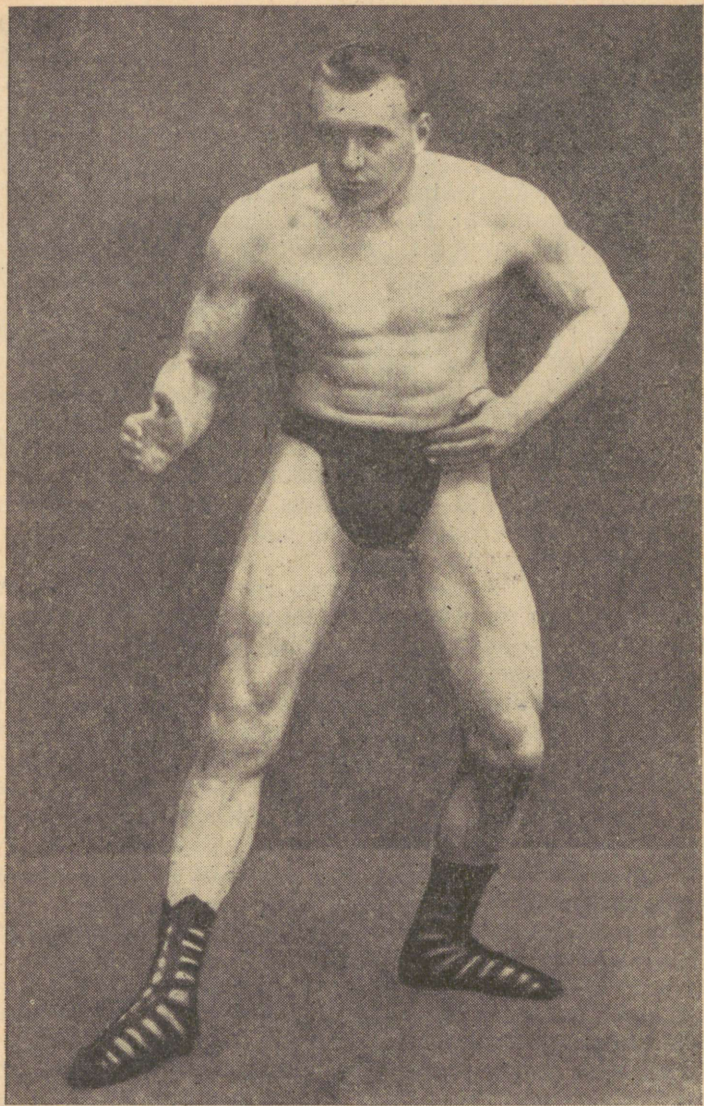
Sellepärast pean jätma kallaletungija osa esialgu vastasele, ühtlasi meelitades teda kavakindlalt niisugustele võtetele, mis nõuavad temalt suurt jõudu, järelilikult väsitavad teda, missuguseid aga mina vähese jõuga võin halvata. Sel kombel kaotab ta ikka järk-järgult ühe tea-

niipalju jõudu ei ole, teeb seda pikkamisi ja seejuures värisevad tal jalad.

Niisamuti on ka püsivus jõud, ainult teises valguses — mitte silmapilkne jõud, vaid alaline, kindel ja kestev.

Järelilikult: jõud, tervis ja kiirus on üks, otse niisama nagu Isa, Pöeg ja Püha Vaim.

tud osa oma ülevõimust. Kuigi ma sealjuures passiivne (tegevusetu) olen ja tema aktiivne (tegev), siiski olen ikka mina, mitte aga tema, seisukorra tegelik peremees ja valitsen oma vastase üle. Pealtnäha paistab see ütlus olevat küll arusaamatu, kuid oma seletuse leiab ta selles, et vastasele võimaluse annan ainult teatud — minule kasulikes, temale kahjulikes — piirides kallal- tunge ette võtta, pealegi ainult teatud liigutustega ja asendites. Teiste sõnadega: mina kirjutan ette vasta- sele tema liigutused, ilma et ta ise seda teab, ja ta täi- dab neid nagu meedium. Ta tohib atakeerida ainult nõnda, nagu mina seda tahan, koguni mitte nii, nagu ta ise tahaks ja tal jõu kokkuhoiu mõttes kasulik oleks. Tehniliselt nimetades oleks tema tegevus niisiis aktiivne passiivsus, minu oma — passiivne aktiivsus. Paremaks arusaamiseks kirjeldan seda järgmise näitega: vahekord minu ja vastase vahel on nagu 80:100. Mina lasen end kõhuli maha, et tal oleks võimalik töötada minu kallal kaela- hoovadega, mida ta ka tegemata ei jäta. Tähen- dame ka, et minu kehakaal on 6 puuda. Kui tema nüüd minu kallal töötab kuni 6-puudase rõhumisega, siis halvab seda minu keha surnud raskus, ilma et sealjuu- res pruugiksin kulutada ainustki grammi enda jõust. Niisiis olen ma jõu kokkuhoidmise mõttes temast märk- sa paremas seisukorras. Rõhub ta aga juba mõne gram- migi võrra suurema jõuga kui minu keharaskus, siis saab ta juba panna minu keha liikuma. Vastukaaluks tõstan ma aga nüüd üles ühe jala, või, et mõju suuren- dada, kui seisukord seda nõuab, mõlemad jalad, kuni vinklisse (täisnurgani). Selle keha tasakaalu paigast nihutamise läbi võin ma keharaskust märksa suuren- dada. Minu vastane peab jällegi juba tugevamalt rõhuma ning on teadmatult saanud minu käsualuseks, sest ma olen liitu astunud loodusseadustega. Kuna minu vastane peab nüüd rõhuma rohkem kui 6 puudaga, ütleme 8—9 puudaga, sest ettepoole- painutatud jalad suurendavad sedavõrd keharas- kust, siis tuleb mulle nüüd abiks emake-maa, sest füüsikaseaduste järele on rõhumisjõud sama suur kui vasturõhumine. See tähendab: kui tema 9 puudaga minu peale vajutab, ei rõhu ma veel ainsa grammigagi.

The above is a photograph of a man who has been training for a long time and is a very strong man. He is a very strong man and is a very strong man.

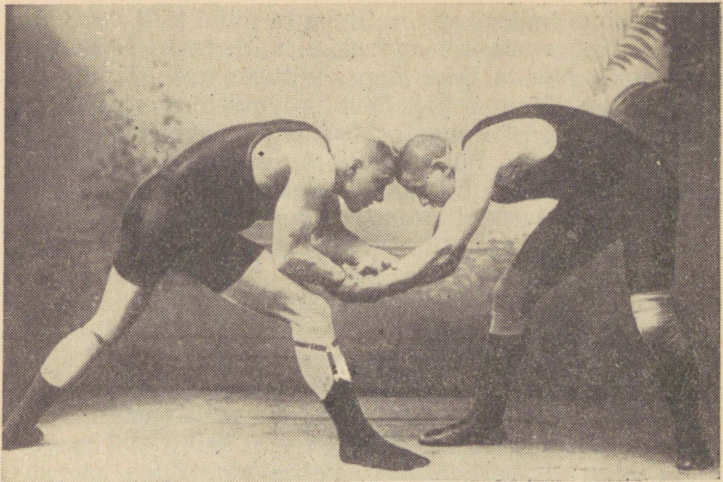
talle vastu — selle 9-puudase vastusurve saan ma maa käest, kes tema vajutusjõu otsekui ära neelab, nulliks teeb. Nii olen ma siis 9 puuda võrra oma vastasest ees — «mul on suur handicap», nagu öeldakse rahvusvahelises spordikeeles. Rõhub tema aga nüüd veel rohkem kui need 9 puuda, siis hakkab ma üsna vinklis hoitud jalgadega ägedasti siputama, mis suurendab keharaskust ligi 12 puudani. Raske on seda võhikul uskuda, et need järsud liigutused keharaskust sedavõrd suurendaksid. Sellepärast soovitan neil, kes minu sõnade juures vahest ehk kahtlevad, teha järgmine katse. Kahtleja astugu detsimaalkaalule, pangu pabeross suhu ja tõmmaku tikuga toosilt paar korda tuld. Juba nende väikeste liigutuste puhul võib ta näha, kui suurt vahet kaaluks näitab. See väike, vaevalt kahe-naelaline liigutus suureneb kümnekordseks. Ja kui 5-puudane mees hakkab detsimaalkaalu peal veel trampima, näeb ta ehmatusega, et kaal 8—9 puuda näitab.

Mida näeme nüüd lõpuks?

Vastane nägi vaeva ja töötas mis oskas, 6 puudaga alates ja 12-ga lõpetades, kuid mina ei olnud tarvitanud sealjuures veel teragi oma jõust, küll aga hoidnud seda targalt tagavaraks.

Ja kui ta nüüd 12 puudaga koormatud olles veel 1 grammi rohkem rõhub kui 12 puuda, alles siis ei jää mul muud üle kui kas oma jõudu tarvitada või sillaga, piruetiga (pea peal keerutades) ehk ükskõik missuguse pöördega vabastada end vastase rohkem kui kümnepuudasest kaisutusest. Minu vastasel läks aga see rüselmine maksma vähemalt 5% tema jõust ja niisiis oleks meie vahekord nüüd 80:95.

See on alles algus. Lõpule läheneb sellega, et meelitan teda töötama teiste pealetungide läbi väsitavate hoovadega (võtetega), mille mõju mina aga halvan oma kahekuni kümnekordsete (doublex-detsimal) hoovadega (näide: väikese sõrmega detsimaalkaalu õla peale vajutades võib suure mehe üles tõsta). Selle läbi kaotab tema nüüd, ütleme, 6% oma jõust, mina aga 3%. Nõnda ikka edasi toimides juhin asja niikaugele, kuni meie jõudude vahekord kujuneb nagu 50:50, s. o. oleme ühe-

Lurich ja Aberg demonstreerivad maadlust.

jõulised. Siit peale on otsustajaks juba teooria ja kõrgem intelligents.

Niisiis peab püüdma vähendada vastase jõulist ülekaalu igasuguste kavaluste ja ümberhiilimistega, et saaksime mõlemad ühejõuliseks. See on maadluse põhijoon ja -mõte.

Igal maadlejal on oma, kõige armsam (favoriit) võte, mille abil ta on harjunud teist võitma. Ja niisamuti nagu malemängijad näevad partii käiku kaugele ette, tunneb iga maadleja teise taktikat ja strateegiat ning teab hea teoreetiku ja praktikuna, mis moodi ta lõpuks tahab võita.

Piltlikumaks seletuseks võtame järgmise näite:

Vastane teab, et minu armsamaks võtteks on võte «x» ja püüab seada maadlemist nõnda, et mina seda võtet ei saaks tarvitada. Kuid see teda veel vältimatust saatusest ei päästa. Mina teen ataki (pealetungi) «a», kuid mitte selleks, et teda sellega visata, vaid et teda niisugusesse seisukorda panna, kus ta oma päästmist

peab otsima kaitset «b», millega ta nüüd küll «a» vastu on kaitstud, vastasele aga ukse lahti teeb pealetungi «c» jaoks. Nõnda ikka ühest võttest teise läheb see edasi nagu lõputu ahel. Sest universaalset (üleüldist) kaitset, niisugust kaitset, mis varjaks igasuguse võtte eest, pole olemas. Nii kaugemale ei ole veel teadus arenenud, ja kui keegi niisuguse leiaks, oleks igauks võitmatu ning teise viskamine võimatu. Kuid inimene on igas asjas kaugel täiuslikkusest, niisamuti ka oma paraadides, kaitsetes jne. — ühe vastu kaitseb nendest see või teine, teise vastu aga jätab hoopis abituks.

Mida kauem maadlus vältab, seda keerulisemaks muutuvad atakid, niipea kui nad on üle jõudnud sissejuhatus-järgust.

Ütleme, et ma teen ataki «l», siis jääb vastasel juba terve valik võtteid, «m, n, o, p» jne., mille abil ta võib end minu ümberhaardest vabastada. Õige maestro (meister), kes on hea psühholoog, arvestab matemaatilise, mehaanilise ja füüsikalise täpsusega välja, misuguse nendest 3—5 kaitsest vastane valib, nimelt, misugune kaitse vastab kõige rohkem vastase iseloomule, väledusele, püsivusele, intelligentsile, kehakaalule jne. On see õigesti tabatud, siis jõutakse temast ette ja lõigatakse see tee ära. On väljaarvamises aga eksitud, siis on see repertuaar ka läbi; siis algab vana laul uuesti peale ja terve maadlus läheb teistesse rööbastesse, kuid ikka sellel sihtjoonel, et mul lõpuks oleks võimalik atakki «v» teha, mille järele temale jääb viimaseks sunniviisiliseks kaitseks «w», mida tehes ta aga ka isenesest kujuneva matemaatilise järjekindlusega ja vältimatult minu võtte «x» läbi langeb. See kõik käib täpselt nagu uurivärk.

Mõnel maadlejal tuleb vahel selle eest, et teda ei visatud, tänada oma piiratud mõistust. Nimelt teeb ta niisuguse kaitse, mis käesolevale silmapilgule sugugi ei vasta, teoreetiliselt on vale, vastasele niivõrd ootamatult tuleb, et see seda kasutada ei saa ning lolluse tegijale annab võimaluse väljalipsamiseks. Sest maadleja-filosoofi silmapiir on laiem ja ei pane mõnikord seda tähele, mis just tema nina all sünnib. — «Puud on ees, sellepärast ei näe metsa!»

Sellega ei tule veel öelda, nagu oleks lollus võitlusanne, sest vahel leiab ka pime kana iva ja seisma jäänud kell näitab kaks korda päevas õiget aega. Niisamuti nagu kukke, kes seismajäänud kella sabaga laua pealt maha lükates selle kogemata tiksuma paneb, uurmaakriks ei või tunnistada.

«See maadlus ei ole ju enam sport — see on otse teaduseks saanud ja endale aupaiga šahhi kõrval pärinud!» hüüdis tulises vaimustuses maailmakuulus maletaja dr. Siegbert Tarrasch (Nürnbergist), minuga tuttavaks saades. «Rohkemgi veel — igas maadluses on tosinaid partiisid, nimelt — iga üksik atakkide seeria ja tsükkel on üks partii.»

Olgu nüüd vahest mõni teine, aga mina isiklikult ei suuda sellele vaimurikkale võrdlusele vastu vaielda. Pean isegi veel tähendama, et otsekui malemängus mitu avamängu on olemas (näit. lipu-gambiit, ratsu-gambiit, Evans-gambiit jne.), niisamuti ka igal maadlejal on oma iseäralikud, armsamad maadluse avamisviisid. Niisamuti nagu mõni malemängija on hea partii alustaja, ka keskmängus jääb heaks, kuid lõppjärgus enam võidukindel ei ole, on lugu ka maadlejatega: hakkab toredasti peale, aga lõpuks on hing kinni ja vilistab viimasest august. Mõni jälle on hea pealetungija, kuid kaitsmisest ei tea midagi. Kui üks väga hea ekstraklassi võitleja, keda me kõik oleme harjunud nägema ainult pealetungil, kord kellegagi kokku pörkab, kes temast terakesegi parem, kaotab ta oma meeolekultuse, jääb teise kätte mängukanniks ja kukub rutem kui mõni temast halvem maadleja. Mispärast? Sellepärast, et see nõrgem maadleja on tuhandeid kordi end maadluses kaitsnud ja tunneb kõiki neid võtteid, kuna aga see karujõuga pealetungija satub esimest korda niisugusesse tundmatusse seisukorda, kus tal kõik pahupidi ette tuleb, teiste sõnadega — «vikat sattus kivisse» (malemängus on kuulus Jankowsky üks vihasematest pealetungijatest, aga kui ta oma pealetungimist lõpuni ei saa viia, kaotab ta).

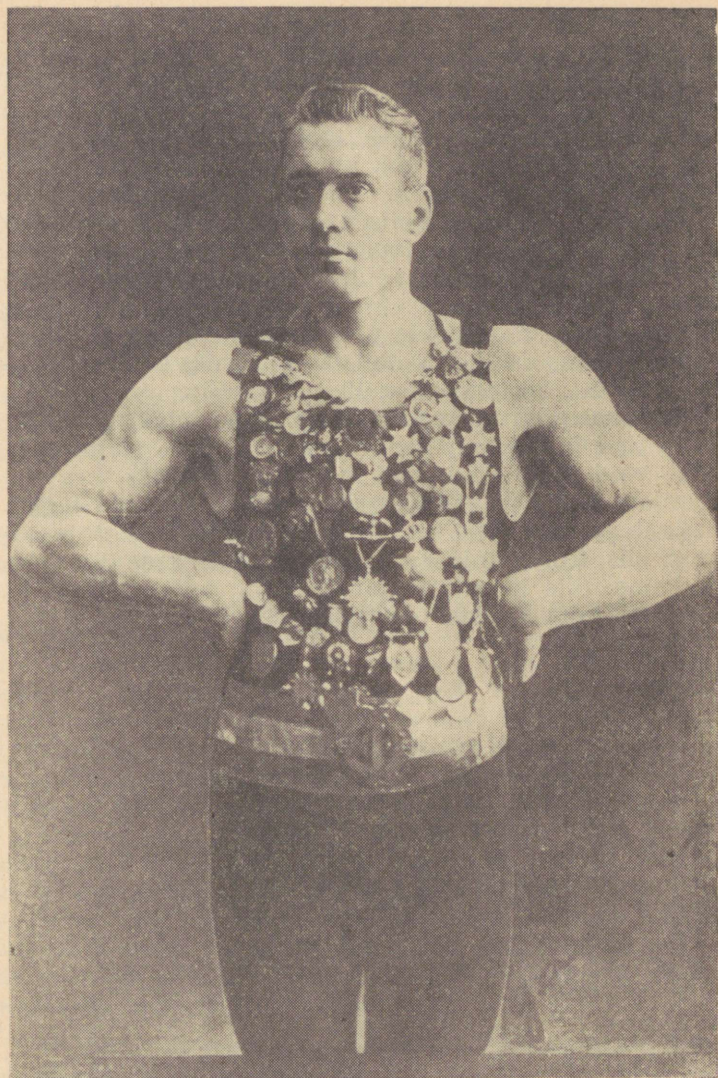
Mõni maletaja on väga hea teoretik. Kui ta kirja teel, ilma pealtvaatajateta mängib, võidab ta, vastasega aga vastamisi — kaotab. See tähendab — on tal aega kodus iga käiku hoolega järele mõtelda ja analüüsida,

siis ta võidab, turniiril aga, kus see võimalus puudub, läheb ta varsti peast segamini ja kaotab. Samuti on lugu ka nende maletajatega, kes 30—40 vastasega ühel ajal mängides võidavad, saavad aga üheainsa tubli vastasega kokku — kaotavad.

Malemängu ja maadlust võrreldes tähendas sellepärast ka dr. Tarrasch: «Kui kaks jumalat malet mängivad, siis jääb partii pooleli. Võita võib ainult see, kelle vastane esimese vea teeb. Jumalad aga teatavasti on eksimatud. Mis eriti Abergisse puutub, siis on ta nagu matemaatik kunagi — silmale ta maadlus väga vaheldusrikas ega ülipõnev ei ole, kuid ilu seisab siin selles, et ta alati võidab, nagu dr. Laskergi malemängus.» Mind võrdles ta Tšigoriniga, kes «teaduse kulunud teed kõrvale jättes, nagu komponist ikka midagi uut komponeerida ja luua püüab». Ja just selle läbi on ka maadluses palju uuendusi ja täiendusi juurde tulnud, maadlusoskuse piirid laienenud.

Leidub ka nn. popurrii-maadlejaid. Need on mehed, kes igast maadlus-süsteemist ja -võttest midagi teavad. Nad on seda endale pealiskaudselt sisse tuupinud, ilma et sellel oleks kuigi kaugele ulatuvat põhja all. Suures võhikute hulgas äratav see aukartust. «Vaata kus alles mees, kes midagi mõistab!» arvavad nad, kuna aga mitmed pealtnäha lihtsad võtted, mida hea matemaatik teeb, neile kaduma lähevad — ainult asjatundja astraal-silmal õnnestub seda sügavalt väljamõeldud ja peenelt arvestatud võtet tabada.

Ja ülepea on rahvale, nagu teada, raske meeldida. Tihti kuuleme meie, maadlejad, kuidas rahva seast hüütakse «miks sa teda ei viska!» Asi näib nende meelest üsna lihtne olevat: viimase liigutusega olen ma vastasel, kel juba üks õlg maas, ka teise üsna maa ligidale surunud. Puudub ainult üks nõks, nagu öeldakse. Põneva maadluse pealtvaatamiseärevuses unustab aga rahvas, et kuna mina oma «käigu» ära olen teinud, on nüüd kord vastase käes «käiku» teha. Jah, kui minul võimalus oleks kaduma läinud tempot tagasi võita, kaht «käiku» järjest tehes, siis mõistaksin ma teda visata. Kuid malemängus on niisugune teguviis keelatud, maadluses aga — lihtsalt võimatu.

Tihti tuleb ette, et olen vastase juba maksimaalse (kõige suurema) jõupingutusega peaaegu «visanud», puudub vaevalt veel 20—30 naela rõhumist, et temal lõplikult mõlemaid õlgu vastu maad suruda. Siiski pean ma endale ikka veel midagi tagavaraks hoidma — selleks juhtumiks, kui ta ehk kuidagi end lahti keerutab. Ütleme, et mul on veel 40—50 naela tagavaraks. Üheksal juhtumil kümnest võiksin ma teda nüüd selle viimase jõutagavara abil lõplikult visata, kuid jääb veel kümnes juhus, kus tal ehk õnnestub kuidagi lahti rabelda — ja minul kõik laengud juba välja lastud!

Niisugusele hulljulgele ja kaelamurdvale manöövriale ei tohi ma lasta end hukutada — see oleks hasart (õnnemäng), kus kõik pannakse ühele kaardile.

Selsamal põhjusel ei saada ka sõjas tubli väepealik iialgi oma kõiki käepärast olevaid sõdureid tormijooksule, vaid jätab ikka veel mõned tagavaraks, kes siis vaenlast vastu võtaksid, kui see tormijooksjaid tagasi hakkab peksma, sest see päris «sugemine» tuleb teatavasti siis, kui sunnitud oled oma kaitsekraavi tagasi putkama. Siis langevad karvatordid, teiste sõnadega «külmad kupud vastu tahtmist!»

GEORG LURICH RAHVAPÄRIMUSTES

Lurichi imetlusväärne jõud ja osavus, seninähtamatud jõunumbrid ja tema kütkestav ning alati võidukas maadlus — kõik see lõi rahva hulgas tema isiku ümber legendaarse kangelase aupaiste. Lurichist hakkasid liikuma jutud, mille aluseks oli rahva loova fantaasia kõrval ka tõestitoimunud sündmusi. Kahjuks on meie rahvaluulekogujad Lurichi-lugudele väga vähe tähelepanu pööranud. Ometi oleks see huvitav ja tänuväärt töö ühe meie rahvusliku suurmehe mälestuse jäädvustamiseks.

Rahvajutud «Luurist» tekkisid juba tema elu ajal ja nagu näeme 1910. a. «Peterburi Teatajas» avaldatud intervjuust Lurichiga, oli neid õige kummalisi:

«...Mis küll Lurichi kohta ei teata rääkida! On niisugune jutt tema kohta olemas, et ta olla kord Peterburis 12-mehelise muusikakoori niikaua üleval hoidnud, kuni mehed 3 korda «Jumal keisrit kaitse sa!» läbi mänginud, ja selle eest saada Lurich kroonu poolt pensioni. Ka selle jutu tunnistab Lurich enese kohta valeks, kuid ta tunnistab seda õigeks, et ta muusikakoorisid mitmel korral üleval on hoidnud, aga «Jumal keisrit kaitse sa!» mängimine ja pension on siia juurde luuletatud.

Nõndasama ei olla ka see jutt õige, nagu oleks keisri proua Lurichi ema kord enese juurde kutsunud, et seda naist näha saada, kes niisuguse visa mehe on sünnitanud, nagu Lurich on. Pealegi räägitakse, et keisri proua olla Lurichi emale oma päevapildi, mille raam kalliskividega kaunistatud olnud, kinkinud. Niisugusi luulejutusi on Lurichi kohta palju olemas, kuid nad kõik näitavad, kui mitte terveni, siis osalt väljamõeldud olema.»

Järgnevalt mõned lood Lurichist, millest suurema osa on üles kirjutanud Tõnu Võimula.*

* Tõnu Võimula materjalidest ENSV Teaduste Akadeemia Kirjandusmuuseumi Rahvaluule osakonnas.

Kust sai Lurich oma tohutu jõu?

Ühel palaval suvepäeval istunud Lurich, alles poisike, Väike-Maarjas ühe mäe nõlvakul. Kui palavus hakanud liiga tegema, jooksnud ta alla orgu, et seal külma allikaveega end vähe karastada. Joostes löönud aga poiss jala vastu kivi ja kukkunud sellele käpuli. Ta tõusnud üles, läinud allikale, pannud jalad ja käed vette ning pesnud end. Nüüd jooksnud ta tagasi kivi juurde, mille otsa oli enne komistanud, võtnud ja hakanud sellega mängima nagu kartuliga... See kivi olevat prae-gugi Väike-Maarjas alles.

Lurichi jõu päritolust on veel teisigi jutte. Nii räägitakse, et kui Lurichi ema olnud rase, läinud ta kord läbi metsa ja näinud karu. Suure ehmatusel mõjul kandunud karu jõud lapsele üle. Samuti liigub jutt, et Lurichil olnud kaks alumist ribikonti kokku kasvanud — sellest tema jõudki. Pealegi teadnud Lurich inimese kehas ühe õrna koha — kui selle peale vajutanud, siis jäänud vastane jõuetuks.

Et Lurich hobusest jõu poolest maha ei jäänud või isegi üle käis — sellest teatakse rääkida nii mõnedki lood. Nii juhtunud, et Lurich maal isakodus hobused adra eest ära võtnud ja hobuste asemel ise põldu kündnud. Kui isa uut maja ehitanud, olevat poeg turjal kõik palgid metsast koju kandnud, samuti ehituse juures vajalikud kivid.

Kord ostnud Lurich endale koduseks harjutamiseks kaks 25-puudast tinapakku ja sammunud, need kaenlas, kodu poole. Üks tuttav mees sõitnud hobusega sama teed ja kutsunud Lurichit sõidule. Lurich pannud tinapakud vankrisse ja hüpanud ise otsa. Hobusel andnud alles vedada!

Kord läinud Lurich isaga mööda teed. Tee ääres kraavis olnud koorem, hobusemees kratsinud kukalt — hobune ei olevat suutnud koormat tee peale vedada. Isa ütelnud pojale: «Mine, poiss, aita koorem välja!» «Poiss» takseerinud olukorda, käskinud siis hobuse eest ära võtta, asunud ise aiste vahele ja tõmmanud koorma ühe hooga tee peale. Isä ütelnud: «Andis inimeselgi tõmmata — mis see vaene loom pidi siis veel tegema!»

Kord talvel läinud mööda pikka mäeseljandikku mõi-

sameeste viinavoor. Äkki juhtunud õnnetus — ühel reel köied katki ja vaat mäest alla. Mehed kõik järele, et vaati üles tagasi veeretada. Jõudnud veeretada küll kuidagiviisi seljandiku jalamile, kuid ülespoole — mitte üks toll! Tulnud teed mööda keskmist kasvu mees, näinud — mehed hädas. Võõras käskinud mehi kõrvale astuda ja veeretanud raske vaadi üksinda üles... Seal ta nüüd seisnudki, naeratades alla meestele, kes ei tahtnud oma silmi uskuda. Lõpuks pääsnud meestel keelepaelad jahmatusest lahti. Üks lausunud: «Vaat, kus kurat!» Mees ülevalt: «Ah, või kurat?!» Järgnenud kerge jalahoop ja vaat veerenud mürinal alla tagasi. Mees aga, kes polnud muidugi keegi muu kui Lurich, läinud oma teed.

Mitmesugustes teisendites liigub jutte ka Lurichist ja röövlitest, keda Lurichil mõnikord tulnud «õpetada». Kord tulnud röövlid Lurichile metsavahel kallale. Lurich haaranud ühel kraest ja heitnud tükk maad eemale. Teised pannud jooksu, suurest hirmust kisades: «See on vanakurat isel!» Ükskord tulnud Lurichile Tallinnas kaks varast kallale. Lurich võtnud neil turjast, kopsanud paar korda vastamisi ja visanud siis üle plangu.

Kuna Lurich oli rahvamees, siis tulnud tal nii mõnigi kord tegemist teha tsaari tšinovnikute ja mõisnikega, kes rahvast rõhusid. Nii lennutanud ta kord maal ühe sandarmi koos jalgrattaga rukkisse.

Kord ajanud Lurich Rapla alevi vahel külameestega juttu, kui neile lähenenud teed mööda tõld. Üks meestest ütelnud: «Tehke tee lahti, mõisasaksad tulevad!» Selle peale lausunud Lurich: «Veame kihla, ma pean selle rehepapi hobused sõidu pealt kinni!» Kui tõld jõudnud Lurichi kohale, hüpanud see tõlla taha, haaranud tagumistest ratastest kinni ja peatanud tõlla. Hobused karanud ees püsti, kutsar andnud piitsa, kuid paigalt ei ole sammugi saanud. Mõisnik roninud tõllast välja — vaatama, mis lahti on, et hobused edasi ei lähe... Tundnud Lurichi ära, võtnud taskust sada rubla ja andnud selle «lunarahaks». Nüüd lasknud Lurich tõlla minna. Lurich andnud osa rahast meestele ja läinud oma teed.

Lurichi kaasaegsed mäletavad, et «Vana Jüri» oli suur huumorimees ja sepi sees sageli mitmesuguseid vempe. Temast liigub ka anekdoote, mis ei jää maha nii mõnestki niisugusest, mida räägitakse kuulsa vene poeedi Puškini kohta ja mis jagavad viimaste saatust — liiguvad ainult suuliselt... Sellepärast ka siinkohal ainult paar «Vana Jüri» vempu.

Ükskord Peterburis läinud Lurich ja Aberg öösel pärast maadlustšempionaadi lõppu kodu poole. Minnes ümber ühe nurga, hakanud mõlemad äkki taaruma ja vaaruma ühest teeservast teise ning lallanud midagi omavahel. Kaks linnavahti tahtnud «joodikuid» kohe «kindlamasse kohta» toimetada, kuid suur olnud nende üllatus, kui nad järsku tundnud, et neid endid juhitakse kindlal sammul hoopis teises suunas. Mehikesed ei olnud julgenud ega suutnudki liigutada meeste kaenlas, kes alles äsja näisid vaevalt suutvat jalgel püsida... Viimaks peatunud seltskond ühe maja ees. Lurich seletanud nüüd «kardavoiudele», et nad on saabunud koju, tänanud viisakalt «saatmise» eest ja andnud kummalegi jootraha...

Kord tulnud Lurichi truppi uus maadleja. Lurich seletanud enne ühele maadlejale, et uustulnuk on väga kõva kuulmisega. Sama juttu puhunud ta samuti uustulnukale. Siis korraldanud ta osavalt mõlema «kurdi» «jutuajamise». Kumbki pingutanud kõigest väest, et teha end teisele «kuuldavaks». Stseeni jälginud muidugi teised, suure vaevaga naeru pidades.

Teame, et Lurich alkoholi, tema enda sõnadega — «kuradi verd», ei sallinud. Mitmesugustes variantides liigub jutte, kuidas Lurich joomavendadest kõrtse tühendanud.

Ühel sügisel sõitnud Lurich Veliselt Tallinna. Hakanud tugevasti sadama ja Lurich peatunud ühe kõrtsi juures, et minna vihmavarju. Tahtnud kõrtsi sisse astuda, kuid purjus mehed pole lasknud, hakanud tüli norima. Lurichil saanud hing täis, võtnud ja hakanud mehi välja loopima. Kõrtsi ees olnud suur porilomp ning sinna saatnudki Lurich neid «pead parandama»...

Kord Tartus sisenenud Lurich ühte restorani, kus «tudengid» parajasti pummeldanud, istunud laua äärde

ja palunud pudeli limonaadi. See äratanud kohe tähelepanu ja «memmepoeg» saanud «uljaste rüütlike» huvi tulipunktiks ning «teravmeelsuste» märklauaks. Lurich kuulanud veidi tema pihta sihitud pilkeid, võtnud siis taskust uuri ja lausunud rahulikult: «Olen Lurich. Annan teile 3 minutit lahkumiseks!» Minutiga olnud ruum «täismeestest» puhas.

Sageli imestatakse, miks Lurich jäi poissmeheks — oli ta ju pidevalt armastuskirjade jt. «örnema soo» rünnakute objektiks. Tõnu Võimula teadis jutustada, et Lurichil olnud noorpõlves maal üks sinisilmne neiu, keda ta armastanud. Ka too polevat olnud noormehe vastu ükskõikne. Lurich teinud abieluettepaneku, neiu olnud nõus, kuid ainult tingimusel, kui Lurich loobub maadlusest!... Lurich jäänud oma ideele kindlaks — maadelda, kuni suudab, ja tõotanud jääda üksikuks surmani... Ta pidas oma sõna.

Et mälestust Lurichist on valatud ka värssidesse, näeme laulukesest, mille Tõnu Võimula kirjutas üles Jüri Saarestelt Kuivajõe vallast:

Mõnel kasvas sellest viha,
Et tal on nii ilus keha;
Mitsmel pahandas see meelt,
Et ta rääkis kümme keelt.
Lurich Eesti au ja eht,
Paistab nagu hele täht
Kõik maailma jägudes
Oma vägi tegudes.

Aumärkisi tal palju,
Mis säravad kui Soome kalju.
Maailm on suur ja küllalt lai,
Ja igal pool ta kuulsaks sai.
Tal oli jõud, mis vasta pand,
Kolmtuhat võitu omandand.
Lurich Eesti kuulsust kuldas,
Nüüd ta puhkab võeras muldas.

Niisugune on «Meie Jüri» eesti rahvapärimustes. Oleks ainult neid, kes kõik kuuldud lood kirja paneksid ja meie rahvuskangelase mälestust jäädvustada aitaksid!

On huvitav märkida, et ka Georg Lurich kogunud koos oma vennaga rahvaluulet. Seda on Eesti Kirjandusmuuseumis umbes 800 lehekülge.

LURICHI JÄLGEDES

Lurichi eeskuju ja õhutus panid maadluspordi arengule eestlaste seas tugeva aluse. Ning vaadates eesti sportlaste esinemist rahvusvahelisel spordiarenil, näeme, et meie edukaimaks alaks on olnud just maadlus. Eesti sportlased on olümpiamängudel võitnud kokku 7 kuldmedalit, millest 6 on saavutanud maadlejad, ühe tõstesportlane (Alfred Neuland VII Olümpiamängudel 1920. a. Antverpenis)! Kui palju «kuldasiid» jt. medaleid on eesti amatöörmaadlejad koju toonud olümpiamängudelt, maailma ja Euroopa esivõistlustelt — sellest täpsemalt allpool.

*

Seoses olümpiamängude traditsiooni taaselustamisega algas käesoleval sajandil amatöörspordi võidukäik. Professionaalne maadlus, millesse põimus ärilistest kaalutlustest tingitult üha rohkem teatraalsust, hakkas järk-järgult kaotama oma populaarsust ning pidi lõpuks taanduma puhtsportliku amatöörmaadluse ees.

Esimeseks eestlaseks-medalimeheks olümpiamängudel oli maadleja Martin Klein (keskkaal), kes, esindades V Olümpiamängudel 1912. a. Stokholmis tsaari-Venemaad, võitis klassikalises maadluses hõbemedali. Ühtlasi läks M. Klein maailma spordiajalukku ainukordse «maratonmaadluse» võitjana. Tema maadlus poolfinaalis soomlase A. Asikaineniga kestis üle 10 tunni ja lõppes eestlase punktivõiduga. Arusaadavalt ei saanud Klein pärast sellist matši järgmisel päeval enam kuldmedalile võistelda.

Nn. «vaheolümpiamängudel» 1923. a. Göteborgis võitsid klassikalises maadluses Eduard Pütsep (kärbeskaal) kuldmedali ja Rudolf Värter (keskkaal)

hõbemedali, vabamaadluses Albert Kusnets (kergekaal) ja Herman Kruusenberg (poolraskekaal) hõbemedalid ja Rudolf Värter pronksmedali.

VIII Olümpiamängudel 1924. a. Pariisis võitis Eduard Pütsep (kärbeskaal) kuldmedali, Roman Steinberg (keskkaal) pronksmedali (mõlemad klassikalises maadluses).

IX Olümpiamängudel 1928. a. Amsterdamis võitsid Voldemar Väli (sulgkaal) klassikalises maadluses ja Osvald Käpp (kergekaal) vabamaadluses kuldmedalid, Albert Kusnets (keskkaal) klassikalises maadluses pronksmedali.

XI Olümpiamängudel 1936. a. Berliinis tuli Kristjan Palusalu (raskekaal) toime saavutusega, mida seni pole suutnud korrata ükski raskekaallane maailmas* — ta võitis esikoha nii klassikalises kui vabamaadluses ja tõi kodumaale 2 kuldmedalit! Ago Neo (poolraskekaal) võitis vabamaadluses hõbemedali ja klassikalises pronksmedali, ning Voldemar Väli (kergekaal) klassikalises maadluses pronksmedali.

Edukalt on eesti maadlejad esinenud ka maailma ja Euroopa meistrivõistlustel, mis oma koosseisult on tegelikult maailma meistrivõistlusteks**.

Esimese eestlasena, nagu juba eespool mainitud, võitis kuldmedali Georg Hackenschmidt 1898. aastal Viinis toimunud Euroopa I Raskejõustiku Meistrivõistlustel. Edasi saavutati medaleid järgmiselt:

1912. a. Viinis võitis Oskar Kaplur (kergekaal) kuldmedali;

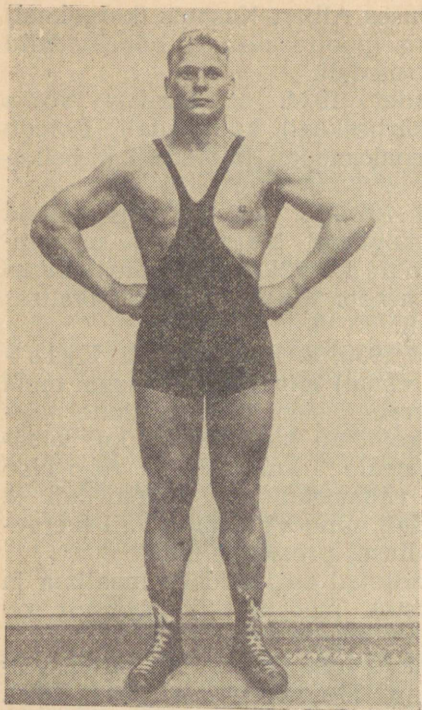
1913. a. Breslaus Georg Bauman (keskkaal) — kuldmedali;

1922. a. Stokholmis Eduard Pütsep (kärbeskaal) — hõbemedali;

1926. a. Riias Voldemar Väli (sulgkaal) — kuld-

* Ainult ühel maadlejal on veel õnnestunud võita 2 kuldmedalit ühel olümpial. See oli kuulus rootsi tehnikamaadleja Ivari Johanson, kes X Olümpiamängudel 1932. a. Los Angelesis võitis kaks kuldmedalit, kuid seejuures ühe keskkaalus ja teise kergekeskkaalus.

** Järgnevas loetelus on maailma meistrivõistlusi ainult kaks — 1913. a. Breslaus ja 1922. a. Stokholmis.

Kristjan Palusalu.

medali, Osvald Käpp (kergekaal) ja Rudolf Loo (poolraskekaal) — hõbemedalid;

1927. a. Budapestis Voldemar Väli (sulgkaal) — kuldmedali, Eduard Pütsep (kärbeskaal) ja Albert Kusnets (keskkaal) — hõbemedalid, Osvald Käpp (kergekaal) ja R. Loo (poolraskekaal) — pronksmedalid;

1930. a. Stokholmis Voldemar Väli (kergekaal) — hõbemedali ja Karl Kullisaar (keskkaal) — pronksmedali;

1931. a. Prahas Voldemar Väli (kergekaal) ja Albert Kusnets (kergekeskkaal) — hõbemedalid;

1933. a. Helsingis Albert Kusnets (kergekeskkaal) ja Olaf Luiga (poolraskekaal) — pronksmedalid;

1934. a. Roomas Ago Neo (keskkaal) — hõbemedali;

1935. a. Kopenhaagenis Ago Neo (poolraskekaal) — pronksmedali;

1935. a. Brüsselis (vabamaadluses) Ago Neo (poolraskekaal) — pronksmedali;

Johannes Kotkas — üheksandat korda NSV Liidu tšempion (1956. a.).

Vasakul 1956. a. olümpiavõitja A. Parfjonov.

1937. a. Pariisis Kristjan Palusalu (raskekaal) — kuldmedali, Ago Neo (poolraskekaal) — hõbemedali, Voldemar Mägi (keskkaal) — pronksmedali;

1938. a. Tallinnas Johannes Kotkas (raskekaal) — kuldmedali, Nikolai Karklin (poolraskekaal) — hõbemedali, Voldemar Roolaan (keskkaal) — pronksmedali;

1939. a. Oslos Johannes Kotkas (raskekaal) — kuldmedali, Edgar Puusepp (kergekeskkaal) — hõbemedali, Ago Neo (poolraskekaal) — pronksmedali.

Rahvusvahelise Maadlusliidu IAWF poolt korraldatud Euroopa meistrivõistlustel (1925—1939) saavutatud punktide järgi olid Euroopa 5 parimat maadlusrahvust järgmised: Rootsi, Soome, Saksa, Eesti, Ungari.

Peale II maailmasõda on eesti maadlejatest suurematel rahvusvahelistel võistlustel esinenud Johannes Kotkas ja August Englas. Juba kaks aastakümnet on kindlalt maailma maadlusparemiku esirinnas «Meie Juhan» — Johannes Kotkas. Tema kotkalennu algust maailma sporditaevas nägime eespool... Euroopa meistrivõistlustel 1947. a. Prahast võitis Kotkas kuldmedali, XV Olümpiamängudel 1952. a. Helsingis — kuldmedali, maailma karikavõistlustel 1956. a. Istanbulis — kuldmedali. Kotkas on tulnud NSV Liidu tšempioniks 8 korda klassikalises maadluses ja üks kord vabamaadluses.

Poolraskekaallane August Englas on kahekordne maailmameister. 1953. a. võitis ta Napolis kuldmedali maailma meistrivõistlustel klassikalises maadluses ja 1954. a. Tokios kordas seda saavutust ka vabamaadluses. August Englas on tulnud NSV Liidu tšempioniks 7 korral (5 korda vabamaadluses ja 2 korda klassikalises).

Peale Kotka ja Englase on meil veel terve rida väljapaistvate, rahvusvahelisse klassi kuuluvate võimetega maadlejaid, kuid kahjuks pole neil seni võimalust olnud seda tõestada suurematel rahvusvahelistel võistlustel.

*

August Englas.

Need olid eesti maadlejate suursaavutused alates Lurichi-päevilt kuni tänapäevani. Lurichile on võrsunud järglased, kes viivad edasi tema poolt alustatud tööd. Eesti võib oma maadlejatele uhke olla. Kuid loodame, et suuremad võidud on alles ees! Eks olene see paljuski meist endist.

Georg Lurichi mälestuse jäädvustamiseks, maadlusporti populariseerimiseks ja maadlejate spordimeisterlikkuse tõstmiseks korraldatakse alates 1956. aasta kevadest Eestis igal aastal võistlused klassikalises maadluses G. Lurichi nimelistele rändauhindadele. Need on esimesed traditsioonilised ajaloolise taustaga spordivõistlused Eestis. Loodetavasti muutuvad need võistlused tõeliselt massiliseks suursündmuseks Eesti spordielus ja viivad meie maadlusporti tunduvalt edasi.

Innustagu eesti maadluskangelaste saavutused meie maadlejaid, õhutagu nad noori harrastama seda mehist ja ilusat spordiala! Viigem eesti maadlus maailma rahvaste peres esiritta!

Kuid tippsport — see on vaid osa kehakultuuri suurest eesmärgist... Kehakultuur peaks olema igaühe lahutamatuks kaaslaseks, sest ainult terve, nii kehaliselt kui vaimselt arenenud inimene on võimeline andma oma parima ühiskonna hüvanguks — «*Mens sana in corpore sano!*» või nagu seda Lurich sügavamõtteliselt tõlgitses:

«Iga inimese kohus on selle eest hoolt kanda, et ta jõuetuks, nõrgaks ja tahtejõuetuks ei jääks, et ta keha vaimu kohane oleks! Kui ka mitte alati terves kehas terve vaim ei ela, siis peaks ometi terve vaim terves kehas asuma!»

Selleks — tahet, püsivust ja jõudu!

**G. LURICHI NIMELISTELE RÄNDAUHINDADELE
TOIMUNUD VÕISTLUSTE PAREMAD**

I VÕISTLUSED*

Helveskaal — kuni 52 kg

1. G. Prokofjev	— Leedu NSV
2. N. Solovjov	— Tallinna «Kalev»
3. N. Lobõrev	— Tallinna «Dünamo»
4. A. Sikut	— Kohtla-Järve «Kalev»
5. A. Klinton	— Läti NSV
6. J. Miller	— Haapsalu «Kalev»

Kärbeskaal — 52—57 kg

1. H. Pallon	— Tallinna «Spartak»
2. P. Kostrov	— Tallinna «Dünamo»
3. F. Goldin	— Leedu NSV
4. H. Rätsep	— Tallinna «Spartak»
5. A. Lepik	— Tallinna «Kalev»
6. L. Kalinin	— Tallinna «Kalev»

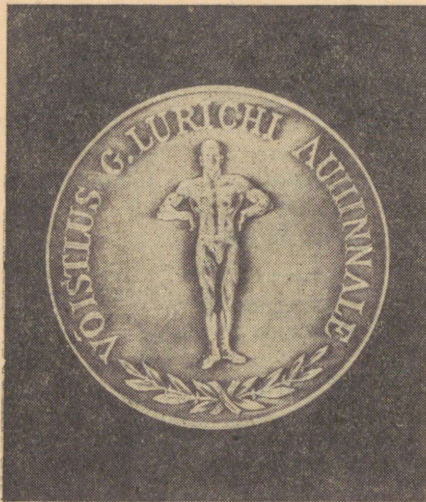
Sulgkaal — 57—62 kg

1. R. Tomingas	— Tallinna «Dünamo»
2. J. Liiv	— Tallinna «Tööjõureservid»
3. V. Aasaots	— Tallinna «Spartak»
4. E. Kreivenas	— Leedu NSV
5. E. Niineste	— Kohtla-Järve «Kalev»
6. E. Tekkel	— Pärnu-Jaagupi «Kolhoosnik»

Kergekaal — 62—67 kg

1. A. Loorits	— Pärnu «Kolhoosnik»
2. J. Sammel	— Tallinna «Spartak»
3. E. Oosalu	— Tallinna «Kalev»
4. E. Pärnits	— Pärnu «Kalev»
5. M. Bondarev	— Läti NSV
6. P. Aljoškin	— Leedu NSV

* Finaalvõistlused Tallinnas (26.—28. apr. 1956. a.).

Kergekeskkaal — 67—73 kg

1. J. Roots	— Tallinna «Kalev»
2. A. Perminov	— Läti NSV
3. P. Vaha	— Võru «Kalev»
4. E. Drell	— Märjamaa «Kolhoosnik»
5. V. Teljukanov	— Leedu NSV
6. R. Kruuk	— Tartu «Kalev» EPA SK

Keskkaal — 73—79 kg

1. H. Unt	— Tallinna «Kalev»
2. E. Tobi	— Tallinna «Kalev»
3. A. Vilup	— Läti NSV
4. E. Kaljula	— Tallinna «Kalev»
5. L. Laos	— Rapla «Kolhoosnik»
6. I. Jurčevičius	— Leedu NSV

Poolraskekaal — 79—87 kg

1. M. Niglas	— Tallinna «Kalev»
2. U. Essenson	— Tartu «Kalev» EPA SK
3. L. Tammearu	— Haapsalu «Kalev»
4. I. Tšunihhin	— Tallinna «Spartak»
5. L. Mašokas	— Leedu NSV
6. J. Värk	— Tartu «Lokomotiiv»

Raskekaal — üle 87 kg

1. K. Otsa	— Tallinna «Spartak»
2. E. Pull	— Pärnu «Kolhoosnik»
3. V. Gorškov	— Tallinna «Kalev»
4. A. Rand	— Tallinna «Kalev»
5. R. Bagdonas	— Leedu NSV
6. J. Talts	— Tallinna «Dünamo»

M ä r k u s. Vastavalt võistlusjuhendile kutsutakse finaalvõistlustest osa võtma ka Läti NSV ja Leedu NSV maadlejad (igas kehakaalus üks).

Georg Lurichi nimelistele rändauhindadele toimunud võistluste võitjad 1956. a.

II VÕISTLUSED*

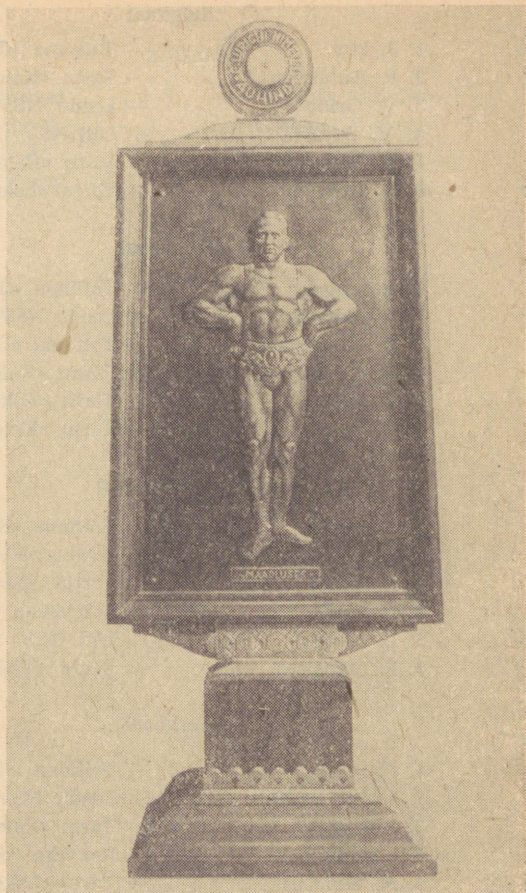
Helveskaal

1. G. Prokofjev	— Leedu NSV
2. J. Luhtjärv	— Märjamaa «Jõud»
3. N. Solovjov	— Tallinna «Kalev»
4. E. Luik	— Tallinna «Tööjõureservid»
5. A. Birkan	— Läti NSV
6. A. Aasajärv	— Tallinna «Spartak»

* Finaalvõistlused Tartus (9.—12. mai 1957).

Georg Lurich'i nimelistele rändauhindadele toimunud võistluste võitjad 1957. a.

Kärbeskaal

1. E. Kreivenas	— Leedu NSV
2. M. Nikitin	— Läti NSV
3. A. Toomeoja	— Tartu «Kalev» EPA SK
4. E. Muru	— Tartu «Kalev» EPA SK
5. V. Djukov	— Võru «Kalev»
6. H. Rätsep	— Tallinna «Spartak»

Sulgkaal

1. J. Liiv — Tallinna «Tööjõureservid»
2. P. Kuldkepp — Tartu «Kalev» EPA SK
3. V. Orlov — Leedu NSV
4. V. Saulitis — Läti NSV
5. V. Solovjov — Võru «Kalev»
6. S. Ulp — Tartu «Lokomotiiv»

Kergekaal

1. A. Loorits — Tallinna «Jõud»
2. V. Remeika — Leedu NSV
3. R. Tomingas — Tallinna «Dünamo»
4. E. Pärnits — Pärnu «Kalev»
5. T. Abel — Tartu «Lokomotiiv»
6. H. Maidla — Tartu «Kalev» EPA SK

Kergekeskkaal

1. J. Roots — Tallinna «Kalev»
2. V. Teljukanov — Leedu NSV
3. R. Kruuk — Tartu «Kalev» EPA SK
4. E. Drell — Märjamaa «Jõud»
5. E. Matvei — Läti NSV
6. E. Vanaisak — Paide «Tööjõureservid»

Keskkaal

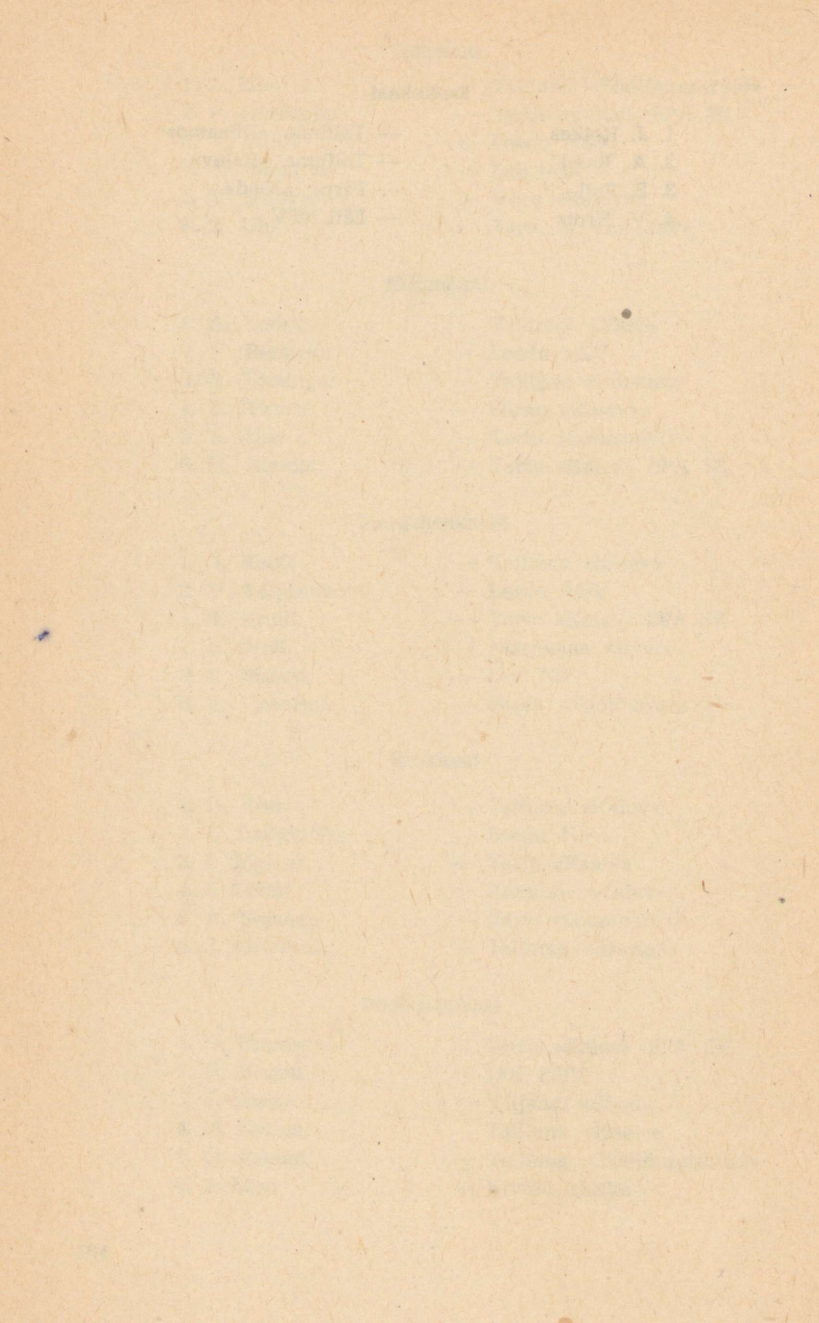
1. H. Unt — Tallinna «Kalev»
2. I. Jurčevičius — Leedu NSV
3. I. Jõgisoo — Tartu «Kalev»
4. I. Kõrbe — Rakvere «Kalev»
5. A. Sepman — Tartu «Lokomotiiv»
6. J. Grünman — Tallinna «Spartak»

Poolraskekaal

1. U. Essenson — Tartu «Kalev» EPA SK
2. H. Kogan — Läti NSV
3. J. Loova — Viljandi «Jõud»
4. H. Rattus — Tallinna «Kalev»
5. O. Palmet — Tallinna «Tööjõureservid»
6. J. Lipp — Kiviõli «Kalev»

Raskekaal

1. J. Kotkas	— Tallinna «Dünamo»
2. A. Rand	— Tallinna «Kalev»
3. E. Pull	— Pärnu «Jõud»
4. V. Kruts	— Läti NSV

SISUKORD

Saateks	3
Georg Lurichi elukäigust	7
Lurichi kaasaegsetest	36
Terves kehas terve vaim	44
Klassikaline kreeka-rooma maadlus	70
Georg Lurich rahvapärimustes	84
Lurichi jälgedes	92
G. Lurichi nimelistele rändauhindadele toimunud võistluste paremad	99

O. Langsepp
ГЕОРГ ЛУРИХ

На эстонском языке

Обложка А. Коэмetsа

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja E. Teemägi.

Kunstiline toimetaja A. Koemets.

Tehniline toimetaja H. Veber.

Korrektorid H. Kahar ja V. Antje.

Ladumisele antud 1. X 1957. Trükkimisele
antud 28. XII 1957. Paber 54:84, 1/16. Trüki-
poognaid 6,75. Formaadile 60:92 kohaldatud
trükipoognaid 5,54. Arvutuspoognaid 5,2.
Trükiarv 10 000. MB-09069. Tellimise nr. 7116.
Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk tn. 2.

Hind rbl. 2.10

Rbl. 2.10

A-21885

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00389041 7